

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

48. ISTUNGJÄRK

9.–12. september 1991

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 48. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

9. september 1991.....	4
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	4
Eesti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee valimistulemuste kinnitamine	8
Eesti Vabariigi õlleaktsiisi seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu teine lugemine	10
Eesti Vabariigi kodakondsuse kohta	14
Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu esimene lugemine	28

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 48. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

10. september 1991.....	33
Eesti Vabariigi välisinvesteeringuseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine	33
Eesti Vabariigi seaduse "Maksusoodustustest väliskapitaliga ettevõtetele" eelnõu teine lugemine	45
Riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi alustamise kohta.....	48

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 48. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

11. september 1991.....	64
Eesti Vabariigi välisinvesteeringuseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine	64
Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine	71

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 48. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

12. september 1991.....	88
"Omandireformi aluste seaduse" rakendamise kohta" 13. punkti täiendamisest	88
EKP Keskkomitee endise hoone kohta.....	98
KGB tegevusest Eesti Vabariigis	111
Eesti Vabariigi ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõu esimene lugemine.....	117
Eesti Vabariigi käibemaksuseaduse eelnõu esimene lugemine	122
Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduses" eelnõu teine lugemine	126
Eesti Vabariigi kodakondsuse kohta	135

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduses" eelnõu teise lugemise jätkamine	144
Eesti Vabariigi kodakondsuse kohta	145

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

48. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

9. september 1991

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja (M. Lauristin)

Tere päevast, lugupeetud Ülemnõukogu! Alustame 48. istungjärku ja teeme kõigepealt kohaloleku kontrolli. Kohal on 73 saadikut, puudub 31. Enne kui me läheme päevakorra juurde, on eelnõude esitamiseks sõna riigiministri asetäitjal pr. Kilvetil.

K. Kilvet

Austatud juhataja! Austatud Ülemnõukogu! Esitan teile kaks vabariigi valitsuse poolt ettevalmistatud eelnõu. Esiteks esitab valitsus Eesti Vabariigi Rahvusraamatukogu seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti, mis on läbi vaadatud ning heaks kiidetud Eesti Vabariigi Valitsuse istungil. Nimetatud eelnõu kannab ette Eesti Vabariigi kultuuriminister hr. Lepo Sumera. Teiseks esitame teile Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse eelnõu Saue Alevivalitsusele tema halduses oleva riikliku elamufondi müügiloa andmise kohta. Tallinna Linnavalitsuse poolt esitatud nimetatud otsuse eelnõu on läbi vaadatud Eesti Vabariigi Valitsuse 1991. aasta 23. augusti istungil ja Eesti Vabariigi Valitsus toetab Tallinna Linnavalitsuse taotlust. Ettekande nimetatud küsimuses teeb Tallinna linnapea hr. Hardo Aasmäe. Ühtlasi palub Eesti Vabariigi Valitsus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu kiirendada riiklikku ja munitsipaalelamufondi kuuluvate elamute ja korterite müümist käsitleva Eesti Vabariigi seaduse eelnõu läbivaatamist ja selle vastuvõtmist. Tänan!

Juhataja

Asume nüüd vaatlema selle istungjärgu päevakorda. Teile on kätte jagatud päevakorra projekt ja ma tutvustaksin teile, mismoodi meie nädal hakkaks siis välja nägema, kui me selle päevakorra juurde asume. Kõigepealt te näete, et punkti 4 all on meil juba mitu korda arutusel olnud reglemendikomisjoni projekt Ülemnõukogu vanematekogule ja juhatajale ajutiste volituste andmise kohta. Eelmisel istungjärgul teatas aga hr. Allik, et reglemendikomisjon

praegu sellisel kujul seda projekti edasi arutada ei soovi. Hr. Kask! Kas ma saaksin täpsustada reglemendikomisjoni seisukohta? Kas me saame selle punkti päevakorrast välja jätta? Palun, hr. Kask!

P. Kask

Minu arusaamise järgi võttis reglemendikomisjon selle ise tagasi.

Juhataja

Aitäh! Palun tehke kõigepealt see parandus ja tõmmake punkt 4 maha! Kas päevakorra kohta on veel parandusi, märkusi või täiendusi? Palun, hr. Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma ei näe päevakorras valitsuse infotundi. Tänan!

Juhataja

Valitsuse infotund on reglemendi järgi teisel töönädalal. (V. Lebedevi repliik.) Ah jaa, õige. Me oleme juba ära unustanud, et tegelikult alustame oma sügishooaega täna. Meil olid vahepeal reglemendivälised istungid, nii et reglemendi järgi on valitsuse infotund teisipäeval. Rohkem küsimusi ei ole. Kes on selle poolt, et kinnitada päevakord ilma punktita 4 teile esitatud kujul? Palun hääletame päevakorra vastuvõtmist! Selle poolt on 65 saadikut, vastu ega erapooletu ei ole keegi.

Vastu on võetud järgmine päevakord:

1. Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee valimise tulemuste kinnitamine.
2. Eesti Vabariigi seaduse "Välisinvesteeringutest Eesti Vabariigis" eelnõu. Teise lugemise jätkamine. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi seaduse "Välisinvesteeringutest Eesti Vabariigis" rakendamise kohta" projekt.
3. Eesti Vabariigi seaduse "Maksusoodustustest väliskapitaliga ettevõtetele" eelnõu. Teine lugemine.
4. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" eelnõu. Teise lugemise jätkamine.
5. Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu. Esimese lugemise jätkamine.
6. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "KGB tegevusest Eesti Vabariigis" eelnõu.

7. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi alustamise kohta" projekt.
  8. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi pangaseaduses" eelnõu. Esimene lugemine.
  9. Eesti Vabariigi seaduse "Omandiõiguse täpsustamise kohta riiklike väikeettevõtete reorganiseerimisel majandusühinguteks" eelnõu.
  10. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra muutmise kohta" projekt.
  11. Eesti Vabariigi karusnahaaktsiisi seaduse eelnõu. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu. Esimene lugemine.
  12. Eesti Vabariigi õlleaktsiisi seaduse eelnõu. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu. Teine lugemine.
  13. Eesti Vabariigi ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõu. Esimene lugemine.
  14. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduses" eelnõu. Teine lugemine.
  15. Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu. Teise lugemise jätkamine.
  16. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Muudatustest Eesti Vabariigi Ülemnõukogu alatiste komisjonide koosseisus" projekt.
  17. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "NLKP territoriaalse organisatsiooni tegevuse lõpetamise ja välisriikide poliitiliste parteide kohta Eesti Vabariigis" projekt.
- Nüüd on meil veel mõned küsimused seoses päevakorraga, nimelt, menetluses olevad asjad ja menetluse minevad asjad. Kõigepealt palub juhatus teil kinnitada otsus selle kohta, et rahvusrühmade kultuuriomavalitsuse seaduse eelnõu, mille on esitanud rahvussuhete komisjon, tuleks arutusele pärast põhiseaduse vastuvõtmist. Seal on ilmselt neid asju, mis lahendatakse põhiseadusega, ja peale selle on komisjon, kes selle eelnõu esitas, teinud vahepeal ettepaneku anda see rahvusvahelisse ekspertiisi. Palun, kes on juhatuse niisuguse otsuse poolt? Palun hääletada! Poolt on 60, vastuolijaid ega erapooletuid ei ole. Otsus on langetatud.
- Nüüd palun keerata järgmine lehekülg ja vaadata menetluses olevaid asju. Punkt 11, hr. Kois esitas Ülemnõukogule otsuse projekti kodakondsuse institutsiooni taastamise kohta. Kuna meil nüüd on kodakondsuse küsimus päevakorras, siis on ettepanek lahendada ka selles projektis tõstatatud küsimused koos kogu küsimusega. Kas hr. Kois on nõus oma projekti eraldi päevakorrapunktina käsitlemisest taandama? Palun, hr. Kois!

V. Kois

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Minu seaduseelnõu oli arvestatud küllaltki pika üleminekuperioodi peale, aga kuna see lõppes sõna otseses mõttes ühe ööga, siis pole minu arvates mõtet seda arutada ja ma palun kodakondsuskomisjoni lihtsalt arvestada mõningaid mõtteid, mida see sisaldab, tulevases projektis. Ma võtan selle seaduseelnõu tagasi. Tänan!

Juhataja

Aitäh, härra Kois! Sellega on punkt 11 menetlusest välja viidud. Nüüd palun vaadake punkti 14. Siin on juttu kompensatsioonist elamispinna vabastamise eest. Juhatus arutas meil juba praegu ees olevaid seaduseelnõusid, kogu seda koormust ja teeb ettepaneku mitte arutada nimetatud eelnõu sellel istungjärgul, kuhu see meil oli kevadel planeeritud. Komisjonide tööd arvestades oleksime küpsed arutama seda 52. istungjärgul. Kes on nõus, et kanda punkti 14 arutelu 48. istungjärgult 52. istungjärgule? Palun hääletada! 54 on poolt, vastu ei olda, 5 on erapooletud. Otsus on langetatud.

Olles nüüd kinnitanud päevakorra, teaksin ma teile võib-olla kõigepealt teatavaks juhatuse kava nende küsimuste järjekorra kohta, sest siis on teil natukene selgem ka meie selle nädala üldine suunitlus. Kõigepealt kinnitaksime ära Põhiseadusliku Assamblee valimiste tulemused, seejärel alustaksime kodakondsuse küsimuste arutelu, ja kui me jõuame, siis tahaksime täna asuda ka õlleaktsiisimaksu seaduse teise lugemise juurde. Hr. Millerit asendab hr. Roose, tema on kah kohal. Rohkem me täna arvatavasti ei jõua.

Homme oleks meil põhiteemaks välisinvesteeringute seadus, selle vastuvõtmine koos vastava maksuseadusega. Ja kui me jõuame, siis vaataksime homme ka riiklike aktsiaseltside aktsiate müüki. See on punkt 8.

Kolmapäeval kujuneks meil ilmselt põhiküsimuseks maaseaduse teise lugemise jätkamine, kus hr. Kama on valmis tegema ettekande teil praegu laua peal olevast ümbertöötatud eelnõust. Samuti jõuame kolmapäeval nähtavasti uuesti KGB probleemide juurde ning on oodata, et kolmapäeval on meil üsna palju tegemist ka pankadega. Siin on pangaseaduse muudatused, kuid panga nõukogu tuleb teisipäeval kokku ja on juba eelinformatsioon, et nad esitavad meile ka kiireloomulised pangaga seotud küsimused.

Neljapäeval oleksid meie põhiteemad seotud maksudega. Need on siis üksikisiku tulumaksu ja muid makse käsitlevad punktid 14, 15 ja 16 ja samuti karusnahaaktsiis. Seega on meil väga tugeva rahandusliku kallakuga nädal üldse, nii et võtame ennast siis sellele väga asjalikule ja tõsisele lainele. Väga suur palve on ka see, et komisjonid hakkaksid tööle maareformi seaduse eelnõuga.

Läheme nüüd siis meie tänase töö juurde. Kõigepealt on juhatusel ettepanek lülitada kiireloomulise küsimusena päevakorda Strasbourgis 18. skp. algavale Euroopa Nõukogu istungile saadetava Eesti Vabariigi Ülemnõukogu delegatsiooni moodustamine. Sellel istungil on kavas meie vastuvõtmine Euroopa Nõukogu mitte küll veel täisliikmeks, aga külalisliikmeks. Juhatus arutas seda küsimust ja palub mainitud delegatsiooni täna moodustada, sest sellega on seotud mitmed formaalsused, millega peaks hakkama kohe tegelema. Kes on selle küsimuse päevakorda lülitamise poolt? Selle poolt on 58, vastu ei olda, 2 on erapooletud. Võtame küsimuse arutusele.

Kui te lubate, siis ma teeksin siitsamast teatavaks juhatuse ettepaneku. Kuna kutsutud on 2-liikmeline delegatsioon, siis juhatuse ettepanek on saata sinna ametikoha järgi väliskomisjoni esimees ja parlamentidevahelise koostöö grupi esimees, personaalselt oleksid need hr. Toome ja hr. Laar. Kas see ettepanek on vastuvõetav? Panen hääletusele. Palun, kes on sellises koosseisus delegatsiooni moodustamise poolt? 53 on poolt, vastu on 4, 5 on erapooletud. Delegatsioon on moodustatud.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee valimistulemuste kinnitamine

Juhataja

Palun nüüd kõnetooli hr. Saarmani, kes kannab ette Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee valimise tulemused, et me saaksime need kinnitada. Meil on nimekiri ka laiali jagatud, see on teil kõigil laudadel.

T. Saarman

Lugupeetud saadikud! 5. septembril toimunud Põhiseadusliku Assamblee valimistest võttis osa 95 rahvasaadikut. 7. septembril valimiskasti avades võtsime välja 95 täidetud bulletääni, rikutud või kehtetuid bulletääne polnud. Valimistulemused selgusid 34. vooru järel. Kuna saadikutel oli suur huvi, kes millises voorus osutus Ülemnõukogu poolt valituks, loen tulemused ette voorude kaupa. 1. voorus osutusid valituks Viktor Andrejev, Hillar Eller, Liia Hänni, Peet Kask, Kalju Koha, Valeri Kois, Tiit Käbin, Vladimir Lebedev, Peeter Lutt, Sergei Petinov, Arnold Rüütel, Sergei Sovetnikov ja Ülo Uluots; 2. voorus – Nikolai Zahharov; 5. voorus – Jüri Reinson; 9. voorus – Tõnu Anton; 12. voorus – Arvo Sirendi; 15. voorus – Toomas Kork; 17. voorus – Lehte Sööt (Hainsalu); 18. voorus – Pavel Jermoškin; 23. voorus

– Jüri Rätsep; 24. voorus – Ignar Fjuk, Mart Laar; 26. voorus – Andres Tarand; 28. voorus – Kaido Kama; 29. voorus – Enn Tupp; 30. voorus – Rein Järlik; 32. voorus – Ülle Aaskivi; 33. voorus – Marju Lauristin; 34. voorus – Enn Leisson.

Voorude arvutamine ja hääletustulemuste selgitamine oli aeganõudev ja raiskas terve laupäevase päeva. Siinkohal tänan Ülemnõukogu kantselei juhatajat Karl Propsti ja asejuhatajat Anu Laidot ning eksperte töö hea korralduse eest!

Komisjoni tööd jälgisid vaatlejad, nende hulgas kolm Eesti Kongressi saadikut, kes hääletustulemusi ei vaidlustanud ja leidsid, et mingeid protseduureegleid rikutud ei ole. Käesoleva momendini pole minule ega komisjoni liikmetele mingeid proteste esitatud ning ma teen ettepaneku teile esitatud Põhiseadusliku Assamblee liikmeks valitute nimekiri kinnitada. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, hr. Saarman! Küsimusi ei ole. Palun, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee valimise tulemuste kinnitamise kohta? Palun hääletada! Vabandust, veel ei hääleta! Hr. Lebedev soovib midagi öelda. Palun!

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Meie otsuse projektis on ka nende inimeste nimed, kes pole Ülemnõukogu liikmed, ja proua spiiker teeb ettepaneku selle otsuse projekti poolt hääletada. Ma sain asjast nii aru. Ettekandja tegi meile teatavaks ainult Ülemnõukogu liikmete valimise tulemused. Nende teiste inimeste valimise kohta ei tea me midagi. Kuidas me siis saame selle projekti poolt hääletada? Tänan!

Juhataja

Asi on selles, et kongressi valimiskomisjoni tööaruanne kuulati ära kongressil ja seal ei esitatud Ülemnõukogu aruannet, ometigi kinnitati kõik valimistulemused. Ma usun, et me võime siin üksteist usaldada. Meie oma otsuses on öeldud, et me kinnitame terve nimekirja, mitte ainult meiepoolse osa sellest. Palun, hr. Jermoškin!

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Meie valimiskomisjoni esimees kandis ette, et Ülemnõukogu liikmete valimisel assambleesse viibis häältelugemisel kolm Eesti Kongressi

vaatlejat. Mind aga huvitab, kas Eesti Kongressi delegaatide valimise ja häältelugemise ajal viibisid seal ka Ülemnõukogu vaatlejad. Tänan!

Juhataja

Sellele küsimusele saab vastata hr. Ellik, kes oligi meie vaatleja seal, nii et ka meil oli määratud vaatleja. Palun, hr. Ellik!

K. Ellik

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud kolleegid! Mina olin Ülemnõukogu valimiskomisjoni liikmena vaatlejaks Eesti Kongressi assambleeliikmete valimiste juures ja võin öelda, et valimised toimusid korrektselt. Teen ettepaneku need valimistulemused kinnitada. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Asume nüüd hääletama. Kes on nimetatud otsuse vastuvõtmise poolt? Poolt on 62, 6 on erapooletud, vastu ei ole keegi. Nimekiri on kinnitatud.

Eesti Vabariigi õlleaktsiisi seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu teine lugemine

Juhataja

Nüüd paluksin valmis olla rahandusministri asetäitjal hr. Roosel! Võtaksime arutusele 13. päevakorrapunkti, s.o. õlleaktsiisi seaduse eelnõu. Palun, hr. Roose!

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu eesistuja! Ülemnõukogu liikmed! Esimese ja teise lugemise vahel on kahelt autorilt saabunud kolm redaktsioonilist parandust õlleaktsiisi 2-leheküljelise seaduseelnõu juurde. Esiteks teeb hr. Jüri Põld ettepaneku jätta välja § 1, kus on formuleeritud, mis asi on õlu. Me konsulteerisime veel kord õlletehnoloogidega ja tulemus on selline, et palume siiski Jüri Põllul ettepanek tagasi võtta ja õlu ikkagi §-s 1 defineerida. See väldib tulevikus erinevaid tõlgendusi.

Hr. Madelt oli tervelt kaks ettepanekut. Esimene ettepanek oli kaaluda § 4 lg. 2 väljajätmist, kuna see on sisuliselt mõttetu. Vastavat lõiget on muudetud. Jutt on õlle impordi

maksustamisest ja see lõige kõlaks nüüd niimoodi, et õlle impordil isiklikuks tarbimiseks on maksuvaba üks dekaliiter. Võib-olla oli hr. Made märkus inspireeritud sellest, et see lõige ei olnud küllalt selgelt sõnastatud. Ühesõnaga, kast õlut on maksuvaba, kui see tuuakse isiklikuks otstarbeks. Hr. Made teine ettepanek oli nõuda seaduseelnõu koostajatelt, et tekst oleks esitatud kaines eesti keeles. Meie ei teinud seda teksti tõesti joobeseisundis, aga igaks juhuks pöördusime konsulteerimiseks ka Eesti Vabariigi Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi poole ning seal käis tekstist oma käega üle veel kaastöötaja Sirje Mäearu. Ma arvan, et see on päris kaine tekst.

Me palume veel aktsepteerida lisaparagrahvi 3, mis defineerib ekspordi mõiste käesoleva seaduse mõttes, ja kuna tekst on väga lühike, siis ma loen selle ette: "Eksport käesoleva seaduse mõttes on:

- 1) õlle väljavedu Eesti Vabariigist müüja nimel ja ülesandel;
- 2) õlle müük välismaisele juriidilisele või üksikisikule, kes veab selle Eesti Vabariigist välja;
- 3) õlle müük välisreise tegevale vee- ja õhusõidukile."

Esimese lugemisega võrreldes on muutunud ka, nii nagu ma siis juba taotlesin, maksumäärad – endine kahekomponendiline maksumäär absoluut- ja suhtelistes ühikutes on asendunud ainult suhteliste ühikutega protsentuaalselt. Seetõttu on muutunud ka lisa 1 tekst, mis puudutab maksumäärasid, kusjuures see muudatus ei suurenda õlleaktsiisimaksukoormust üleüldse.

Kuna on ettepanek sätestada §-s 11, et käesolev seadus jõustub 1991. aasta 1. oktoobrist, siis on Ülemnõukogu otsuse projektist ära jäetud punkt, mis sätestas selle maksuseaduse jõustumise alguse. Muid parandusi ei ole meile praegu tulnud. Need parandused on põhimõtteliselt läbi arutatud ja aktsepteeritud ka Ülemnõukogu majanduskomisjonis. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Lembit Arrol on küsimus. Palun!

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kui palju tõuseb õlle hind seoses uue aktsiisimaksu rakendamisega? Vastavalt tehtud kalkulatsioonidele peab Valtu kolhoosi õlletehas tõstma õlle hinda vähemalt 1.20 kop. liitri kohta, et tulla välja umbes sellisel tasemel nagu praegu, kuna toorõlu, mida nad saavad Saku õlletehasest, on läinud kolm korda kallimaks.

E. Roose

Hr. Arro! Ma vastasin ka esimesel lugemisel täitsa kindlalt niimoodi, et õlleaktsiisimaksu üldkoormus ei tõuse. Vastupidi, nendele väiketootjatele, kes võrreldes Tartu ja Sakuga toodavad vähem õlut, on kindlalt garanteeritud väiksemad maksumäärad, et soodustada väiketootmist. Üks maksu kehtestamise eesmärk on praegu see, et teha see maks inflatsioonikindlaks ja garanteerida ka riigieelarvesse laekuvate maksude suuremad määrad, kui inflatsioon meil kestab. Teie toodud näide näitab seda, et kui Saku tehasel on suhkur ja muud õlle kääritamise komponendid kallinenud, siis muidugi muutuvad ka Valtul vastavad maksu absoluutsuurused, aga see on möödapääsmatu protsess.

Juhataja

Aitäh! Rohkem küsimusi nähtavasti ei ole. Palun kõnepulti kaasettekandeks majanduskomisjoni poolt hr. Kalju Koha!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Eelarve-majanduskomisjon palub hetk tähelepanu. Arutamiseks esitatud eelnõu kohta on parandusettepanekuid teinud kaks meie kolleegi ja ka valitsus palus täiendada esialgset projekti kahe parandusettepanekuga. Kannaksin lühidalt ette, milliseks jäi siis seis eelarve-majanduskomisjonis. Härra Põllu ettepanekut, mis sisaldas § 1 väljajätmise mõtte, komisjon ei arvestanud. Ma võiksin teile ette lugeda ka katkendi ühest 1929. aastal Tallinnas ilmunud raamatust, kus kirjeldatakse õlle valmistamist ja mille esimeses osas defineeritakse täpselt, mis see õlu siis on. Härra Made ettepanekut – ma ei räägi sellest, mis sisaldas mõtet kirjutada tekst kaines eesti keeles, sest härra Roose juba rääkis teile, kui kainelt see kirjutatud on – on sedavõrd arvesse võetud, et nüüdses redaktsioonis on teksti täpsustatud. Üksikisikul on maksuvaba üks dekaliiter, kui see läheb isiklikuks tarbimiseks. Üle selle hakkab ta maksma iga liitri pealt. Komisjon aktsepteeris valitsuse ettepanekut lisada § 3 (praeguses redaktsioonis paragrahvide numeratsioon muutub) ekspordi definitsioon käesoleva seaduse mõttes. See on väga vajalik siia paragrahvi ja sellesse seaduseelnõusse. Komisjon aktsepteeris samuti paranduse § 5 lg. 2. Rohkem eelarve-majanduskomisjonil selles küsimuses ette kanda ei ole. Me teeksim teile ettepaneku seaduseelnõu teisel lugemisel vastu võtta. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Tähenab, eraldi hääletamiseks teil ühtegi ettepanekut ei jäänud?

K. Koha

Härra Made ettepanekuid on arvestatud ning need ei lähe hääletamisele. Härra Jüri Põldu ei ole ennast kohal, mistõttu tema ettepaneku peame vist vormi mõttes läbi hääletama, et ei tuleks pärast protesti, et me oleme tema ettepaneku suhtes ebaväärikalt käitunud.

Juhataja

Selge. Palun kutsume siis saadikud saali, tundub, et sõnavõtusoove ja küsimusi selle eelnõu arutamisel enam ei ole. Asume õlleaktsiisi seaduse hääletamisele. Kõigepealt ma paluksin kohaloleku kontrolli. Kohal on 73 saadikut, puudub 31. Nagu selgus hr. Koha kaasettekandest, oli küsimus selles, kas hr. Põld nõuab oma ettepaneku hääletamist. Ei nõua. Niisiis pole eraldi hääletamiseks ettepanekuid jäänud ja komisjon teeb ettepaneku seadus vastu võtta, kusjuures ma sain aru, et on ka ettepanek määrata kehtestamise kuupäevaks 1. oktoober. Kas oli nii? Palun, hr. Koha!

K. Koha

Palun hetkeks veel tähelepanu! Enda näpuvea tõttu sai ära unustatud ettepanek, et käesolev seadus jõustuks alates 1. oktoobrist 1991. Ja kui me selle seaduse oleme vastu võtnud, siis peame otsustama ka aktsiisimaksu seaduse muudatuse. See tähendab, et me viime lisast välja punkti 1 alapunkti 6, sest seal on õlle aktsiisimaksuäär sees ja me peame selle tühistama. Aitäh!

Juhataja

Kas sellekohane tekst on olemas? Palun, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi õlleaktsiisi seadus? Palun hääletame! Poolt on 41, 10 on vastu ja 10 on erapooletud. 33 saadikut ei võtnud hääletamisest osa. Kas pult ei töötanud? Hr. Tupp, milles on küsimus? Palun kontrollida pulte! Tühistame hääletuse, kuna kõik puldid ei töötanud. Teeme uue kohaloleku kontrolli ja uue hääletuse. Palun uus kohaloleku kontroll, siis on näha, kas kõik puldid töötavad! Panen õlleaktsiisi seaduse teist korda hääletusele. Palun hääletada! Poolt on 43, vastu on 11, erapooletuid on 12. Eelnõu lükatakse tagasi.

Eesti Vabariigi kodakondsuse kohta

Juhataja

Enne kui me asume järgmiste päevakorraküsimuste juurde, on juhatusel ja kodakondsuskomisjonil ettepanek lülitada kiireloomulise küsimusena päevakorda otsuse projekt Eesti Vabariigi kodakondsusest, mille on esitanud kodakondsuskomisjon koos ekspertgrupiga. Kui me alustasime selle teema arutamist möödunud nädalal, siis oli juttu, et selline projekt esmaspäeval tuleb, ja me leppisime ka hr. Laariga kokku, et nende asjade paralleelseks arutamiseks võtame selle otsuse projekti samuti päevakorda. Arutame läbi need ettekanded ja siis saame kogu küsimust korraga käsitleda. Palun, kes on selle poolt, et see küsimus kiireloomulisena päevakorda võtta? Palun hääletada! Päevakorda võtmise poolt on 43 saadikut, vastu 2, 2 on erapooletud. Küsimus on päevakorda võetud.

Ma paluksin hr. Propstil või pr. Laidol kiiresti kutsuda hr. Vare kabinetist kaasettekandja hr. Kaljuvee. Seda otsuse projekti tutvustava ettekande tegemise sai kodakondsuskomisjoni poolt ülesandeks teie ees seisja. Palun, hr. Andrejev, võtke üle juhatamine!

M. Lauristin

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lubage kommenteerida teile laiali jagatud otsuse projekti, lähtudes arutelude käigust, mis on toimunud Ülemnõukogu kodakondsuskomisjonis.

Nagu märkis täna hr. Kois, oli kodakondsusküsimuste arutamine kuni viimase nädalani seotud üleminekuaja poliitilise olukorraga ning ka kodakondsuskomisjon püüdis kõigepealt selgeks vaielda üldpoliitilised põhimõtted, s.t. mismoodi lahendada kodanikkonna ja elanikkonna dilemma, mis on Eestis tekkinud 51 aasta jooksul.

Esimene lahendus, mis Ülemnõukogu ette jõudis ja mis vastas üleminekuperioodi iseloomule, oli valijaterestri seaduseelnõu, kus me püüdsime lahendada valijaskonna küsimust lahus kodanikkonna küsimusest, eeldades, et üleminekuperiood kestab veel piisavalt kaua ja kodakondsusprobleeme me radikaalselt lahendada ei saa. Nagu te väga hästi mäletate, ei leidnud selline poolik lahendus siin saalis toetust ning kodakondsuskomisjon püüdis leida lahendust kodakondsusprobleemile selliselt, et seejuures ei oleks tekkinud vastuolu Eesti Vabariigi restitutsioonivalitsusega 30. märtsist 1990 ning samal ajal oleks lahendatud valijaskonna laiendamise, kodanikkonna laiendamise küsimus.

Enne neid kiireid ja tuliseid sündmusi, mis on meid viinud hoopis teise poliitilise situatsiooni, oli meil valmis ka otsuse projekt, millest on olnud ka juttu avalikkuses. Sellel

projekt oli palju ühist hr. Koisi projektiga, nimelt nähti ühe lahendusena ette, et Eesti Vabariigi kodanikkonna laiendamine iseseisvumise hetkel, mis tollel ajal oli veel määramatu, võiks toimuda ka selliselt, et Eestis elavatel inimestel, kes ei ole Eesti Vabariigi õigusjärgsed kodanikud, võimaldataks vaba tahte avalduse korral kodakondsust saada optiooni teel. Sündmused, mis on toimunud viimase 3 nädala jooksul, on selle abstraktse iseseisvumise hetke muutnud möödanikuks ja meie otsus 20. augustist, mille me koos tegime, seadustas ühemõtteliselt Eesti Vabariigi taastamise õigusjärgsuse alusel. Sellest on lähtunud ka need kümned riigid kogu maailmas, kes on taastanud meiega diplomaatilised suhted, toetudes enne 1940. aastat eksisteerinud suhetele. Ning ükskõik mismoodi me selle probleemi ümber ei vaidleks või ei teoretiseeriks, tegelikult oleme 20. augusti otsuse ja selle protsessiga taastanud ka Eesti Vabariigi kodanikkonna nii-öelda *de facto*. Puudub ainult otsus, mis näitaks *de jure*, missugune on praegu Eesti Vabariigi kodanikkond ja missugused on kodanikkonna laiendamise teed.

Lähtudes 20. augusti otsusest ja sellele järgnenud rahvusvaheliste sündmuste loogikast, mis on meie sisemise arengu pannud üsna rangetesse rahvusvahelise õiguse ja rahvusvaheliste suhete raamidesse, arutanud põhjalikult kõnealust küsimust, pidanud nõu ka justiitsministeeriumi ja riigiõiguse ekspertide grupiga, jõudis kodakondsuskomisjon seisukohale, et antud olukorras on ainuõige tee 1938. aasta kodakondsuse seaduse taasjõustamine.

Seda kajastab ka teile esitatud otsuse projekt, millele on lisatud ekspertide kaaskiri. Arutades ekspertidega, millises vormis, millisel viisil Ülemnõukogu saab 1938. aasta otsuse taasjõustada, kaalusime ka võimalust, mis vastab kristlik-demokraatliku saadikurühma algatusele, nimelt taasjõustada seadus selliselt, et panna ta üldiselt kehtima, nimetada ära kõige pakilisemad muudatused ja siis jätta järeltöö veel juristidele. Meie eksperdid protestisid otsustavalt sellise lähenemise vastu ja see on väljendatud ka kaaskirjas. Kuulanud ära nende väited, olime nendega nõus. On ju kodakondsuse seadus väga keerulise struktuuriga, kus eri peatükid ja paragrahvid on üksteisega sisuliselt seotud. Seetõttu on eksperdid arvamusel, et antud seadust ei ole võimalik jõustada tükikaupa, vaid tarvis on teksti uut kaasaegset redaktsiooni.

Võttes selle seisukoha omaks, teemegi me ettepaneku Ülemnõukogul kõigepealt põhimõtteliselt, otsuse kujul, öelda välja oma poliitiline seisukoht nii seaduse taasjõustamise suhtes kui ka nende muudatuste suhtes, mida Ülemnõukogu peab vajalikuks seaduse taasjõustamise korral teksti viia, jätta konkreetne redaktsioon juristidele ning võtta seadus lõplikult vastu siis, kui meil on põhiseaduse tekst.

Otsus, mille projekti me paneme ette arutada, jaotub loogiliselt neljaks. Kõigepealt otsus selle kohta, et kodakondsusküsimus lahendatakse 1938. aasta seaduse taasjõustamise teel ning ühes sellega, nagu ütleb otsuse projekti punkt 2.1, kinnitatakse Eesti Vabariigi kodanikena kõik isikud, kes olid Eesti Vabariigi kodanikud 16. juunil 1940, s.t. okupeerimise hetkel, ning samuti nende isikute järeltulijad. Punktis 2.2 on aga täpsustus. Nimelt on terve hulk isikuid, kes on sündinud välisriikides ja on nende välisriikide kodanikud. 1938. aasta seadus näeb ette, et Eesti Vabariigis on ühekordne kodakondsus. Kui nüüd seadus sellisena taastada, satuvad nad olukorda, kus neil on kahekordne kodakondsus. 1938. aasta seadusse on 1939. aastal tehtud parandus, mis on teil olemas lisana. See on peatükk 4, mis räägib teadaande korras kodakondsuse saamisest. Meie ettepanek on selle korra juurde tagasi tulla, kuna see vastab uuele olukorrale, seega, taastada kodakondsuse saamine teadaande korras kõigepealt punktis 2.2 nimetatud isikutel, kes osutuvad oma tahte vastaselt kahekordse kodakondsusega isikuteks. Peale selle kasutatakse ka punktis 2.3 sellist mõistet. See on nüüd uuendus, mida 1938. aasta seaduses ei olnud ja mida ei ole ka projektis, mis meil praegu käes on. Nimelt on küsimus selles, et 1938. aasta seaduse taasjõustamine taasjõustab ka kodakondsuse saamise Eesti Vabariigi kodanikuga abiellumise teel. Ning situatsioon on selline, et sel teel kodakondsuse saanuid ja nende järeltulijaid on määramatu hulk, sest see puudutab ka isikuid, kes elavad praeguse Eesti Vabariigi jurisdiktsiooni alla mittekuuluvale territooriumil, s.o. Narva jõe taga ja Pihkva oblastis. On terve hulk inimesi, kelle suhtes Eesti kodakondsuse olemasolu on võib-olla neile endalegi teadmata. Meil on ettepanek, et need isikud, kellel põhimõtteliselt on 1938. aasta seaduse järgi õigus abiellumise teel vabariigi kodakondsust saada, kinnitaksid seda siiski teadaande korras, et me saaksime ülevaate nendest inimestest ja et see oleks nende teadlik akt. Samuti teeme punkti 2.4 suhtes ettepaneku kinnitada põhimõtet, mis on leidnud kinnituse ka mitmes eelmises otsustuses, nimelt võrdsustada mees- ja naisliin. 1938. aasta seaduses käis pärimine teatavasti ainult meesliinipidi.

Teine osa meie ettepanekutest puudutab isikuid, kes elasid Eestis sel hetkel, kui me otsustasime, et Eesti Vabariik taastatakse restitutsiooni teel. Ühesõnaga isikuid, kes elasid Eestis enne üleminekuperioodi algust. Meil on ettepanek, et see osa Eesti Vabariigi õigusjärgset kodakondsust mitteomavaid isikuid, kes elas siin kuni restitutsiooniotsuse tegemiseni, oleks eraldi kategooria, kellele põhimõtteliselt kohandatakse 1938. aasta seadust, kusjuures arvesse tuleks nende Eestis elamise aeg enne 30. märtsi 1990.

See on nüüd meie otsuse põhimõtteline erinevus sellest projektist, mille on esitanud kristlikud demokraadid ja kus on ette nähtud, et naturalisatsiooniaeg algab alles seaduse vastuvõtmise hetkest, s.t. läheb ettepoole – seaduses ettenähtud kaks aastat kuni avalduse andmiseni pluss

üks aasta avalduse andmisest veel edasi. Seega, 3 aastat hakkaks jooksuma alles sellest hetkest, kui me seaduse vastu võtame. Meie ettepanek on, et isikutel, kes olid siin 30. märtsil 1990, arvestataks kogu nende eelnevalt siin elatud aega. See on põhimõtteline probleem, mille me peaksime poliitilises mõttes läbi vaidlema, enne kui me lõpliku otsuse langetame.

Selle kategooria suhtes on meil ka mitmeid täpsustavaid ettepanekuid. Kõigepealt on komisjonil ettepanek, mida me väga põhjalikult kaalusime, lähtudes kõikidest aspektidest, nii üldhumaansetest kui ka Eesti arengu poliitilise ja sotsiaalse arengu aspektidest, samuti kodanikurahu eesmärkidest, et isikute suhtes, kes on sündinud Eestis ja elanud Eestis kogu aeg püsivalt nii 30. märtsi 1990. aasta seisuga kui ka praegu, olles ära olnud vaid näiteks sõjaväes või õppimas, tähendab ajutiselt, ei rakendataks muid naturalisatsioonitingimusi peale selle, et nad annavad naturalisatsiooniavalduse. Vastavalt 1938. aasta kodakondsuse seaduse §-s 7 lubatud võimalusele, et aja- ja keeletingimusi teatud juhtudel ei rakendata, teemegi siis ettepaneku seda osa seadusest täiendada. Praegu lubab see niisugust kodakondsuse saamist eesti soost isikutele, meie teeme ettepaneku rakendada analoogset kodakondsuse saamise viisi ka isikute puhul, kes on Eestis sündinud, elanud siin 30. märtsil 1990 ja elavad praegu ning on seda teinud püsivalt.

Teiseks me teeme ettepaneku, mis lähtub üldhumaansetest ja sotsiaalsetest kaalutlustest, et vanad inimesed, isikud, kes on üle 60 aasta vanad, sisuliselt enamasti lõpetanud aktiivse töö ja poliitilise elu ning elanud Eestis püsivalt 25 aastat või rohkem, saaksid hõlbustust keeletundmise osas.

Samuti oleme teinud ettepaneku arutada mitut varianti, kuidas suhtuda võimalusse anda teatud lühike periood – kuni 1. jaanuarini –, millal kodanikkonna kujunemine oleks võimalik mõnevõrra hõlbustatud tingimustel. Kõigepealt lühendada avalduste läbivaatamise aega nende isikute puhul, kes annavad avalduse enne 1. jaanuari, 6 kuu peale. Ja teiseks on nüüd siin kolm eri varianti: a, b ja c.

Variants a tähendab sisuliselt seda, et kuni 1. jaanuarini naturalisatsiooni tingimusi nii-öelda liberaliseeritakse täielikult. See tähendab, et kui ei ole tegemist isikutega, kelle suhtes naturalisatsiooni nii-öelda üldse kõne alla ei võeta – need kategooriad on siin näidatud –, siis võib saada kodakondsuse, sõltumata muudest tingimustest. Variandis b me paneme ette, et isikute puhul, kes on 1. jaanuariks andnud taotluse ja elanud Eestis püsivalt vähemalt 10 aastat, ei rakendataks keeletsensust. Ja variant c näeb ette neid soodustusi mitte teha, s.t. punkt 2.6 välja jätta.

Miks komisjon peab siiski vajalikuks tõsiselt kaaluda perioodi 1. jaanuarini, kus keeletundmise osas kehtiksid soodustingimused? Võib vastu väita, et juba sellega, kui me

nõustume siin sündinud isikute naturalisatsiooniga ilma muude lisatingimusteta, lahendame küsimuse, mis on seotud Kirde-Eesti, konkreetselt Sillamäe ja Narva kodanikkonna kujundamisega. Kui me aga võtame arvesse seda, et Sillamäe on väga uus linn ja seal sündinuid, kes oleksid juba täisealised, on vähe, seisame ikkagi probleemi ees, kuidas lähenevateks uuteks valimisteks kujundada nendes linnades Eesti seadustele lojaalne kodanikkond. Vastasel juhul jätame Sillamäe ja mõnevõrra ka Narva küllalt pikaks ajaks linnadeks, kus domineerivad mittekodanikud ja kus meil sisuliselt kodanikkonna esindust valida ei ole võimalik. See on väga tõsine probleem. Sellepärast me pakume kolm eri varianti ja ma arvan, et me peame seda rahulikult kaaluma ja mõtlema läbi, mis on Eesti riigi arengule kõige kasulik. Kõik variandid on teile esitatud läbiarutamiseks ja läbihääletamiseks.

Kolmas loogiline osa otsuse projektis puudutab isikuid, kes ei olnud Eesti Vabariigi elanikud 30. märtsil, vaid on tulnud siia hiljem ja tulevad tulevikus veelgi. Nende suhtes paneme ette 1938. aasta seaduse naturalisatsioonija määra kaks pluss üks pikendada, nimelt nõuda neilt enne avalduse andmist 10 aastat siin elamist.

Punkt 2.8 käsitleb isikutelt nõutava avalduse vormi. Siin on järgitud 1938. aasta kodakondsuse seaduse printsiipi. Seaduses endas on need dokumendid kõik detailselt üles loetud, kusjuures lisatud on senisest kodakondsusest loobumise valmidus ning vastavalt Eesti Vabariigi põhiseaduse vormile – usutavasti jääb see vorm tulevases põhiseaduses püsima – ka ustavus Eesti riigile ning allumine tema seadustele. Me kaalusime komisjonis mõistet "lojaalsus". Lojaalsus on selgelt poliitiline mõiste ja allumine seadustele ongi lojaalsus, samal ajal on aga lojaalsus mõiste, millel on ka teatud negatiivne varjund. Me leidsime, et eetiline, moraalne mõiste, mis on ka konstitutsioonis olev mõiste ja mis on igati positiivse sisuga, oleks parem.

Punkt 2.9 puudutab isikuid, kelle puhul naturaliseerimist ette ei nähta. Vähemasti praegustes oludes mitte, sest on selge, et igasse seadusse, ka kodakondsusseadusse, võib Eesti Vabariik, tema valitud võimuorganid teha muudatusi ja täiendusi, kui olud muutuvad. Praegusel ajal ei pea me võimalikuks rakendada naturalisatsiooni isikute suhtes, kes on kriminaalkurjategijad, raskete isikuvastaste kuritegude sooritajad või sooritanud kuritegusid Eesti riigi vastu. Siinjuures juhiksin tähelepanu sellele, et meil ei ole praegu kriminaalkoodeksis sellist sätet, kuid ma konsulteerisin juristidega, kes esitavad varsti parandatud kriminaalkoodeksi, ja kontrollisin, et niisugused sätted on seal ette nähtud. Naturalisatsiooni ei rakendata ka isikute suhtes, kes on pärast 1990. aasta 30. märtsi aktiivselt osalenud Eesti iseseisvuse vastases võitluses, kusjuures viimane on jällegi selline punkt, mis kindlasti tekitab küsimusi, kuidas

seada tõestada. Me näeme ette ainult selliseid juhtumeid, mis on kohtulikult tõestatavad. Täheleb, kui kodakondsusamet keeldub sellistelt isikutelt avaldust vastu võtmast või seda rahuldama, on isikul võimalik kohtu kaudu nõuda tõestust, et ta kuulub nende isikute hulka. Siingi on vaja seaduslik alus veel välja töötada.

Sellist lahendust on nõudnud meilt väga paljud inimesed, kes on meile kirjutanud, seda on nõudnud ka meie saadikud, lähtudes viimase aja poliitilisest kogemusest.

Ning otsuse viimane punkt, nagu ka otsuse esimene punkt, viitab sellele, et kogu seaduse taasjõustamine nõuab veel väga filigraanset tööd. Me püüdsime ekspertgruppi suunata kiiremale tegutsemisele, et see täisredaktsioon oleks meie ees nädala jooksul. Nead nõudsid 3 nädalat ja me leppisime kokku, et nad püüavad selle töö teha 2 nädala jooksul.

Niisugune on praegu meie poolt pakutav lahendus. Nüüd veel mõni sõna kristlike demokraatide algatatud seaduseelnõu kohta. Ma arvan, et need küsimused, mida me otsuse projektis tõstatame, langevad väga paljus kokku küsimustega, mida me peame arutama ka selle eelnõu puhul. Ning kuna mõlemad eelnõud on suunatud 1938. aasta seaduse taasjõustamisele, siis meie komisjon arvab, et teatud punktis need asjad ühtivad üheks küsimuseks, nimelt 1938. aasta seaduse taasjõustamiseks, ja meie tegevus peab olema suunatud lõplikult redigeeritud teksti seadusena vastuvõtmisele.

Me oleme valmis selle otsuse eelnõu poliitilist arutelu katkestama, arutama mõlemad eelnõud korralikult läbi ja kuulama ära ka õiguskomisjoni seisukoha nende ühitamise võimalikkuse kohta.

Juhataja (V. Andrejev)

Suur tänu, Marju Lauristin! Lugupeetud kolleegid! Esitame küsimused. Palun, Tiit Made!

T. Made

Austatud eesistuja ja lugupeetud Marju Lauristin! Kas ma sain õigesti aru, et selle otsusega püütakse mõneti Eesti ühiskonda rahustada, et seadus tuleb, tuleb? Edasi, teine küsimus: miks peab kodanikkonna kujundamisega nii meeletult kiirustama, et 1. jaanuariks 1992? Minu meelest ei ole reaalne, et suur osa inimesi suudaks selle ajaga loobuda Nõukogude Liidu kodakondsusest, ametlikult on see seni võtnud aega umbes 8–9 kuud, et eelmisest kodakondsusest loobuda. Ja kolmas küsimus. Ma saan niimoodi aru – palun siis öelda, kui ma olen eksinud –, et selle otsusega, mis meil laua peal on, on 1938. aasta kodakondsuse seadus sisuliselt pööratud pea peale. See ettepanek, mida kodakondsuse seaduse väljatöötamise komisjon teeb, on Eesti ühiskonna suhtes äärmiselt kaval ja ohtlik. Aitäh!

M. Lauristin

Mis puutub sellesse, nagu oleks otsuse projektiga püütud inimesi rahustada, et seadus tuleb, tuleb, siis ma arvan, et, vastupidi, küsimus ei ole rahustamises, vaid just nimelt ergutamises. Nagu ma ütlesin, olime valmis tegema sedasama käiku, et jõustada punkt, mis kodakondsuse kohe taastab, ja jõustada ka nii-öelda tükki sellest seadusest kohe. Siin me põrkasime aga juristide otsustavale vastuseisule, mis seisnes nimelt selles, et seda seadust, väga keerulise struktuuriga seadust, tükikaupa jõustada ei saa ja et kaasajastada tuleb ikkagi kogu tekst. See puudutab nii mitmeid mõisteid kui ka lahendusviise jne. Alles siis on võimalik seda täielikult taasjõustada. Kuidas saavad Nõukogude kodanikud lahti kodakondsusest, kas see võtab aega 9 kuud nagu seni? See on riikidevahelise lepingu küsimus ja praegu, pärast seda, kui Nõukogude Liit on tunnistanud Eesti Vabariigi iseseisvust, ei näe ma takistusi sellise lepingu sõlmimiseks. Peale selle, küsimus ei ole mitte ainult Nõukogude Liidu suhtumises ja lepingus, vaid kahtlemata peavad isikud, kes elavad Eestis, saama valida mitte ainult Eesti kodakondsuse, vaid ka Vene, Ukraina, Valgevene jne. kodakondsuse. Juba järgmisel nädalal toimuvad meil vastavad läbirääkimised Venemaa, Ukraina ja Valgevene esindajatega. Nii et seesama kaks nädalat on vajalik ka selleks, et siin selgust saada, sest see projekt eeldab siiski võimalikkust valida mitme võimaluse vahel. Sel juhul on tarvis selgeks teha suhe Nõukogude Liidu kodakondsusega, seda juba siis nende riikide või vabariikide poolt. Mis puutub aga sellesse, et see on 1938. aasta seaduse pea peale pööramine, nagu väljendas hr. Made, siis ma võin küll kinnitada, et komisjon ja ka ekspertgrupp järgisid suure hoole ja täpsusega 1938. aasta seaduse põhimõtteid. Kõik need võimalused, mis on ette nähtud selleks, et teha soodustusi, ei ole meie arvates vastuolus 1938. aasta seaduse §-s 7 antud võimalustega. Neid on võimalik ka nii tõlgendada ja neid on võimalik täiendada, sest põhimõtteliselt on soodustuste võimalus selles seaduses olemas. Sellega seoses tahaksin rõhutada veel ühte kategooriat. Nimelt otsustas Eesti Kongress üleeile, et isikutele, kes registreerisid ennast Eesti Kongressi valimiste puhul kodakondsuse taotlejatena, tehakse samuti soodustusi. Needki soodustused mahuvad 1938. aasta seaduse § 7 raamidesse.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab otseselt punkti 2.10 lõiku c, kus räägitakse nendest isikutest, kes teenivad julgeolekuteenistustes. Kas siin on meelega kasutatud olevikuvormi? Alates 25.–26. augustist on Eestis asjad KGB-s teenimisega ju üldse segased, kas seal keegi üldse enam teenibki.

M. Lauristin

Piirivalveväed kuuluvad sinna alla praegugi.

J. Kass

Mul jääb ikka see küsimus, kas siin minevikuvormi üldse ei saa kasutada. Kas seda ei saa kasutada sellepärast, et seadusel ei ole tagasiulatuvat jõudu või on siin tegemist eksitusega?

M. Lauristin

Ma ütleksin pigem niiviisi, et kogu see punkt 2.10 vajab väga täpset juriidilist konsultatsiooni. Komisjon ei ole selle vastu, et panna siia ka minevikuvorm, kui sellel on täpne juriidiline realisatsioon. Nii et väga paljud asjad me saame läbi vaielda, kui meie ees on seaduse tekst. Kui Ülemnõukogu peab praegu vajalikuks panna ka poliitilisse otsusesse minevikuvorm, siis on see Ülemnõukogu otsustada.

V. Malkovski

Lugupeetud ettekandja! Mul on mõned küsimused. Esiteks, tahaksin teada teie arvamust selle kohta, kas meile esitatud seaduseelnõud ja ka teie otsus, mida te soovitate vastu võtta, kujutavad endast nullvarianti. Kui palju Eesti elanikke teie arvestuste kohaselt ei saa kodakondsust? Ma arvan, et seda küsimust arutati ka. Kas meile esitatud seaduseelnõu § 7 punkt 1 piiritleb kodanikke rahvustunnuse järgi?

Juhataja

Ma ei saa aru. Otsuse projektis ei ole paragrahvi seitse, otsuses on punkt 2.7.

V. Malkovski

1938. aasta seaduse eelnõus ...

Juhataja

See ei ole projekt, see on seadus ise.

V. Malkovski

Ja viimane küsimus. Kas esitatud dokumendid vastavad Vene NFSV ja Eesti vahelisele lepingule, mille Eesti Ülemnõukogu ratifitseeris?

M. Lauristin

Tähendab, teie küsimus on ikkagi otsuse, mitte 1938. aasta seaduse kohta, see puudutab nullvarianti. Selge on see, et ei üks ega teine ei tähenda nullvarianti. Kui me jõustame uuesti 1938. aasta seaduse, saavad kõik need, kes ei lange otsuse punktis 2.1 öeldud kategooriasse (Eesti Vabariigi kodanikud seisuga 16. juuni ja nende järglased, samuti muud isikud, kes on vastavalt sellele seadusele kodakondsuse omandanud), kodakondsuse naturalisatsiooni teel. Küsimus on naturalisatsiooni tingimustes. Mis puutub teise küsimusse, kui palju on neid, kes selle variandi puhul ei saa kodanikeks, siis sellele on raske vastata. Me ei oska ju väga täpselt öelda, missugune hulk inimesi ise tahab pärast iseseisvuse taastamist kodakondsust taotleda. Enne iseseisvuse taastamist oli see hulk üks, ma usun, et praegu on see teine suurem. Ja sellest lähtudes ka komisjon, nagu ma juba oma ettekandes ütlesin, tõi punktis 2.6 sisse kolm varianti. Just selle tõttu, et me peame tõesti läbi kaaluma, kui suur see hulk võiks olla. Järgmine küsimus puudutas seda, kes selle seaduse järgi kindlasti on Eesti Vabariigi kodanikud nn. venekeelses elanikkonnas. Segaabielude järglasi nii mees- kui naisliini pidi, kes selle seaduse taastamisel saavad Eesti Vabariigi kodanikeks, on demograafide hinnanguil praegu 50 000 – 60 000. Samuti on teatud hulk neid, kes on abiellumise teel ja läbi selle liini kodakondsuse õiguse saanud ja kes peaksid selle teadaande korras taastama. Eestlaste ja muulaste segaabielude hulk Eestis on olnud üsna püsivalt 6–7%. Mis puudutab isikuid, kes on siia tulnud pärast 30. märtsi 1990, siis neid ei ole praegu mitte väga palju. Möödunud aasta 12. juulist hakkas meil ju maksma immigratsiooniseadus, mille järgi sissesõitnutele enam ei anta kohe alalisi elamislubasid. Isikuid, kes on siin elanud alla kümne aasta ja kes selle variandi puhul soodustusi ei saaks, on kogu venekeelsest elanikkonnast 10–12%. See tähendab, et kui me realiseerime selle variandi, kus avalduste läbivaatamise aega on lühendatud 1. jaanuarini ja antud soodustusi, siis me tõesti anname võimaluse taotleda kodakondsust küllalt suurele osale muukeelsest elanikkonnast, kes selle aja jooksul on juba otsusele jõudnud ja sisemiselt, moraalselt ning poliitiliselt valmis seda valikut tegema. Seetõttu on ka vajalik punkt 2.10, et me piiraksime kurjategijate, kriminaalkurjategijate ja samuti Eesti Vabariigi suhtes vaenulikult meelestatud isikute võimalust selle lühikese naturalisatsiooniperioodi jooksul kodakondsust saada.

Üks küsimus oli veel vastavusest Eesti ja Vene lepingule. Vastavalt Eesti ja Vene lepingule me oleme kohustatud andma võimaluse kodakondsust valida, ja seda see otsus ka teeb, viies sisse piirangud poliitilistel motiividel ja kriminaalmotiividel, mis vastab rahvusvahelisele praktikale. Iga riik saab otsustada ka optsiooni puhul inimeste ringi üle, kellele ta kodakondsust keeldub andmast (Tartu rahulepingus oli see samuti sees). Peale selle on Eesti-

Vene lepingus öeldud, et kodakondsuse valik realiseeritakse vastavalt kummagi maa kodakondsusseadusele.

Mis puutub aga 1938. aasta seaduse § 7, siis ma ei saanud küsimusest aru. See küsimus puudutas vist selle seaduse vormi, niipalju kui ma aru sain. Kuna teil on seaduse tekst ka, siis te võite ise otsustada. See ei ole meie tehtud seadus, see on seadus, mis kehtib.

S. Sovetnikov

Lugupeetud proua Lauristin! Minul kui komisjoni liikmel peaks kõik selge olema, aga venekeelses tekstis tekitab minus kahtlust punkt B 2.5, kus on juttu sellest, et mitte nõuda eesti keele oskust nendelt inimestelt, kes on vähemalt 60-aastased ning elanud Eestis 25 aastat. Mulle pole selge, millest me lähtume. Kui inimene pole 25 aastaga eesti keelt ära õppinud, siis veel vähem õpib ta selle ära 10 või 24 aastaga. See ei ole loogiline. Ja nüüd veel punktist 2.8. Minu arvates on moraalsest seisukohast kõige valulikum probleem praegusest kodakondsusest loobumine. Seoses sellega, et meil on praegu Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu kodaniku pass, aga sellist riiki tegelikult enam pole, võiks ehk need kolm sõna ära jätta. Me kaotame automaatselt selle kodakondsuse. Vene või Ukraina või mingit muud kodakondsust pole. Sellesse punkti jääks siis see, et avalduse esitaja on valmis väljendama oma ustavust Eesti riigile ja nõusolekut alluda tema seadustele. Tänan!

M. Lauristin

Tuleme tagasi küsimuse juurde, mis on läbi vaieldud nii komisjonis kui ka siin saalis ja Eesti-Vene lepingu sõlmimisel. See, et Eesti Vabariigis kehtib ühekordne kodakondsus, on põhimõtteline küsimus, see on väikese riigi, väikese rahva õigus ennast kaitsta. Praegu, kus me oleme tunnustatud iseseisva riigina, on selge, et enam me sellist üleminekuaja kahtlemise perioodi ei saa loomulikuks pidada. Inimesed, kes teevad otsuse, saavad Eesti Vabariigi kodakondsuse. Teine asi on see, kui inimesed teevad otsuse seda mitte saada, see valikuvõimalus oli ju ka olemas.

Mul on veel vastamata hr. Sovetnikovi esimene küsimus, mis puudutas 25 aastat elamist 60-aastaste isikute puhul. Ma selgitasin juba. Me võtsime siin aluseks pensionile mineku ea ja staaži nii-öelda maksimaalulatuses, nii nagu see praegu on. Inimeste puhul, kes on aktiivsest tööelust väljas, pole ka keeleseadus praegu karm. Mõtlesime pakkuda teile sellist lahendust nii-ütelda humaansetel, sotsiaalsetel kaalutlustel. Kas te selle vastu võtate, see on kahtlemata teie asi.

T. Mets

Lugupeetud kolleeg Lauristin! Võttes arvesse meie praeguse elanikkonna kuuluvust eri kodakondsusesse, võiks lojaalsusküsimusele lisada kodanikuvande. 1938. aasta kodakondsuse seaduses on see ette nähtud ja praeguse olukorra spetsiifikat arvestades oleks kodanikuvanne siiski oluline juriidiline samm ja ühtlasi ka moraalne kohustus tulevastele riigikodanikele, kellest enamik on kasvanud meile võõra ideoloogia all. Kas teie aktsepteeriksite selle vande lisamist kodakondsusseadusele?

M. Lauristin

Ma arvan, et see on täiesti arutatav küsimus siis, kui me hakkame seadust vastu võtma. Paneksin ette, et me tuleksime selle juurde siis, kui meil seaduse tekst on näha.

M. Laar

Lugupeetud Marju Lauristin! Mul oleks mitu küsimust. Esiteks, kas ei oleks võimalik võtta kodakondsuskomisjoni ja ekspertgrupi ettepanekuid täienduste või parandustena kristlike demokraatide esitatud projektile? See hõlbustaks asjaajamist õige tuntavalt. Teiseks oleks mul küsimus punkti 2.10 kohta, mis puudutab isikuid, kes pärast 30. märtsi 1990 on aktiivselt osalenud Eesti iseseisvuse vastases võitluses. On öeldud, et nende süü tuleb tõestada seadusega ettenähtud korras. Ma tahaksin teada, millised seadusandlikud aktid on selle kohta olemas ja mispärast seda rakendatakse just pärast 30. märtsi toimunu puhul. Aitäh!

M. Lauristin

Mis puutub esimesse ettepanekusse, siis ma ütlesin ka oma ettekandes, et ma näen edasist arutelu just nimelt niiviisi, et tegemist on sisuliselt ju sellesama alustekstiga, see on 1938. aasta seadusega. Küsimus on selles, mismoodi me seda 1938. aasta seadust taasjõustame, missugune on see lõplik tekst. Ja kui me seda lõplikku teksti hakkame vastu võtma kas läbi kahe või kolme lugemise, siis kahtlemata meie teed lähevadki sellele ühele rajale. Meie ettepanek on põhimõttelised poliitilised küsimused enne eraldi läbi vaielda, sest nende juriidiline sõnastus tekstis ja põhimõtteline poliitiline sisu on siiski arutelu kaks eri faasi. Mis puudutab kristlike demokraatide esitatud parandusi sellesse seadusesse, siis nad tunnistasid ka ise oma ettekandes, et need ei ole ammendavad. Tähendab, tegelikult on ikkagi tegemist sellega, et meil tuleb terve seaduse tekst redigeeritud kujul vastu võtta ja sisuliselt me teeme mõlemalt poolt parandusi sellesse ühte alusteksti. Mis puutub sellesse punktis 2.10 esitatud tingimusse, siis praegu ei ole meil kriminaal- ega tsiviilkoodeksis täpselt sätestatud,

missugused on need protsessuaalsed normid. Ma loodan väga, et hr. Raidla, kes on selles küsimuses valmis kaasettekandeks, saab seda paremini seletada.

A. Labassov

Lugupeetud proua Lauristin! Te märkisite täiesti õigesti kellegi küsimusele vastates, et inimesele peab olema tagatud valikuõigus. Mina näiteks võin sellest seadusest lähtudes valida nelja kodakondsuse vahel: Vene, Ukraina, Eesti või NSV Liidu kodakondsuse vahel. Ja nüüd lisandub veel ka suveräänse Krimmi kodakondsus. Kas te olete kindel, et 1. jaanuariks on sellistele inimestele nagu mina tõepoolest tagatud vaba valiku õigus? See tähendab, et selleks ajaks peab olemas olema kodakondsusseadus Venemaal ja Ukrainas. Ma arvan, et Nõukogude Liidu kodakondsust lihtsalt enam ei ole, arvestades neid dokumente, mis viimane kongress vastu võttis. See tähendab, et valikuvõimalused vähenevad, jumal tänatud. Aga kas te olete veendunud, et 1. jaanuaril 1992 võib inimene tõepoolest vaba valiku teha?

M. Lauristin

Ma olen täiesti kindel – see on osalt täiendav vastus ka hr. Made esitatud küsimusele –, et 1. jaanuariks teevad selle valiku need, kes sisuliselt on oma valiku juba ära teinud, s.t. kellel pole enam kahtlust, kas ta tahab olla Eesti Vabariigi kodanik või tahab ta olla Ukraina, Venemaa, Moldaavia, Rootsi, Ameerika või mis tahes muu riigi kodanik. Ma usun, et on küllalt kindel hulk neid inimesi, kes teavad, et nad tahavad saada just nimelt ainult Eesti Vabariigi kodanikuks. Osa neist registreeris ennast juba Eesti Kongressi valijatena, osa on teinud oma otsuse pärast seda ja osa on võib-olla teinud selle viimase nädala jooksul. Kui see otsus ei ole veel küps, kui tahetakse pikemalt mõelda, siis on see mitte ainult täiesti võimalik, vaid isegi soovitatav, selleks ei ole mingeid takistusi. See protsess jätkub ju pärast 1. jaanuari vastavalt 1938. aasta seadusele, vastavalt nendele tingimustele, mis seal on ette nähtud, arvesse võttes ka neid parandusi, mis me paneme ette siin sündinud isikute puhul jne. 1. jaanuariga see protsess ei lõpe, 1. jaanuaril lõpeb aeg, mille jooksul me võiksime teatud lisasoodustusi anda, ja just nimelt lisasoodustusi, arvestades, et on isikuid, kelle valik on juba tehtud. Need soodustused ei ole kahtlejatele, vaid neile, kelle valik on juba tehtud.

Juhataja

Suur tänu, Marju Lauristin! Rohkem küsimusi ei ole. Kaasettekande teeb justiitsminister Jüri Raidla. Palun!

J. Raidla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Kaasettekannet selles küsimuses ei tee ma käesoleval juhul mitte justiitsministrina, vaid eksperdina, kuna nii see otsuse projekt kui ka teatavasti seaduseelnõu ei tule Ülemnõukogu ette mitte läbi valitsuse, vaid kodakondsuskomisjoni kaudu. Ma pean kahjuks ka ütlema, et konkreetselt selle tekstiga pikemaks tutvumiseks ei ole mul võimalust olnud, sest tekst sündis alles eile. Ma olen osalenud vaid eelmiste tekstide aruteludes. Seetõttu, nagu enne pr. Lauristiniga juttu oli, lubage mul lühidalt peatuda väljapakutud konstruktsioonil üldse, võimalusel kodakondsusküsimust sellise konstruktsiooniga lahendada. See on üsna uudne konstruktsioon, kuigi diskussioonid ja arutelud kodakondsuse teemal on ju olnud üsna pikad, mitmeaastase ajalooga. Viimastel nädalatel, kui me arutasime probleemi nii Ülemnõukogu kui Eesti Komitee esindajatega, pakkusid eksperdid, kes on mainitud ka projektis, võimalust lahendada kodakondsusküsimus seadusandlikult 1938. aasta kodakondsuse seaduse taasjõustamise teel. Mehhaaniline taasjõustamine ei ole võimalik ega otstarbekas ei sisulistel ega vormilistel põhjustel. Aeg on terves maailmas edasi läinud rohkem kui 50 aastat, on lisandunud väga paljud olulised rahvusvahelised õiguslikud põhimõtted, mida praegu maailmas aktsepteeritakse. Samuti on täiesti selge, et parandamist ja kohendamist vajab 1938. aasta kodakondsuse seaduse redaktsioon, sealhulgas keeleliselt. Öeldust lähtudes taanduvad ekspertide ettepanekud ja arvamused sellele, et Ülemnõukogu antud otsuse raames ja selle kohta tehtavate ettepanekute kaudu vaidleks läbi kodakondsuse küsimuse poliitiliselt, s.t. otsustaks, kui suurele ringile isikutele anda täiendavalt kodakondsus millistel tingimustel ja millise aja jooksul. Seejärel on ekspertgrupp märgitud koosseisus vastavalt Ülemnõukogu langetatud otsustele nõus enda peale võtma kodakondsusseaduse redaktsiooni väljatöötamise 1938. aasta seaduse põhjal, et Ülemnõukogu siis pärast seda saaks seaduse vastu võtta.

See olekski väga lühikene kommentaar kõnealusele konstruktsioonile. Omalt poolt rõhutaksin selle konstruktsiooni puhul veel seda, et säärasel viisil on tõepoolest võimalik järgida järjepidevuse kontseptsiooni, kuid järjepidevuse kandjaks ei ole mitte kunagi ega mitte mingil juhul üks või teine seadusandlik akt, sealhulgas isegi põhiseadus mitte, vaid järjepidevuse substantsiks on just nimelt kodanikkond. Seda väidet ma kinnitan tõsiasi järele, et kodanikkonnale kuulub kas vahetu demokraatia teel või demokraatlikult valitud esindusorgani kaudu õigus vastu võtta, muuta, tühistada mis tahes seadusi, sealhulgas põhiseadust ja kodakondsusseadust. Seetõttu ei pea ma üksikakti, isegi mitte põhiseadust järjepidevuse substantsiks, vaid järjepidevuse väljendajaks. Sellest lähtuvalt on välja töötatud ka kodakondsusseaduse konstruktsioon, kuna need põhimõttelised parameetrid, mis annavad

võimaluse kodanikkonda kui järjepidevuse substantsi arvesse võtta, sisalduvad just nimelt 1938. aasta seaduses. Aitäh!

Juhataja (M. Lauristin)

Aitäh! Küsimused on nähtavasti ammendunud. Palun, hr. Kois!

V. Kois

Lugupeetud kolleegid! Ma ei hakka praegu süüvima seaduseelnõu olemusse, tahaksin lihtsalt meenutada selle probleemi ajalugu. Eile või üleeile näidati televisioonis dokumentaalfilmi 1988.–1989. aasta laulva revolutsiooni sündmustest. Seda filmi vaadates tekkis mul mõttes järgmine allegooriline võrdlus. Kodakondsusküsimus on nagu pendel, mis liigub kord ühele, kord teisele poole. Kui meenutada, milliste loosungitega mindi 1988. aasta juunis lauluväljakule, siis nende hulgas oli ka selline: "Nõuame Eesti NSV kodakondsust!" Mõne aja pärast see loosung kadus ja ainult interliikumise, venelaste miitingutel võis näha loosungit "Nõuame kodakondsust!". Praegu on meil minu arvates meeles ainult see viimane loosung ja sellest tulenevalt tekkinud arvamus, et kodakondsust nõuavad ainult venelased ja seda on vaja ainult venelastele või vene keelt kõnelevatele inimestele. Aga kui järele mõelda, siis tekib küsimus, kellele seda kodakondsust ikkagi kõige rohkem vaja on. Olen viimasel ajal hakanud sügavalt kahtlema, kas siinsetele venekeelsetele elanikele on vaja kodakondsust. Muidugi on. Aga kas kõigile? Kes neist sellest kõige rohkem huvitatud on? Eelkõige haritlasringkonnad, kes kavatsevad töötada riigiorganites, ettevõtetes, firmades. Seal hakatakse neisse suhtuma erinevalt, olenevalt sellest, kas neil on Eesti kodakondsus või ei ole. See käib haritud, intelligentsete inimeste kohta, kes moodustavad venekeelse elanikkonna koorekihi. Nemad on sellest kõige rohkem huvitatud. Need on just need inimesed, kes võivad tuua kasu Eesti Vabariigile. Mis aga puutub venekeelse elanikkonna enamikku, näiteks füüsilist tööd tegevatesse inimestesse, siis tekib küsimus, kas neile üldse on vaja seda kodakondsusseadust. Olen viimasel ajal hakanud selles kahtlema. Meil oli niinimetatud üleminekuperiood, mil me ei allunud Liidu seadustele, ja ausalt öeldes ei allunud inimesed ka Eesti Vabariigi seadustele. Nad harjusid ära sellega, et riiki ei pea eriti tähelepanelikult suhtuma, et polegi nii tähtis, kas inimesel on kõik poliitilised õigused ja vabadused. Ta elab, töötab, teenib raha ja suhtub sellesse riiki ebamääraselt. Nüüd on üleminekuperiood lõppenud, aga inimestel on välja kujunenud teatud käitumise stereotüüp: pole tähtis, kas kodakondsus on või ei ole, palka saab, kui vaja, võib streikida, ja nii see elu läheb. Peale selle on tekkinud valikuvõimalus – võib jääda Venemaa kodakondsusse. Mis on selle tagajärg? Kujutan väga hästi ette meie regiooni,

kus enamik elanikke ei ole Eesti Vabariigi, vaid sõbraliku Venemaa kodanikud. Need inimesed on vabariigiga seotud vaid olmetasandil. Neil pole erilisi õigusi, kuid pole ka erilisi kohustusi selle vabariigi ees. Kas selline vabariik on tugev? Mulle näib, et kodakondsuse institutsiooni on vaja eelkõige Eesti riigile. Kui me tahame, et ta oleks tugev, siis on vaja hoolitseda vähemalt selle eest, et kõigil praegu siin elavatel inimestel oleks võimalus kodakondsust saada. Kas nad selle vastu võtavad või mitte, see on juba teine küsimus. Aga valikuvõimalus muudab selle süsteemi kindlamaks. Mina ilmutasin varem ka aktiivsust kodakondsusküsimuses, aga nüüd näen, et enamik venekeelsest elanikkonnast ei muretse enam eriti selle pärast. Ja ka mina ei hakka eriti nõudma, et punkt 2.6 jääks esimesse varianti alles. Ma lihtsalt nendin, et Eesti riigile on seda rohkem vaja kui venekeelsele elanikkonnale. Kui me tahame luua tugeva riigi, siis peame esimese variandi vastu võtma. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Tundub, et praegu nendes küsimustes rohkem sõnavõtjaid ei ole. Nagu ma ütlesin juba ettekandes, on komisjonil ettepanek otsuse arutelu katkestada, et see jõuaks samasse arutelufaasi, kus on teine eelnõu, ja et õiguskomisjon seda arutada saaks. Palun, kes on selle poolt, et käesoleva küsimuse arutelu katkestada kuni õiguskomisjoni seisukoha formeerumiseni? Palun hääletame! 52 saadikut on katkestamise poolt, vastu ei ole keegi, 1 on erapooletu. Arutelu on katkestatud.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Meil on veel jäänud aega, et jätkata sama teema arutamist, nüüd juba seoses selle seaduseelnõuga, mis oli esitatud neljapäeval. Kas keegi soovib selles arutelus praegu sõna võtta? Vahest hr. Laar?

M. Laar

Austatud pr. Lauristin! Ma arvan, et te käsitlete seda küsimust nõnda, et ettekande pidas hr. Hallaste ära. Ma olen muidugi põhimõtteliselt valmis tegema oma projekti kaitseks ettekande,

kuid mulle tundub, et antud hetkel, kui on esitatud see teine projekt, mille mitmed põhimõtted siiski erinevad üsna radikaalselt meie omadest ja mille mitmed põhimõtted, võib juba ette ütelda, on kristlikele demokraatidele kui selle projekti esitajatele vastuvõetamatud, peaks Ülemnõukogu kõigepealt otsustama, kuidas ikkagi edasi toimida. Kas arutada küsimused poliitiliselt läbi, et nad siis seejärel veel kord seaduse keelde valatuna uuesti läbi vaielda, või ikkagi üks kord arutada seda seadust ja need küsimused üheselt ning lõplikult paika panna? Aitäh!

Juhataja

Just selleks ma arvasingi, et peaksime avama arutelu, sest me ei saa ju Ülemnõukogu arvamust teada, kui kõik on vait ja keegi oma seisukohta ei väljenda.

M. Laar

Siis ma võin seda teha.

Juhataja

Palun, hr. Laar!

M. Laar

Austatud pr. spiiker! Austatud Ülemnõukogu saadikud! Sattusin nüüd siia kõnepulti natukene teises rollis, kui ma olin alguses arvanud. Ma püüan lühidalt kokku võtta kristlike demokraatide ja vabariiklaste saadikurühma poolt esitatud 1938. aasta kodakondsuse seaduse jõustamise eelnõu mõningad põhimõtted ja selle, kuidas arutelu võiks edasi käia.

Kõigepealt olen ma nõus märkusega, et tegemist on taasjõustamisega. Paranduste sisseviimine ilmselt ei ole raskendatud ja ma arvan, et nende kahe dokumendi algusosa, kus on öeldud, et aluseks on Eesti Vabariigi 1938. aasta kodakondsuse seadus, langeb meil ju kokku. Rääkimata sellest, et kokkupuutepunkte on loomulikult teisigi. Küsimus on selles, et seda eelnõu esitades nägid kristlikud demokraadid kahte kodakondsusküsimuse lahendamise võimalust: kas me lahendame selle ära praegu kiiresti või lükkame valitava Riigikogu kaela. Kolmandat võimalust meil tegelikult ei ole. Kummalgi variandil on oma head ja vead, olen sellega absoluutselt nõus. Me peame mingisugusele lahendusele jõudma, sest jättes asja kuskile vahepeale rippuma, võtame mõlemast variandist ainult negatiivsed pooled ja jätame ära positiivsed pooled.

Meile tundus, et antud hetkel on taasjõustamisega siiski kiire. Sellega saame panna paika Eesti Vabariigi kodanikkonna, täpsemalt, selle veel kord üle kinnitada, kuna kodanikkond kui selline on vähemalt minu meelest selge, vastavalt nendele seadusandlikele aktidele, millega me Eesti Vabariigi taastasime. Kui rääkida erinevustest, mis on nende kahe otsuse ja eelnõu vahel, siis esimene suur erinevus on see, mida ma kord juba mainisin: meie meelest on Ülemnõukogus siiski tarvis töötada konkreetse seadusandliku tekstiga, aga mitte teha ühte ja sama tööd teist korda. Loomulikult võime kõigis nendes küsimustes, mille üle me seaduse juures vaidlema läheme, teha kõigepealt poliitilise otsuse ja siis anda see juristide kätte, kes seadusega meie ette tagasi tulevad. Kuid Ülemnõukogu tööstiili tundes ei maksaks olla nii naiivne ja arvata, et me ühe või teise poole otsuse puhul ei tule selle vaidluse juurde seaduse arutamisel uuesti tagasi. Sisuliselt vaidleme me neidsamu asju läbi kaks korda. See on sellisel juhul, kui me tõesti otsustame minna seda teed, et võtame vastu kõigepealt põhimõttelise otsuse, seejärel saame kätte juriidilise teksti ja lõppude lõpuks tuleb alles siis seadus. Meie ettepanek oleks teha seda asja kiiremini ja normaalsemalt ning vaielda nende küsimuste üle üks kord.

Mis on erinevat? Üks põhimõtteline erinevus on see, et töökomisjoni variant arvestab ainult 1938. aasta Eesti Vabariigi kodakondsuse seadust, nagu see vastu võeti, kristlikud demokraadid peavad vajalikuks arvestada seda seadust seisuga 16. juuni 1940, see tähendab 1939. aastal vastu võetud lisadega.

Teiseks arvan, et seaduse arutamist võib loomulikult hõlbustada see, kui me trükime selle seaduse ümber niimoodi, et see oleks tervikuna teil ees ja arutamiskõlblik. Praegu on teil ees ühelt poolt esitatud variant ja teiselt poolt kristlike demokraatide parandusettepanekud.

Ma ütleksin välja ka arvamuse mõningate nende punktide kohta, mida komisjon on siin ette näinud. Need on eriti punktid, mis kajastavad soodustusi naturalisatsiooni korras Eesti Vabariigi kodakondsuse omandamisel. See käib õige mitme kategooria kohta: Eestis sündinud ja püsivalt elanud isikud, 25 või enam aastat elanud isikud jne. Kui nüüd võtta kõik need punktid kokku ja jõuda punktini 2.9, mis lühendab sooviavalduste läbivaatamise tähtaega ühelt aastalt kahe kuuni isikutel, kes taotlevad kodakondsust enne 1. jaanuari 1992, ning arvata kaasa ka kõik need, kes on seal eespool soodustuste saajatena nimetatud, siis on vähemalt minu arvates tegemist optsiooniga, mis kannab seekord ainult teist nime. Ja sellisel juhul me peaksime siiski põhimõtteliselt arutama, mida see meile ja eesti rahvale kaasa toob. Me peaksime saama vähemalt mingisugused arvud, milline küllaltki kontrollimatu mass pääseb Eesti Vabariigi kodakondsusse. Sest ausalt öeldes, kui võtta need punktis 2.10 olevad piirangud, siis ei ole meil praegu mitte mingisugust sellekohast kohtulikku mehhanismi ega

seadusi. Need piirangud on üsna suvalised ja seetõttu on meil neid väga raske hakata rakendama, kui me ka seda tahaksime, eriti siis, kui me räägime sellest 1. jaanuari seisust. Ja seetõttu tundub mulle, et vähemalt sellisel kujul teise eelnõu esitajad neid parandusi aktsepteerida ei saa, kuid loomulikult on see otsustus Ülemnõukogu teha. Ma teeksin ettepaneku jätkata seda asja nii, et lõpetada kristlike demokraatide eelnõu esimene lugemine, pidada sõnavõttud, kuulata ära Ülemnõukogu õiguskomisjoni arvamus, seejärel paluda esitada sellelesamale eelnõule korrektsed parandused ka töögrupil, kui seal on veel tarvis üht-teist parandada, ning koos nende parandustega panna siis kooskõlastuskomisjoni kaudu Ülemnõukogus hääletusele. Nii saaks seda teha siiski kiiremini. Muidu kuluks paar nädalat, kuni kodakondsuskomisjonist mingisugune otsus tuleb, peale seda, kui me oleme võib-olla nädal aega vaielnud nendesamade punktide üle, mis on praegu ette pandud meile otsustamiseks. See, et me nende punktide üle kõvasti vaidleme, kui me hakkame nimetatud otsuse eelnõu arutama, on minu meelest selge, sest need punktid otsustavad paljuski eesti rahvuse saatuse. Need on küsimused, kus tuleb vaielda, ja sellest me mööda ei saa, aga mulle tundub, et seda on mõtet teha üks kord, mitte kaks korda. Aitäh!

Juhataja

Nüüd tõuseb küsimus, kas hr. Laaril oli kaasettekanne. See oli kõnena mõeldud? Palun, hr. Uluots, te võite küsida! Hr. Laar võib veel kord sõna võtta ja ka küsimustele vastata. Palun!

Ü. Uluots

Hr. Laar! Ma tahaksin siiski kuulda, millal me saame kätte teie seaduseelnõu. Ma juba ütlesin Hallastele, et sellisel meetodil, nagu teie ründate parlamenti, keeldun mina tööd tegemast. Teie sunnite mind öösel istuma 3 tundi ja teie tööd ümber kirjutama. Ma küsin uuesti: millal me saame teie seaduseelnõu.

Juhataja

Aitäh! Ma annan pärast hr. Laarile sõna vastamiseks kohapealt. Hr. Sirendi, palun!

A. Sirendi

Ka mina esitaksin hr. Laarile küsimuse, aga kuna ma ei tea, kas ta peab vastama või ei pea, siis ma lihtsalt avaldan oma muret seoses sellega, et meil tuleb nii või teisiti enda kätte võtta Jaanilinn ja Setumaa. Kas me saame sealt kohe korruga kodanikke juurde või peame neid naturaliseerima?

Juhataja

Kas hr. Laar soovib sõna?

M. Laar

Rakendades praegusi uudsusi Ülemnõukogu reglemendis, ma loomulikult vastan neile, kuigi kohustust ei ole. Kõigepealt hr. Sirendi küsimus. Ma arvan, et piiriküsimus tuleb meil Ülemnõukogus otsustada tõesti, kuid see ei puutu antud hetkel siia. Nendel aladel on kindlasti Eesti Vabariigi kodanikke ja osaliselt on nad käinud ka Eesti Kongressi valimistel, nii et nende suhtes ei ole mingisugust küsimust. Mis puutub naturalisatsiooni, siis on neil täpselt samasugused naturalisatsiooniõigused nagu kõigil teistel. Mis puudutab hr. Uluotsa küsimust, siis minu meelest neljapäeval, kui eelnõu esitati, esitati ka protest, et ei ole olemas 1938. aasta Eesti Vabariigi kodakondsuse seadust. Täna on see eesti keeles ja minu teada ka vene keelde tõlgituna kõigil laua peal ja igal soovijal on võimalus võrrelda. Kuna meie leidsime, et juriidiliselt on täiesti korrektne just taasjõustada seda seadust järgmiste parandustega, siis ma ei saa aru, mida hr. Uluotsal antud hetkel veel vaja on.

A. Novohatski

Lugupeetud spiiker! Mul on tekkinud tunne, et me ilmselt tegime vea, kui me ei esitanud oma kristlikest demokraatidest kolleegidele sedasama küsimust, mille me esitasime Valeri Koisile tema projekti kohta. Need kolm dokumenti järgivad tegelikult üht eesmärki. Miks ei saa neid ühe päevakorrapunkti all käsitleda? See oleks mõistlik ja pole vaja selle üle piike murda. Olen kindel, et moodustatakse kooskõlastamiskomisjon, seal võib ju neid kolme projekti arutada ja kõik probleemid lahendada. Tänan!

Juhataja

Teil on sisuliselt õigus, aga vormiliselt on asi niiviisi, et kuna otsus on teise pealkirjaga ja seaduse lugemine on juba alanud, siis me pidime tegema eraldi punkti. Aga ma usun, et lugemise käigus me jõuame nende mõlema asja ühendamiseni ühte päevakorrapunkti. Nagu ma juba ütlesin, arutab õiguskomisjon homme mõlemat ja me ootame siis lahendust ka õiguskomisjoni poolt. Ma teeksingi ettepaneku katkestada praegu selle küsimuse arutelu kuni õiguskomisjoni arutelu tulemuste ärakuulamiseni. Palun, kes on ka selle otsuse poolt? Poolt 59, vastu 1, erapooletuid 2. Arutelu katkestatakse. Aitäh! Kohtume homme!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

48. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

10. september 1991

Eesti Vabariigi välisinvesteeringuseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja (M. Lauristin)

Tere hommikust, lugupeetud Ülemnõukogu! Alustame 48. istungjärgu teist istungit. Kohaloleku kontroll. Kohal on 72 saadikut, puudub 32. Asume arutama meie päevakorra teist punkti, milleks on Eesti Vabariigi seaduse "Välisinvesteeringutest Eesti Vabariigis" eelnõu teise lugemise jätkamine ja vastava otsuse tegemine. Ma pöördusin kõigepealt väliskomisjoni ja majanduskomisjoni poole. Kas komisjonidel, arvestades seda, et vahepeal oli võimalus teha ettepanekuid ja parandusi, on soovi sõna võtta? Palun, majanduskomisjon! Härra Uluots! Kas te saaksite mulle kõigepealt öelda, kuidas olukord on, siis ma kuulan ära ka, mis härra Made ütleb, ja seejärel otsustame esinemiste järjekorra?

Ü. Uluots

Lugupeetud eesistuja! Majanduskomisjon tegi täna poolteist tundi tööd, ja see poolteist tundi jäi väheks. Me sõitsime selle seaduseelnõu piltlikult öeldes ratsahobuse seljas läbi, on põhimõttelisi parandusi ja on väga palju redaktsioonilisi parandusi, mida komisjon ei ole praegu võimeline täpselt ette kandma. Need redaktsioonilised parandused nõuavad tegelikult seaduse ümberkirjutamist.

Juhataja

Selge. Tähendab, põhimõttelistes küsimustes te olete valmis esinema?

Ü. Uluots

Põhimõttelistes küsimustes küll ja neid on siin 2–3.

Juhataja

Härra Made! Kas väliskomisjonil on vahepeal tekkinud soovi veel täiendada oma ettekannet?

T. Made

Austatud eesistuja! Kõigepealt on meeldiv tõdeda, et majandus-eelarvekomisjonist on ratsahobustel ratsutajate näol tulnud meile juurde hobuste spetsialiste. Väliskomisjoni poolt aga niipalju, et me oleme oma seisukoha öelnud, kuid meelsasti kuulaksime ära, mida ütleb majanduskomisjon, ja kui pärast seda on midagi öelda, siis ütleme.

Juhataja

Aitäh! Ma informeerin Ülemnõukogu ka sellest, et enne istungi algust palus Eesti Panga president härra Otsason võimalust esineda ettekandega panga poolt. Ma usun, et meil ei ole midagi selle vastu. Alustaksime siis majanduskomisjonist. Palun, härra Uluots!

Ü. Uluots

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud seadusandjad! Üldhinnang teile esitatud seaduseelnõule on selline, et seal on praegu kolm argumenti, mis senini on otsustamata. Ma loen nad kohe ette. Esiteks: maa ja loodusvarad. Kui te võtate ette § 5 lg. 2, siis on see sõnastatud nii: "Välisinvesteerijal on õigus omandada investeringuteks Eesti Vabariigis maad ja teisi loodusobjekte." Komisjoni redaktsioonis peaks olema "loodusvarasid", selle järel on punkt ja edasi läheb nii: "Nende omandamise ja kasutamise kord määratakse kindlaks Eesti Vabariigi seadustega." See tähendab, et meil on vastu võtmata maaseadus ja me ei tea, kas maaseadus üldse hakkab ette nägema maa müümist. Teiseks: loodusvarade kasutamiseks puudub meil kontseptsiooniseadus, mis on samuti toodud selle seaduse lõpus. Ja kolmandaks on meil siiamaani määratlemata kinnisvara mõiste Eesti Vabariigis. See tähendab, et kui me selle seaduse ka praegu, täna-homme vastu võtame, jääb ta ikkagi õhku rippuma, kuna põhiargumendid selles on määratlemata.

Nagu ma eelmisel korral ütlesin, me ei kirjuta ega võta seda seadust vastu mitte iseenda jaoks. Me võtame ta vastu teiste jaoks ja me peame teda suutma lugeda välisinvesteerija silmadega. Täna öeldi majanduskomisjonis väga ilusasti välja, et seda seadust on tarvis näiteks selleks, et kui mõni välisinvesteerija, oletame Saksamaal või Ameerikas, tahab saada pangast krediiti ja investeerida saadud raha Eesti majandusse, siis oleks tema ainsaks argumendiks meie poolt vastuvõetud seadus. Ja me peame suutma praegu määratleda, kas selle panga ja selle pankuri jaoks on vastuvõetud seadus küllaldane garantii, et anda sellele mehele välja näiteks 100 miljonit dollarit. Vaat selliste silmadega peame seda seadust lugema. Majanduskomisjon leidis, et seadus on selleks küllaldane. Mina isiklikult arvan, et minu jaoks need garantiid, mida me pakume välja selle seadusega, ei ole küllaldased. Kuid see on minu isiklik arvamus.

Kõige rohkem vaidlusi tekitas majanduskomisjonis § 10 lg. 3. Palun võtke see välja! Me määrame seaduse alguses ära, kes on investeerija. Ta võib olla ka kodakondsuseta isik. Ta võib olla ükskõik kes. Kui ta tuleb meile ja tahab investeerida mingisugusesse ettevõttesse oma raha või osta aktsiaid (see on samuti investering), siis peab ta selle paragrahvi järgi saama litsentsi ja tegevusloa. Oletame, et Eesti valitsus või Eesti Pank ütlevad investeerijale ära, öeldes, et teate, meie teie raha ei vaja või et meil on tekkinud kahtlus, kas see raha pole mitte saadud narkootikumide või relvade müügist ja te tahate seda Eesti majanduse kaudu puhtaks pesta. Või on Eesti Vabariigi Valitsusel tekkinud kahtlus, et see on mõni gangster, kes paar päeva tagasi tegi kuskil panga tühjaks ja tahab nüüd paigutada seda raha Eesti majandusse. Lugeses seda paragrahvi hoolega, jõuame järeldusele, et niisuguse keeldumise korral on sellel isikul (kes ei ole isegi Eesti Vabariigi kodanik ega meie juriidiline isik, vaid ükskõik missugune suller) õigus anda Eesti valitsus või Eesti Pank kohtusse. Minu ettepanek oli kustutada viimane lause ja asendada see uue tekstiga. Praegu on siin kirjutatud niimoodi: "Eesti valitsuse või Eesti Panga nõukogu keeldumise korral litsentsi väljaandmisest võib litsentsi taotleja sama tähtaja piires pöörduda kohtu poole." Minu redaktsioon on selline: "Valitsuse otsus on lõplik." Me ei saa igasuguste välismaa sulleritele anda niisugust võimalust, et nii väärikas organ nagu meie valitsus võiks nendega kohut käia. Ühesõnaga, me võtame endale nagu kohustuse, et me peame iga raha, mis üle piiri tuleb, vastu võtma. Komisjoni arvamus läks minu omast lahku ja komisjon otsustas panna need variandid teile hääletamisele.

Siin on veel üks redaktsiooniline parandus. § 13 lg. 4 on sisse toodud mõiste "omatoodang", aga sellele pole antud seletust. Mõiste on avatud alles § 16 lg. 1. On ettepanek tuua see seletus §-st 16 § 13 lg. 4 juurde.

Järgmine tõsine küsimus, mis komisjonis vaidlusi põhjustas, oli tollirežiim. See on § 13 lg. 4. Seletuseks võib öelda, et on loogiline, kui me ei võta tollimaksu investeerijalt, kes tahab sisse tuua seadmeid, tehnoloogiat. Samuti võib investeerija ettevõtte likvideerimisel tollivabalt välja viia oma osa ettevõtte järelejäänud kapitalist. Jutt on praegu aga omatoodangu väljaveost. Me võtame seaduse vastu pikaks ajaks – 10 aastaks, võib-olla ka 15–20 aastaks. Samal ajal me teame, et toll on umbes samasugune indikaator nagu fondibörs, mis reageerib väga tundlikult kõigile võimalikele konjunktuurimuutustele maailmamajanduses ja samuti poliitilistele muutustele. Võtame kas või Iraagi näite, kui kehtestati väljaveokeelud Iraagile jne. Kui me praegu kehtestame, et omatoodangu eksport on vabastatud igavesest ajast igavesti tollimaksust, siis võime sattuda väga rumalasse olukorda ja turukonjunktuuri muutumisel peame hakkama muutma seadust. Seepärast tegin ma majanduskomisjonile ettepaneku

sõnastada § 13 lg. 4 järgmiselt: "Eesti Vabariigi Valitsusel on õigus vabastada väliskapitaliga ettevõtted omatoodangu väljaveol tollimaksust või kehtestada nendele enamsoodustusrežiim." Ja siis edasi "... tollimaksust vabastatakse vara ... jne". Komisjon hääletas selle redaktsiooni poolt.

§ 13 lg. 3: "Isiklikeks vajadusteks on lubatud sisse tuua tollivabalt kaupa (habemeajamisaparaat, seep jne., jne.) ..." Argumendina toodi komisjonis, et Soomes, Rootsis ja igal pool mujal on kõik need asjad tollirežiimiga kindlaks määratud. Mina kahtlesin antud juhul ainult selles, kas meie tollieeskirjad praegu seda fikseerivad või ei. Või on seni kasutusel ikkagi Nõukogude Liidu eeskirjad? Teate küll, kuidas nende isiklike asjade, kingitustega jne. on kogu aeg olnud, kord 200 rubla eest, siis 300 või 500 rubla eest. Seadusesse peaks see jääma nii, nagu see on, kuid Eesti Vabariigis tuleks siiski kõige kiiremas korras tollieeskirjadesse tuua selgus ja endal formuleerida, mis on isiklikud asjad ja isiklik vajadus.

Ja nagu ma juba ütlesin, puudub kontseptsiooniseadus.

See oleks kõik, mis mul praegu on seaduseelnõu kohta öelda. Kuid komisjon leidis, et me ei tohiks täna arutada rakenduseadust või rakendusotsust, kuna alates 6. augustist on tekkinud statuudimuutus. Praegu teile jagatud tekstides on öeldud, et meie poolt vastuvõetav seadus kehtib niivõrd, kuivõrd see ei kahjusta enne seaduse vastuvõtmist Nõukogude Liidu Ministrite Nõukogu määruste nr. 48 ja 49 alusel loodud ettevõtteid ja nende tegevust. See aga tähendab, et sellega me tõstame Nõukogude Liidu Ministrite Nõukogu määrused kõrgemale meie oma seadustest. Me peame võtma seisukoha varem, enne meie seaduse rakendamist loodud ettevõtete kohta. Me arutasime komisjonis ümberregistreerimist, arutasime litsentside ja tegevuslubade uuesti väljaandmist. Hr. Pilve seletuse kohaselt töö käib, kuid rakendusotsusesse me ei tohiks põhimõtteliselt tuua sisse sellist formuleeringut, nagu praegu kirjas on. Sellepärast komisjon otsustaski täna rakendusotsust mitte arutada ja tulla sellega suure saali ette nädala-poolteise pärast, samuti nagu me tegime omandireformiga. Me võtsime seaduse vastu ja rakendusotsus tuli hiljem.

On väga hea, et siin on hr. Otsason. Möödunud neljapäeval ta palus, et selle seaduseelnõu vaataks läbi ka täna kokkutulev Eesti Panga nõukogu. Võib-olla on aga tema kaasettekanne piisav ja seega ei ole panga nõukogu otsust enam vaja. See oleks väga tervitatav. Ja lõpuks ütlen teile välja meie komisjoni palve: kuna keelelisi ja muid redaktsioonilisi parandusi on nii palju, et me ei suuda teile täna esitada lõplikku teksti, siis praegu lugemine katkestada ja tulla selle juurde tagasi kas homme või ülehommene ning siis seadus vastu võtta. See on kõik, mis mul majanduskomisjoni poolt teile öelda on.

Juhataja

Aitäh! Tundub, et küsimusi ei ole.

Ü. Uluots

Hääletamisele läheb ainult üksainus punkt, mis jäi majanduskomisjonis lahtiseks.

Juhataja

Palun see punkt anda kirjalikult siis, kui küsimus juba hääletamisele läheb! Ja nüüd ma annaksin sõna kaasettekandeks hr. Otsasonile. Ühtlasi küsin, kas Välismajandusamet soovib ka veel täna kaasettekannet teha. Soovib. Palun, hr. Otsason!

R. Otsason

Lugupeetud Ülemnõukogu! On ainult kiiduväärt, et selline seadus vastu võetakse, sest juba möödunud aastad on meid alatasa viinud vastamisi niisuguse probleemiga, et välisinvesteeringutel ei ole Eestisse tulles kindlustunnet. Ja kuna välisinvesteeringute kaasamine Eesti majanduse arengusse on väga tähtis, siis siit ka kõik positiivne, mida võib selle kohta öelda.

Eesti Pangal on üks oluline märkus, mis puudutab pangandusküsimusi. Selles seaduseelnõus on ettevõtetus välisinvesteeringute osavõtul samastatud panganduse arendamisega, s.t. ettevõtet ja pankat käsitletakse ühtemoodi. Meie arvates pole selline lähenemine otstarbekas, sest pankadel on täiesti erinevad funktsioonid ja seetõttu vajavad need küsimused ka erinevat lahendust.

§ 9 lg. 3 räägib, mis tingimustel välisinvesteeriija võib osaleda Eesti panganduses. Kui lugeda seda teksti, võib jääda mulje, et siin on panganduse arendamine seotud väga hästi Eesti Panga nõukogu otsustega. Seatakse ette tingimused, mille puhul võib keelduda välisinvesteeriija tulekust Eesti pankadesse. Esimene tingimus on välisinvesteeriija mitteusaldusväärsus. See tähendaks, et Eesti Pangal peaks olema võimalus uurida, tõestada ja mingi dokumendi alusel öelda, et investeerija ei ole usaldusväärne. Praktiliselt on seda peaaegu võimatu teha, nii et meil jääks ainult võimalus, kui välisinvesteeriija Eesti pankadesse tulles ise ütleb oma avalduses, et ta ei ole küllaldaselt usaldusväärne.

Teine tingimus on välisinvesteeriija taotlus saavutada monopolne seisund Eesti Vabariigi panganduses. Kardan ka, et ükski välisinvesteeriija ei kirjuta oma avalduses, et ta kavatses saavutada Eesti panganduses monopolset seisundit. Nii et tegelikult ei ole Eesti Pangal võimalust mingisuguselgi määral reguleerida välisinvesteeriija tulekut Eesti pankadesse. Kas

sega on vaja eraldi reguleerida? Ma tahaksin tõestada, et seda on tingimata tarvis eraldi käsitleda. Sest pangandus on nagu värav, mis avaneb mõlemale poole, ja paraku võib ta väga tihti avaneda Eestile kahjulikus suunas. Kui me jätaksime niisuguse tingimuse, siis on juba meie möödunudaastaste töökogemuste põhjal selge, et siia ilmub välismaalt pankasid, eelkõige ilmuvad pangad ida poolt, kelle kohta see seadus täpselt samuti hakkab kehtima. Ja see tooks sisse väga suurel määral inflatsioonirublasid, mida meil, vastupidi, oleks vaja Eestist välja viia, kui me tahaksime oma majandust normaalselt arendada. Sellise redaktsiooni vastuvõtmine tähendaks praktiliselt seda, et me veel tükiks ajaks, vastupidiselt oma soovile, tugevdaksime rahandussidemeid rublatsooniga ja allutaksime ennast tegelikult sellele.

Võiks jääda niisugune mulje, et meil oleks väga kasulik, kui pangandusse tuleksid Lääne ettevõtted. Ka see mulje on ekslik. Kujutagem ette, et siia ilmub Lääne pank kas iseseisva pangana või soovib osaleda ühe Eesti kommertsponga töös. Siis hakkab Lääne pank otsustama, kuidas kasutada Eesti krediidiressursse. Te teate, et tänase praktika järgi ei taheta peaaegu üldse anda krediiti nii riskantsesse majandusse, nagu see on Eestis. Kui nüüd Lääne pank hakkab otsustama, kuidas kasutada Eesti krediidiressursse, siis on tõenäoline, et neid ressursse ei kasutataks mitte Eestis, vaid välismaal, sest niisugune on välismaa pankade tänane poliitika ja riskihinnang. Tähendab, soov tuua välisinvesteeringu kaudu Eesti pankadesse välisvaluutat pöörduks vastupidiseks: selle kaudu hakataks Eestist valuutat välja viima. Seetõttu ei olegi antud eelnõu ei ida ega lääne poolt vaadates Eestile kasulik. Ja sellepärast teeksin niisuguse ettepaneku: kirjutada 3. alapunkt niisuguses redaktsioonis: "Välisinvesteeriija poolt kommertsponga asutamist või selles osalemist reguleerib Eesti Pank." Sellega võikski piirduda. Kui olukorrad muutuvad, siis võib pöörduda selle juurde tagasi.

Ma tahaksin veel kord teile teatavaks teha fakti, et ei Rootsis ega Soomes lubatud pärast Teist maailmasõda aastakümneid välispankadel osaleda majanduses. See luba anti alles paar aastat tagasi, kusjuures ka praegu on seal piirangud suuremad, kui see projekt Eestis välja pakub.

Küsimus ei ole mitte selles, et teha demokraatlikumaid sõnu või et rääkida oma majandusest hiilgavate fraasidega, asi on selles, kuivõrd arenenud on majandus niisuguste muutuste jaoks. Ja meie tänane pangandus ei ole veel nii arenenud.

Praktiline järeldus seaduseelnõu rakendamisest oleks, et lähemate aastate jooksul kaotaksime tegelikult Eesti Panga iseseisvuse üldse, meie pangandus satuks nende pankade kontrolli alla, kellel on võimalusi kiiresti omandada ja allutada Eesti pangaturg. Mõnele ettevõttele võib vahest paista, et see oleks ehk siiski talle kasulik, kuid ma hoiataksin selle kergemeelsuse eest. Pärast turu vallutamist saaks üks või teine nendest pankadest enesele meie tahtest hoolimata

tegelikult monopoolse seisundi ja see hakkaks kajastuma ka pangatariifide kallinemises. Niisugune järeldus on Eesti Panga seisukohalt täiesti kindel.

Mul on veel üks märkus, mis puudutab § 11 lg. 2. Siin räägitakse niimoodi, et väliskapitaliga ettevõtte põhikapitali tehtavaid sissemaksseid hinnatakse ettevõtte osanike kokkuleppel, arvestades maailmaturul kujunenud hindu. Osanike sissemaksed arvestatakse ümber Eesti Vabariigis ametlikult kehtivasse valuutasse ettevõtte asutamislepingu allakirjutamise päeval või mõnel muul osanike kokkuleppelisel tähtajal kehtiva Eesti Panga kursi või noteeringu järgi.

Peaksin siin vajalikuks täpsustada ühte Eesti Panga seisukohta. Kui meie esitasime ajakirjanduses oma seisukoha, milline peaks olema Eesti Panga noteering valuuta sundmüügi või sundkokkuostu korral, siis välistasime selle, et sama kurssi kasutataks ka uute ühissetevõtete rajamisel. Välistasime sellepärast, et niisuguse kursi kasutamine ühissetevõtete puhul viib selleni, et 10 000, võib-olla 20 000 dollariga, mis on tegelikult väga väike väärtus, võib Eestis saada suure ettevõtte kaasomanikuks. Seda just tänu ebareaalsele valuutakursile. Ja seetõttu arvan ma, et ka siin ei tohiks me praegu minna sellele teele, sest see kurss, mida kasutatakse täna näiteks elanikkonnalt kokkuostul või mida me pakume välja kasutada ka valuutakokkuostul ettevõtetelt, ei kajasta reaalselt väärtuste vahetust kogu kaubavahetuses. Selle fraasi lõpu võiks sõnastada nii: kasutatakse sellel tähtajal kehtivat Eesti Panga poolt antud otstarbeks kehtestatud kurssi. Seda selleks, et Eesti Pangal oleks võimalik mainitud vahetust majanduslikult normaalselt reguleerida.

Ma leian, et siin on terve rida ka teisi redaktsioonilisi küsimusi, ja nagu majanduskomisjoni ma toetaksin ettepanekut, et seda eelnõu täna veel vastu ei võetaks ja tehtaks parandused, millest siin on juttu olnud. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Ma paluksin parandused kirjalikult! Palun, hr. Pilv!

M. Pilv

Lugupeetud rahvasaadikud! Nagu härra Uluots juba ütles, töötasime täna hommikul poolteist tundi tihedalt, et valmistuda seaduse vastuvõtmiseks täna, ja põhiliselt jäid redaktsioonilised küsimused. Kui tohib, ma lühidalt kommenteeriksin. Me võtame praegu paralleelselt vastu väga palju seadusi. Seni on vastu võtmata maaseadus, ei ole määratletud kinnisvara kontseptsioon. Välisinvesteeringute seaduse me võtame vastu eesmärgiga teha Eesti välisinvesteeringutele ligitõmbavaks. Meie ettepanek, milles sai ka majanduskomisjoniga

põhimõtteliselt kokku lepitud, on jätta sõna "maa" asemel sisse "loodusvarasid". Sest kui maaseadus mõne kuu pärast vastu võetakse, siis pole vaja muuta välisinvesteeringute seadust. Ma saan aru, et majanduskomisjoni arvamus on sama.

Mis puutub investeerija õigusse kohtusse anda, siis ma tahaksin öelda, et Londonis ja Stockholmis töötavad rahvusvahelise ettevõtluse küsimusi käsitlevad arbitraažid ja muud kohtud. Kas meil on nii väga vaja seda kohut karta, sest ebaaus inimene, kes tuleb siia raha puhtaks pesema, vaevalt läheb kohtusse kaebama? Nagu oli kommentaar, läheb see küsimus saali hääletamisele. Tollirežiimi suhtes palub Välismajandusamet siiski tungivalt rahvasaadikutel kaaluda tollimaksu asja. Me leiame, et küsimus on põhimõtteline. Kui me tahame arendada ekspordi, ei tohi me teha olukorda halvemaks kui praegu. Kehtivate aktidega on ettevõtete, ühissetevõtete ja aktsiaseltside eksporditav omatoodang tollimaksust vabastatud, ning nii on see ka Venemaal vastuvõetud seaduses. Ma tahaksin juhtida tähelepanu sellele, et maksusid on üle kümne ja paljude muude maksudega – käibemaksuga, aktsiisimaksuga jmt. – saab selle maksu ära võtta. Arenenud maades on ekspordimaks mõni protsent ja kui me tahame, et investeeringuid ei tehtaks mitte ainult kaubandusse ja vahendusse, vaid ka tööstusesse, siis on mul tungiv palve hääletada seda küsimust ning jätta praegune formuleering, mille järgi rahvusvaheliste ettevõtete omatoodangu väljaviimine on maksuvaba. Isiklikes asjades me saime siin kokkuleppele. Ka Välismajandusamet on seisukohal, et rakendusotsust me peaksime umbes nädal veel lihvima.

Härra Otsasonil oli kaks ettepanekut või kaks märkust. Ma alustaksin sellest lihtsamast, mis puudutab § 11 lg. 2 "Omakapitali määramine". Siin on meie seisukoht sama mis härra Otsasonil ja sellepärast formuleeringus oligi "kas kursi või noteeringu". Loomulikult võime sinna juurde kirjutada "selleks otstarbeks määratud kursi". §-s 9 lg. 3, kus on kirjutatud, et Eesti Panga poolt kehtestatud korra alusel määratakse pangandusse tulek, pakuksime formuleeringut, et otsustavad valitsus ja pank koos. Tähendab, on vaja valitsuse ja panga ühisotsust. Küsimus on siin väga praktiline. Väliskapital on meile tulnud rohkem kui 1000 ettevõttesse, peaaegu kõigisse valdkondadesse. Sellest on jäänud kõrvale pangandus, kuna pangandusse tulekut on seni piiratud. Me arvame, et see ei ole tulnud kasuks ei välisinvesteeringutele ega majanduse arengule. Mingi moel peaks siia julgemalt laskma siiski ka välismaa pankade esindusi. Nii et ma nõustun põhimõtteliselt härra Otsasoniga, kuid pakuksin formuleeringut "valitsusega koos".

Juhataja

Aitäh, härra Pilv! Küsimusi ei ole. Härra Made, palun!

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Minu sõnavõtt ei ole küll täies ulatuses väliskomisjoniga kooskõlastatud, kuid me oleme läbi arutanud need põhimõtted, mis härra Uluots esitas eile. Kuulates tema sõnavõttu, võis igauks teha järelduse, et majanduskomisjoni seisukohad, mis härra Uluots välja ütles, kattuvad suures osas tema isiklike arvamustega, mis meile on kirjalikult välja jagatud.

Ausalt öeldes, lugupeetud kolleegid, ääretult ja sügavalt lugupeetud härra Uluots, mul hakkas hirm, kuulates teie sõnavõttu. Paistab, et praeguseks ei ole veel selge, mis meiega on juhtunud. Kus me oleme või mis riiki me endast kujutame või mida me tahame üles ehitada. Seda sõnavõttu kuulates jäi mul mulje, et me nagu loksusime endiselt edasi Nõukogude impeeriumis, peaksime endiselt vaatama hirmunult ümber, mis seal tehakse, ning olema oma edasiliikumise tahtes endiselt alla surutud. Ja see on väga hull.

Välisinvesteeringute seadus on koostatud niimoodi, nagu oleks Eesti ühiskonnale, vabale Eesti ühiskonnale tarvis oma majanduse arendamiseks, selle operatiivseks arendamiseks, et me ei peaks nii kaua olema vaesuses, mida meile on peale pressitud. Härra Uluots tahab aga – mulle jäi niisugune subjektiivne mulje, ma palun vabandust, kui ma eksin, siis parandage mind –, et me oleksime veel kaua aega vaesed, et me ei teeks operatiivseid muudatusi oma majanduselusel, et me ei avaks uksi väliskapitalile. Väliskapitali tulemisega rajatakse Eesti territooriumile objekte, ettevõtteid, mida siit enam keegi ära ei vii. Neid rajati siia ka rublade baasil – näiteks Uussadam, mida ometi keegi enam ära ei vii. Teine asi on, kas see on ratsionaalne objekt või ei ole. Tähendab, Eesti ühiskond saab nendest välisinvesteeringutest osa. Ta saab võimaluse kasutada kiiresti ja operatiivselt seda raha, seda vähest raha, mis siia tuleb. Selles mõttes ma olen härra Uluotsaga nõus, kui ta rääkis esimesel lugemisel, et ega siia esialgu palju raha ei tule. See on tõsi.

Niisiis, mis oleks öelda nende mõtete toetuseks või vastu? Miks peame täna pidama silmas, et seda, teist ja kolmandat seadust ei ole veel? Ootame ära, kui need tulevad, ja siis teeme välisinvesteeringute seaduse, nagu see meile parasjagu siis passib. See mentaliteet on valitsenud Ülemnõukogus kogu aeg. Ootame ära, ärme veel kiirustame. Muud seadused ei ole veel valmis. Omandireformiga ei ole jõutud ühele poole. Privatiseerimine ei ole veel alanud. Maaseadust ei ole. Ärme seda seadust teeme. Aga miks me peame selle seaduse vastuvõtmisel ootama maaseadust? Ega maa omamise küsimusi ei pane paika maaseadus. Seda teeb hoopis omandiseadus. Seda teeb privatiseerimisseadus. Ja miks ei võiks investeerimisseadusega teha otsa lahti? Miks maaseaduse või omandiseaduse arutamisel ei lükatud otsustamist edasi ja öeldud, ärme seda praegu teeme, kuna ei ole välisinvesteeringute seadust?

Niisiis, aeg on küps. Täpselt niimoodi oleks see seadus meie jaoks kõige kasulik, sest me mõtleme praegu, mis on Eesti Vabariigile kasulik, ja me peame talitama nii, nagu see on Eesti Vabariigile ja Eesti ühiskonnale kasulik. Eesti ühiskonnale on kasulik, et väliskapital, nii vähe või palju kui seda tuleb, tuleb võimalikult soodsatel tingimustel. Kui me ei paku soodsaid tingimusi, siis see lihtsalt siia ei tule.

Nüüd kinnisvara mõistest, et seda ei ole paika pandud. Noh, miks ta siis ei ole. Jah, Nõukogude Liidus ja Eesti Vabariigis ei ole, aga rahvusvahelises plaanis on see aksioom. Mis põrgu pärast peame meie oma kinnisvara mõiste kombineerima, see on juba täiesti olemas! Niisiis, ka selle taha ei maksa pageda. Jah, tõesti, valitsusele antakse selles seaduses väga palju otsustamisõigust ja nii see peab ka olema. Nii see peabki olema, et valitsus otsustab ühe või teise majandusküsimuse. Nii see peabki olema, et Eesti Pank, kui ta tulevikus tõesti kujuneb keskemissioonipangaks, hakkab nende asjade üle otsustama.

Ma ei ole härra Otsasoniga nõus, et välispankade filiaalid ei peaks siia tulema, et nad võtavad Eesti ühiskonna kontrolli oma peale. Ei, see ei ole nii. Mulle tundub, et selles väites kajastub praegu pisut konkureerimiskartust. Eesti Pank ei ole tänaseks kujunenud välja veel keskemissioonipangaks, mida ta peaks olema. Välispankade filiaalid tulevad alati ja ikka keskemissioonipanga kontrolli all. Eesti Pank on kahjuks tänase seisuga ikka rohkem kommertspank. Ilmselt tal ei ole olnud piisavalt võimalusi kujuneda välja keskemissioonipangaks. Aga seda tuleb nüüd operatiivselt teha. Eesti Pank peab ennast võitlema lahti igasuguste asutuste ja organisatsioonide, sealhulgas Ülemnõukogu ja valitsuse kontrolli alt ja jääma Eesti majanduses nurgakiviks 100%-lise sõnaõigusega, ilma selleta, et keegi teda mõjutaks. Vastasel korral me ei saagi kunagi rääkida Eesti Pangast kui keskemissioonipangast. Ta on ikkagi kellegi ripats.

Tollirežiimist. No kuulge, mis jutt see siis nüüd on, et toll on nagu fondibörs! Nõukogude Liidus on tõesti toll kajastanud n.-õ. konjunktuurimuutusi, et on tarvis tuua üht või teist kaupa sisse või ei ole tarvis lubada välja. Vabas maailmas on tollireeglid püsivad. Ka konjunktuuri muutumise korral on tollireeglid suhteliselt püsivad. Aeg-ajalt on tehtud neis muudatusi iga kell, iga tund, iga päev. Seda nüüd küll ei ole. Niisiis, toll ei ole mingi fondibörs. Avatud majandusega maades, turumajandusmaades on toll väga liberaalne. Tolli üks ülesanne on aga tõesti olnud ja peab ka meil olema oma majandusharude kaitsmine, mis ei pea konkurentsile vastu, kuid mille arenemist me tahaksime. See on tolli ülesanne ja selles mõttes peame küll 10 aastaks, aga ka 3 kuni 5 aastaks niisugused tollireeglid Eesti Vabariigis kehtestama, mis soosivad neid majandusharusid, mille kiiret arendamist me loodame ja tahame. Kuid me ei saa selle seaduse vastuvõtmisel lähtuda enam asjaolust, et näete, praegu, antud hetkel peame

arvestama Nõukogude Liidu tollirežiimi, et ärge täna seadust vastu võtke, kuna meil kehtivad praegu veel Nõukogude Liidu tollieeskirjad. Sellega me ei saa enam arvestada. Tollirežiim töötatakse välja Eesti Vabariigi jaoks. Võib-olla on see kahe nädala pärast, võib-olla kahe kuu pärast olemas.

Aga seadusega me ei saa küll viivitada. Ma ühtin 100% härra Pilve arvamusega, ühtin sellega, et siin oleks tarvis teha mõningaid redaktsioonilisi parandusi, nõustun nende redaktsiooniliste parandustega, mida härra Uluots esitas majanduskomisjoni nimel ja ka enda poolt. Nende redaktsiooniliste paranduste tegemine on täiesti operatiivselt võimalik. Ma ei pea aga küll kuidagi võimalikuks, et me jälle ja jälle lükkame selle seaduse vastuvõtmise edasi, et me katkestame. Me peame otsustama juba täna. Seda seadust oodatakse.

Muidugi, lugupeetud härra Uluots! Kahtlemata me peame tegema nimekirja, mis ühel Eesti Vabariigi kodanikul isiklikuks otstarbeks tarvis on, ja riputama selle kõikidesse meie sadamatesse ja lennujaamadesse üles. Et kes välismaale sõidab või välismaalt tuleb, saab näpuga järke ajada ja teab, mis asi on üks isiklikuks vajaduseks minev kaup. Ma tänan teid!

Juhataja

Aitäh, härra Made! Tundub, et kõik, kes soovisid oma arvamust selles küsimuses avaldada, on saanud seda teha. Ma ainult täpsustaksin härra Made viimast seisukohta, mis puudutab seaduse vastuvõtmist. Majanduskomisjon palus katkestada, et nad saaksid ära teha lõplikud redaktsioonilised parandused, ja härra Otsason toetas seda seisukohta. Kas väliskomisjon peab võimalikuks tulla täna sellesama asja juurde tagasi või missugune peaks olema kahe komisjoni vahelise koostöö lõplik tulemus? Palun, härra Made!

T. Made

Austatud eesistuja! Ma unustasin selle tõesti ära, aga mul on ettepanek teha vaheaeg. Väliskomisjon, majanduskomisjon, härra Otsason, härra Pilv ja härra Raidla tuleksid siis kokku ja me teeksime need redaktsioonilised parandused ära. Minu meelest peaksime seda tegema operatiivselt juba täna. Või kui see ei ole mingil põhjusel võimalik, siis koguneda kell 12, et me saaksime homme tulla asja juurde otsekohe, kui me istungiga alustame.

Juhataja

Nüüd ma tahaksin kuulda teiste asjaosaliste seisukohta. Siin on pakutud välja teha kohe vaheaeg või siis koguneda homme kell 12.

T. Made

Ei, kell 12 täna.

Juhataja

Kell 12 me lõpetamegi, nii et võib ka homme. Härra Uluots, palun!

Ü. Uluots

Ma olen sunnitud veel kord siia tulema, nüüd juba saadikuna, mitte komisjoni liikmena. Ma ei tulnud siia vaidlema härra Madega, ta arvatavasti ei kuulanud minu ettekannet, vaid tegeles sel ajal oma ettekande ettevalmistamisega. Ma ei lausunud ühtegi sõna, et seda seadust ei või vastu võtta, ma juhtisin ainult teie tähelepanu kolmele aspektile, mis riputavad selle seaduse nii kauaks õhku, kuni me ei ole neid kolme asja ära otsustanud. Tõin teile näite mõnest investeerijast, kes tahab kuskil välismaa pangas raha saada, ja ütlesin, et see täna, homme või ülehomme vastuvõetav seadus ei anna neid garantiisid, mis on vaja. Ja ma ütlesin ka välja, et seadus tuleb sel nädalal vastu võtta, ma olen härra Madega täiesti ühel meel. Aga praegu ma tulin siia uuesti isiklikult kaitsma oma arvamust selles kohtuküsimuses. Ma kujutan ette, et praegu käivad läbirääkimised. Kui te loete § 10 lg. 1 ja 2, siis tekib seal suur vasturääkivus 3. lõikega, millest ma rääkisin ka majanduskomisjonis, ettekandes mul sellist võimalust ei olnud. Oletame niimoodi, et me oleme otsustanud mingisuguse suure projekti kasuks. Me tõmbame sinna juurde väliskapitali, kuulutame välja konkursi ja konkursile tuleb 10–12 välisfirmat, kes pakuvad oma kapitali. Kui konkursi võitja on välja selgitatud, siis selle paragrahvi alusel on kaotanutel õigus minna kohtusse ja kaevata. Härra Pilv raputab pead, aga te lugege seda, mis te olete kokku kirjutanud. Te mõtlete, et see on mõttespekulatsioon. Ma ütlesin teile juba komisjonis, et parlamendis ei tegelda mõttespekulatsioonidega, vaid seaduste vastuvõtmisega ja seadus peab olema formuleeritud nii, et see on igaühele mõistetav ega anna mingisuguseid võimalusi – ma ütlen veel kord – mõttespekulatsioonideks. Seepärast ma palun suhtuda sellesse ettepanekusse tõsiselt, et igaühel, kes uksest sisse tuleb, ei oleks võimalust meid kohtusse anda. Mis puutub aga redaktsiooni, siis täna kell 12.20 on majanduskomisjoni istung, kus arutusele tuleb riigiaktsiaseltside aktsiate müük, nii et täna me ei jõua seda teha. Arvatavasti saame selle juurde tagasi pöörduda homme ja ma loodan kõigest hingest, et neljapäeval võtame selle seaduse vastu.

Juhataja

Aitäh! Hr. Made! Mis te selle ettepaneku kohta arvate?

T. Made

Mis mul ikka majanduskomisjoni diktaadi kohta arvata on. Ma loodaksin siiski, et eelarve-majanduskomisjon leiab võimaluse suhtuda asjasse paindlikult ja me võime tulla pooleks tunniks või 20 minutiks kokku enne seda, kui komisjon kell 12.20 hakkab tegema oma tarku otsuseid muudes küsimustes. Ärme lükkame seda asja homse päeva peale edasi. Olge nüüd täitsad, eelarve-majanduskomisjoni kolleegid, ja olge paindlikud! Ma tänan!

Juhataja

Tundub, et praegu on arutelu sisuliselt ammendunud. Lähtudes siin selgunud olukorrast, teen ettepaneku katkestada seaduse teine lugemine homseni. Ja ma paluksin ka tungivald, et majanduskomisjon, arvestades seda, et hr. Pilv on praegu siin, leiaks tõepoolest võimaluse täna need asjad ära teha, sest me peame ju veel lõpliku redaktsiooni trükkima. Ma ei tea, kui suured on teie lõpliku redaktsiooni parandused, ka see jäi ebaselgeks. Nii et ma paluksin siiski täna saada asjas selgust, sest homme tahaksime jõuda vastuvõtmiseni! Palun, kes on selle poolt, et katkestada praegu küsimuse arutamine kuni homseni? Poolt on 56, vastu 4, 2 on erapooletud. Arutelu katkestatakse.

Eesti Vabariigi seaduse "Maksusoodustustest väliskapitaliga ettevõtetele" eelnõu teine lugemine

Juhataja

Nagu me mäletame, liitus asja arutusel olnud seaduseelnõuga sisuliselt projekt, mis käsitleb maksusoodustusi välisinvesteeringute puhul. Me lõpetasime selle esimese lugemise ja praegu jõuaksime teise lugemise juurde. Ma paluksin kõigepealt kõnetooli hr. Toome!

I. Toome

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et põhimõtteliselt oli see väga tark samm, kui me formuleerisime maksusoodustused väliskapitaliga ettevõtetele eraldi seaduseelnõus. See annab võimaluse võtta seda seaduseelnõu kui mitte väga jäika ja püsivat. Elu võib nõuda selle muutmist. Ma olen nõus kolleegidega, kes väitsid, et välisinvesteeringute seadus peab toimima pikaajaliselt, sisendama välisinvesteeringutesse usaldust.

Mis aga puudutab nüüd seda maksusoodustuste eelnõu, siis teile esitatud projektis ei ole midagi uut, mida teie, lugupeetud kolleegid, ei oleks juba näinud selles seaduseelnõus, mida ma kommenteerisin väliskomisjoni nimel siis, kui toimus välisinvesteeringute seaduse eelnõu esimene lugemine. Välja arvatud säte, mille suhtes ma kordan väliskomisjoni seisukohta ja palun, et meie ettepanek pandaks hääletusele. Jutt on § 1 lg. 2 toodud täiendavast nõudest. Ma loen selle teile ette: "Väliskapitaliga ettevõtetele rakendatakse järgmisi tulumaksusoodustusi: 1) kui välisinvesteeriija osa ettevõtte põhikapitalis maksuperioodi alguseks ja kogu maksusoodustuse kehtivuse ajal on vähemalt 30%," ja nüüd tuleb projekti koostajate seisukoht, mida me vaidlustame: "kuid mitte alla 50 000 USA dollari või selle ekvivalendi mõnes muus konverteeritavas valuutas." Eelnõu esimesel lugemisel ma kandsin teile ette, et selle küsimuse arutelul väliskomisjonis olid meie ettepanekuga need lõiked välja jätta nõus ka majandusminister Jaak Leimann ja justiitsminister Jüri Raidla. Jüri Raidla, kandes paar päeva tagasi kõnealust seaduseelnõu ette, ütles, et nõupidamisel, millel osalesid härrad Made, Uluots, Roose, Raidla ja Kirikal, oli hr. Roose nõudnud, et see täiendav nõue jääks seadusse sisse. Mäletatavasti ütles hr. Raidla, et ta soostus hr. Roose ettepanekuga panna selle küsimuse otsustamine hääletusele siin saalis.

Ma kordan: väliskomisjoni seisukoht on, et seda piirangut mitte sätestada seadusega. Selleks on mitu põhjust. Esimene põhjus: meie naabritel, konkurentidel, näiteks NSV Liidul, Vene Föderatsioonil ja Leedul, ei ole sellist piirangut kehtestatud. Miks meie peaksime sellise piirangu kehtestama?

Teine mõte. Kui see piirang seadusesse sisse kirjutada, siis hakkab soodustus kehtima ainult välisettevõtetele ja ühisettevõtetele. Eeldame, et ettevõtte teeb minimaalse, 30% investeeringu valuutas, seega 50 000 dollarit, võtke see tänase Eesti Panga kursi järgi, kus 1 USD on *ca* 30 rubla, ja te saate, et välisinvesteeriija paneb sisse 50 000 dollarit ehk poolteist miljonit rubla. Kuid Eesti poole ettevõtja peab sellesse ettevõttesse panema 70%, ja see on 3,5 miljonit rubla. See on väga suur summa ja piirab oluliselt soodustusi taotlevate ettevõtete ringi. Seetõttu kordan veel kord väliskomisjoni ettepanekut: võtta seadusprojekti §-st 1 lg. 2.1 ja 2.2 välja need sätted, mis puudutavad eespool nimetatud lisatingimust 50 000 dollari kohta ning seejärel seadus vastu võtta. Annan kohe selle ettepaneku ka kirjalikult.

Juhataja

Hr. Pilv soovib esineda kaasettekandjana Välistmajandusameti poolt. Palun!

M. Pilt

Lugupeetud rahvasaadikud! Välismajandusamet toetab Indrek Toome ettepanekut. Ma lihtsalt kommenteeriksin, millest see 50 000 dollarit tuli. Praegu Eestisse loodud tuhandes aktsiaettevõttes on aktsiakapital, väliskapital 120 milj. USA dollarit, see tähendab keskmine kapital on veidikene üle 100 000 dollari ettevõtte kohta. 50 000 dollarit on suhteliselt väike, nii et piir oli viidud maksimaalselt alla, pooleni praegusest keskmisest. Teisest küljest on hr. Toomel õigus, et meie naabrid ei ole välisinvesteeringute seadusesse tõesti mingeid piire pannud, ja sellest lähtudes Välismajandusamet toetaks tehtud ettepanekut. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Tundub, et rohkem arvamused ei ole. Põhiettekandjat, rahandusministeeriumi esindajat ei ole kohal, aga ministeeriumist on teatatud, et ta on teel. Hr. Toome, palun!

I. Toome

Lugupeetud juhataja! Kolleegid! Ma arvan, et vist ei ole vaja põhiettekandjat kuulata. Põhiettekandja härra Raidla kandis meile siin kõigi kuuldes oma arvamused ja ettepanekud ette ja mina ei vaidlustanud neid kaasettekandjana. Ma ühtisin härra Raidla ettepanekuga panna küsimus suures saalis hääletusele.

Juhataja

See ei ole päris nii. Kui me eelnõud üksteisest eraldasime, siis pani härra Raidla ette, et maksude alal ei oleks põhiettekandja mitte justiiits-, vaid rahandusministeeriumist.

I. Toome

Kas härra Raidla on siis kaasettekandja?

Juhataja

Nii või teisiti me saame hääletada tehtud ettepanekut. Ma saan aru, et on ainult üks parandusettepanek. Kohaloleku kontroll. Kohal on 76 saadikut, puudub 28.

Asume Eesti Vabariigi seaduse "Maksusoodustustest väliskapitaliga ettevõtetele" vastuvõtmisele. Kõigepealt panem hääletusele parandusettepaneku, mille tegi väliskomisjon ja mida toetas ka Välismajandusamet: jätta seaduse tekstis § 1 lg. 2.1 ja 2.2 välja sõnad "kuid mitte alla 50 000 USA dollari või selle ekvivalendi mõnes muus konverteeritavas valuutas".

Kes on selle parandusettepaneku vastuvõtmise poolt? Palun hääletada! Poolt on 61, vastu on 2 saadikut, 2 jäävad erapooletuks. Parandusettepanek leidis toetust.

Panen hääletusele seaduseelnõu tervikuna. Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi seadus "Maksusoodustustest väliskapitaliga ettevõtetele", arvestades äsja hääletatud parandust? Palun hääletada! Poolt on 64 saadikut, vastu ei ole keegi, 3 jäid erapooletuks. Seadus on vastu võetud.

Riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi alustamise kohta

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Nüüd ma tahaksin jälle pidada nõu teie ja ka majanduskomisjoniga. Nimelt oli meil kavas hakata täna arutarna ka riiklike aktsiaseltside aktsiate müüki. Nagu me äsja hr. Uluotsalt kuulsime, on selle arutamine majanduskomisjonis veel pooleli. Samal ajal on ettekandja hr. Terk ja kaasettekandja hr. Kois valmis alustama selle lugemist, et teil oleks rohkem informatsiooni. Pärast siis katkestame, et majanduskomisjon jõuaks asja edasi arutada. Kas ollakse selle lähenemisega nõus? Jah. Ma paluksin siis ettekandele hr. Tergi!

E. Terk

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Me elame ajal, kus reaalsete sammudega, rõhutan, just reaalsete sammudega turumajanduse suunas on kiire. Üks selliseid samme on ka riiklike ettevõtete muutmise aktsiaseltsideks ja nendes, esialgu riiklikes aktsiaseltsides aktsiate müük erakätesse. Ma ei tea vist ühtegi sotsialismist eraomandil baseeruvale majandusele suunduvat maad, kaasa arvatud Läti ja Leedu, kus seda privatiseerimise viisi ühel või teisel moel ei kasutata või vähemalt ei kavandata kasutada. Sealjuures kulgeb selline privatiseerimine kõikides endistes sotsialistlikes maades paralleelselt teatud ulatuses toimuva reprivatiseerimisega, see tähendab tagastamise ja kompenseerimisega. Iseküsimus on see, kui suures ulatuses üks või teine maa on tagastamist ja kompenseerimist ette võtnud. Praegu oleme Eestis mõneti paradoksaalses olukorras. On loodud küllalt suur arv riiklike aktsiaseltse, teist tüüpi riiklike aktsiaseltse on Eestis 160 ringis pluss paarkümmend esimest tüüpi riiklikku aktsiaseltsi. Neil on kooskõlastatud põhikirjad, komplekteeritud juhatused, mis peavad ära lõpetama senise harulise administratiivse juhtimise. Teiste sõnadega, on tehtud ära

eeltöö aktsiate müügi alustamiseks, aga müüki ennast praegu alustada ei saa. On piltlikult öeldes hakatud astuma turumajanduse poole, jalg on tõstetud õhku, aga maha seda jalga asetada võimalik ei ole. Kuid ei see ettevõtte ega see majandus saa jääda lõplikult seisma ühe jala peale. See tekitab suurt motivatsioonilangust ettevõtetes, pealegi tahaksid inimesed tõesti oma käes olevat rubla millegi kindlama vastu vahetada. Äärmiselt oleks ka vaja summasid turumajanduse infrastruktuuri loomiseks, Eesti rahale üleminekut, krediidiressursse ettevõtluseks jne., aga praeguses seisus ei ole seda ilma Ülemnõukogu otsuseta võimalik teha. Valitsus esitas otsuse projekti Ülemnõukogule küllalt ammu, mistõttu koos otsuse projektiga esitatud kaaskiri on vormilt väheke vananenud ja on ka kaks kuupäeva, mis praegu enam ei kehti. Sisult see aga vananenud ei ole, ka mitte pärast omandireformi aluste seaduse vastuvõtmist. Ma püüan seda väidet tõestada. Kõigepealt võimalik vastuväide selle kohta, kas esitatav projekt ei lähe vastuollu omandireformi aluste seaduse §-ga 36, kus on öeldud, et erastamise peamine viis on kompensatsiooniosakud ja rahvakapitali osakud. Ei lähe, sest omandireformi aluste seaduse vastav paragrahv väidab, et see on peamine viis, aga ei väida kaugeltki, et see oleks ainuke viis. Juba praegu toimub ju teatud ulatuses paralleelselt väikeprivatiseerimine ostu-müügi teel ja täpselt samamoodi on võimalik ka piiratud ulatuses käivitada privatiseerimine mingi protsendi riiklike aktsiaseltside aktsiate müügina. Ma rõhutaksin siin veel üht nüanssi. Nimelt on selge, et ka omanikuks on vaja õppida, ja sisuliselt käivitaks selline väiksemas ulatuses aktsiate müük ettevõtetes ka omanikuks õppimise protsessi. Kui ka suhteliselt väikesele osale aktsiatele tekivad eraomanikud, kui need eraomanikud saavad hakata osalema aktsiaseltside juhatustes, kaitsma seal oma huve, siis sellega muutub sisuliselt kogu psühholoogia, muutub süsteem. Hakatakse aru saama, mida tegelikult tähendab omanikuks olemine, mida tähendab aktsiaselts, aktsiaseltsi funktsioneerimine. Sest niikaua kui riiklikus aktsiaseltsis kuulub 100% aktsiaid riigile, on see teatud mõttes pseudoaktsiaselts. See ei funktsioneerii nii nagu peab ega arenda inimestes turumajanduse mõtteloogikat.

Tõestamiseks seda, et riiklikes aktsiaseltsides aktsiate müügi vallandamine meie pakutud ulatuses ei lähe vastuollu Ülemnõukogu poolt vastuvõetud dokumendiga, peaksime natuke vaatama otsa arvudele. Ma kasutan praegu suhteliselt ümardatud arve, aga suurusjärgu peaks see andma meile ette täiesti selgelt. Kõigepealt, kui me räägime Eestis privatiseeritavast umbes 10 miljardi suurusest varast, sõltumata sellest, mis vormis privatiseerimine toimub, ja vaatame praegu loodud riiklike aktsiaseltsi, nii esimest kui teist tüüpi aktsiaseltsi (neid eriti palju enam juurde tulla ei saa, sest enamik ettevõtteid on oma vormi Eesti seadusandluse järgi juba leidnud), siis läheks projekti esitamisel tehtud eksperthinnangu järgi teist tüüpi riiklikes

aktsiaseltsides riiklikku vara müüki kuni 260 miljoni rubla eest ja esimest tüüpi aktsiaseltsides umbes 60 miljoni rubla eest. Kui me võrdleme neid numbreid nüüd numbriga 10 miljardit, siis me näeme tegelikult seda suurusjärgude vahet. Tõsi küll, vahepeal on mõned kuud mööda läinud ja riiklikke aktsiaseltse on juurde tulnud. Me võime näiteks tõsta numbrit 260 miljonit, mis teil paberites kirjas on, kuhugi üle 300 miljoni. 60-miljoniline summa isegi väga palju ei suurene, sest esimest tüüpi riiklikke aktsiaseltse palju juurde tulnud ei ole. Igal juhul on nendest numbritest täiesti üheselt selge: mingisugust ohtu, et see 20% aktsiate müük võiks kujuneda privatiseerimise põhiteeks ja seega minna vastuollu omandireformi aluste seadusega, ei teki. Vahed on siin suurusjärgukordsed.

Edasi, ma tänaksin kõigepealt rahvasaadik härra Koha, kes juhtis mu tähelepanu sellele, et kõnealuse otsuse vastuvõtmisel me peame mõtlema läbi seosed mitte ainult omandireformi aluste seadusega, vaid ka selle juurde käiva rakendusotsusega. Rakendusotsus annab nimelt teatud protseduuri, mis järjekorras otsustatakse, millist omandireformi teed üks või teine ettevõtte läheb. Ja nüüd tekibki selline küsimus, et kui me esitasime omal ajal Ülemnõukogule selle otsuse projekti, siis me eeldasime, et pärast seda, kui Ülemnõukogu on otsuse vastu võtnud ja kui valitsus on ka vastava protseduurilise dokumendi kinnitanud, ongi võimalik kohe hakata neid aktsiaid müüma. Praegu on selles osas olukord tõesti muutunud. Ja muutunud nimelt selle tõttu, et kuna omandireformi aluste seaduse rakendamisotsus näeb ette nimekirjade esitamise Ülemnõukogu Presiidiumile, millised ettevõtted privatiseerib riik, millised lähevad munitsipaliteedile ja millega tehakse veel midagi muud, siis järelikult praegu me ei saaks kohe müüma hakata. Sedasama otsust täites peaksime me need konkreetsed ettevõtted, kus me tahame mingit protsenti aktsiaid müüma hakata, kooskõlastama Ülemnõukogu Presiidiumis. Müüma saaksime hakata sel juhul, kui Ülemnõukogu Presiidium on öelnud, et ta on nõus arvama neid ettevõtteid vähemalt esialgu riigi poolt erastatavate ettevõtete nimekirja. Loomulikult võib siin toimuda ka paindlik üleminek, näiteks võivad nad algul olla selles nimekirjas, hiljem võidakse aga mingisuguse teise kas Ülemnõukogu või Ülemnõukogu Presiidiumi otsusega otsustada, et 80% aktsiatest, mis on maha müümata, anda munitsipaliteedile, ja munitsipaliteet privatiseerib siis juba edasi. Peale selle ma juhiksin teie tähelepanu sellele, et neid aktsiaid saab osta ka rahvakapitali osakute eest, kui rahvakapitali osakud tulevad. Tähendab, see otsus iseenesest ütleb, et ost toimuks ainult rubla eest, Eesti Vabariigis aktsepteeritud maksevahendi eest.

Üks küsimus, mis võib ilmselt tekkida küllalt paljudel saalis viibivatel inimestel, on see, kui suures ulatuses ikkagi on mõtet privatiseerida praegu Vene rubla eest ja kui suures ulatuses lükata privatiseerimist edasi selle ajani, kui tuleb Eesti kroon. Kas see otsus ei lähe siis nagu

vastuollu sellise hoiakuga, et mitte liiga rutata rubla eest riigi vara müüma? Ma jällegi soovitaksin teha peast väikese rehkenduse. Kui me rääkisime siin teist tüüpi aktsiaseltside puhul umbes 300 miljonist ja esimest tüüpi aktsiaseltside puhul 60–70 miljonist, siis tegelikult võib prognoosida, et enne seda, kui Eestis kaob ära Vene rubla ja tuleb Eesti kroon, ei õnnestu nendest aktsiatest tõenäoliselt müüa mitte rohkem kui 20 protsenti, see on isegi julgelt pakutud. Miks ma niimoodi pakun, miks ma tegin sellised arvestused? Siin on kaks põhjendust. Esimene põhjendus on see, et teatud määral limiteerib ikkagi Riigivarameti tegutsemisvõimsus, ta ei suuda tohutu arvu ettevõtete aktsiate müüki korraga korraldada ka sel juhul, kui ta selle osa aktsiate müügist, mis läheb väljapoole ettevõtet, annab näiteks kommertsbankadele korraldada. Teine, veelgi olulisem argument on see, et ilmselt oleks majanduslikult kaunikesti rumal lasta turule korraga tohutu suur arv aktsiaid. See oleks igasuguse turumajandusliku mõtlemise vastu ja viiks aktsiate hinna korraga alla. See tähendab seda, et lähema poole aasta jooksul ei ole ka otstarbekas täiel määral kasutada võimalikku müügikvooti, mida Ülemnõukogu otsus peaks andma. Küsimus on selle müügi alustamises ja jätkamises juba siis Eesti krooni eest.

Nüüd veel paar sõna kommentaariks selle otsuse tekstile. Otsuse projekti tegemisel oli alusideoloogia selline, et püüda välja pakkuda selline kompromissvariant, mis võimaldaks tulevikus veel põhjalikumalt arutada ja vaielda mitme suurprivatiseerimise alternatiivi üle. Teiste sõnadega, kuna Eesti ühiskonnas ei ole näiteks korralikult läbi vaieldud, kas oma ettevõtte töötajad peaksid privatiseerimisel saama mingisuguseid eeliseid, millised need eelised peaksid olema, kui suured jne., siis pakkusime otsuse projektis välja sellise variandi, mille puhul see küsimus langeb ära. Me ei näe oma kollektiivi töötajatele üldse ette eelist hinnas, iseküsimus on see, et teist tüüpi riiklike aktsiaseltside puhul oleks neil poolte aktsiate ostmisel eelisostuõigus.

See otsus ise viitab ühele teisele dokumendile – valitsuse poolt väljatöötatud aktsiate müügi alustamise korrale, mis määrab juba selle protsessi konkreetset detailid ja protseduurilise külje. Teie käes olevas tekstis on valitsusele tehtud ülesandeks suvekuudel see dokument välja töötada. Kuna nüüd läks elu selles mõttes teisiti, et põhidokument ise jäi Ülemnõukogusse, siis me töötasime paralleelselt välja korra projekti, mida me oleme mõningatele saadikutele tutvustanud ja majanduskomisjonis koos Ülemnõukogu otsusega põhimõtteliselt arutanud. Siin on eelkõige üks küsimus, mis võib tekitada probleeme või vähemalt nõuab selgeksrääkimist, see on hinna kujunemine. Kuna tegemist on ikkagi küllalt suure arvu aktsiaseltsidega, praegu näeb valitsuses väljatöötatud korra projekt ette niimoodi, et esimest tüüpi aktsiaseltsides, mille arv on suhteliselt väike, hindaksid aktsiaid või nende ettevõtete

vara eksperdid, umbes samamoodi nagu väikeprivatiseerimise puhul, kus on vähemalt kaks sõltumatut ekspertide gruppi. Teist tüüpi riiklikes aktsiaseltsides, kus on aga tegemist küllalt suure arvu ettevõtetega, tahaksime kasutada sellist varianti, mis praegu on levinud mitmes Ida-Euroopa maas. Nimelt on nad kasutanud sellist võtet, et kõigepealt lastakse suhteliselt väike protsent aktsiapakist proovimüüki ja see annab siis tegelikult kätte ettevõtte aktsiate maksumuse. Et asi oleks selge, siis ma loeksin mainitud korrast ette ka selle formuleeringu: "Teist tüüpi riiklikes aktsiaseltsides määratakse aktsiate müügihind kindlaks selliselt, et lastakse 10 protsenti müüdavatest aktsiatest, kuid mitte alla 100 aktsia, avaliku enampakkumise korras müüki, kusjuures ettevõtte oma töötajatele aktsiate müügi hind võrdub enampakkumisel müüdud aktsiate keskmise hinnaga." Tähendab, seda võtet tarvitatakse ja ei saa öelda, et see oleks halvem tegeliku väärtuse kindlaksmääramise tee kui küllalt töömahukas eksperthinnang.

Kahe sõnaga ehk veel palju vaieldud ja meile kõigile muret tegevast rubla sissevoolu küsimusest, et kas see müük ei tekita jällegi välisrubla sissevoolu ja suures ulatuses. Ma julgeksin väita, et tõenäoliselt ei tekita, kuigi 100%-liselt seda blokeerida ei ole võimalik. Ausalt öeldes ma ei kujuta üldse ette varianti, mille puhul oleks võimalik seda 100%-liselt teha. Kõigepealt on väikeprivatiseerimine näidanud, et ega praegu ida poolt tulev rublakapital seda tüüpi objekte väga ei himusta, ta on maias teist tüüpi kinnisvarade peale, mitte väikeettevõtete ega väikeettevõtete aktsiate peale. Teiseks, me kasutame ida poolt tuleva rubla kontrollimiseks sedasama instrumentariumi mis väikeprivatiseerimise puhulgi, see on tulude deklareerimist. Ja ma rõhutaksin seda, et kuna antud juhul läheks esimest tüüpi aktsiaseltsides ainult oma ettevõtte töötajatele müüki 5% ja teist tüüpi aktsiaseltsides 50% aktsiatest, siis sisuliselt on ka ettevõttesisene sotsiaalne kontroll see, mis peaks suuremahulist katteta rubla sissetulekut takistama. Ettevõtetes ilmselt ikkagi teatakse, kui palju mingil inimesel realselt võib raha olla, ja kui ta on tulud deklareerinud, siis on tal küllalt raske deklareerida neid kuidagi äärmiselt ebausutavalt. Lisaks sellele jätsime sinna müügikorra dokumenti veel ühe võimaliku tõkestusmehhanismi, nimelt sellise, et Riigivaraametil on õigus ettevõtetes müüdavate aktsiate puhul kehtestada ülemmäär, kui palju üks inimene võib aktsiaid osta. Ühelt poolt ei tahaks seda teha, sest see läheb nagu tugevasse vastuollu tavalise turumajandusega, selliste piirangute sätestamine ei ole liberaalne majanduspoliitika ega liberaalse majanduspoliitika ideoloogia, aga me jätsime praegu sellise võimaluse siiski sisse. Kui ilmneb, et ida poolt tulev rubla muutub ikkagi väga maiaks ja see tekitab Eesti ühiskonnas väga suure vastuseisu, siis on võimalik ka see tõkkemehhanism sisse lülitada.

Miks see dokument on otsuse projekt, miks see ei ole seaduseelnõu? Ta on otsuse projekt sellepärast, et me tugineme siin juba vastuvõetud seadustele. Me ei too sisse mitte mingisuguseid põhimõtteliselt täiendavaid asju, mida Ülemnõukogu mingit tüüpi müüdavate objektide puhul ei oleks juba aktsepteerinud. Näiteks kuni 20% aktsiate müügil kehtivad meie otsuse projektis samad kriteeriumid mis väikeprivatiseerimise seaduses. Võib tekkida selline võimalik vastuväide, et väikeprivatiseerimine on ju väga erinev suurettevõtete aktsiate müügist. Jah, on küll, aga see on erinev oma tehnoloogialt, mitte sellistelt põhimõttelistelt küsimustelt nagu näiteks erastamise subjekt, eelisostuõigus vms. Mis puudutab asja tehnoloogiat, siis väikeprivatiseerimise seaduses on aktsiate müügi kohta öeldud ainult paar lauset. Kuna väikeettevõtteid müüakse põhiliselt oksjonil, siis on aktsiate müük seal varuvorm, mida oli planeeritud kasutada harva ja ongi praegu väga harva kasutatud. Väikeprivatiseerimise seaduses see ei olnud väga detailselt ega pikalt paika pandud. Nüüd me kasutaksime samu aluspõhimõtteid, aga tehnoloogia oleks teine. Tehnoloogia oleks nüüd aktsiate müük, mille olulisemad mängureeglid on fikseeritud teile esitatud Ülemnõukogu otsuse projektis, detailsemad või vähem tähtsad mängureeglid aga on kavas kehtestada valitsuse poolt väljaantavas müügikorras.

Meile tundus seda otsuse projekti tehes, et Ülemnõukogu on selle otsuse puhul huvitatud eelkõige kahest asjast. Esiteks sellest, et mingil kujul ei kannataks sotsiaalne õiglus. Seetõttu on need punktid, mis võisid tekitada mingisuguseid probleeme sotsiaalse õigluse seisukohalt, toodud otsuse projekti teksti, mitte ei ole jäetud valitsuse dokumenti. Teisest küljest me eeldasime, et Ülemnõukogu on huvitatud selle asja õigest majandusideoloogiast, mistõttu me tõime ka majandusideoloogia põhipunktid siia dokumenti.

Otsuse projektis on veel mõningad punktid, mis nõuaksid võib-olla täpsustamist, kuigi osaliselt on nad selles kaaskirjas ka lahti kirjutatud. Kõigepealt on siin pakutud välja variant, et kui üldjuhul läheks müüki 20% aktsiatest, siis suhteliselt väikesel arvul ettevõtetel võib Ülemnõukogu lubada seda protsenti tõsta kuni 50-ni. Enamik aktsiaid selle protseduuri kaudu põhimõtteliselt ikkagi müüki ei läheks, aga suhteliselt väikese arvu aktsiate puhul me siis pakume, et see number võiks tõusta ka kuni 50-ni, 50 välja arvatud. Samuti näeme siin ette võimalused laiendada teatud ettevõtlusvaldkondades ettevõtete riiklike aktsiaseltside kapitali. Nagu me teame, on aktsiakapitali laiendamise üle palju vaieldud, eelkõige seetõttu, et kui laiendamise teel väljaostetud aktsiaid ostab eraisik, siis tekib kaasomand ja kaasomandi tekkimine peaks põhimõtteliselt olema Ülemnõukogu kontrolli all. Me põhimõtteliselt aktsepteerime, et mõnel pool on aktsiakapitali laiendamine majanduslikult võimalik ja vajalik ka sel juhul, kui sellega seoses tekib kaasomand. Pakume välja niisuguse variandi, et see oleks

küll võimalik, aga oleks samas lokaliseeritud, nii et aktsiakapitali laiendamine ei läheks liiga suureks ja oleks kontrolli all. Ja kontrolli all peaks see olema esiteks sellepärast, et aktsiakapitali laiendamine sisuliselt aeglustab privatiseerimise käiku, kuna see vara, mis tuleb välja osta – ükskõik, kas rubla või mingi osaku eest –, suureneb, aga raha või osakute arv jääb konstantseks. Teiseks sellepärast, et meil on majandus niikuinii ülekontsentreeritud, suurettevõtteid on liiga palju, võrreldes väikeettevõtetega. Kui me läheksime sellisele kontrollimatule aktsiakapitali laiendamisele, siis tõstaksime veelgi kontsentratsiooni astet ja halvemal juhul võiks see keerulises majandusseisus tuua kaasa ka pankrottide laienemise, kuna väikeettevõtted on üldjuhul paindlikumad kui suurettevõtted. Ja siin on toodud sisse ka eraldi säte nende suurettevõtete tsehhide ja filiaalide kohta, mis asuvad peaettevõtetest eemal, ma mõtlen eeskätt Tallinna suurettevõtete rajoonides asuvaid tsehhe ja filiaale. Nagu te teate, seisab valitsuse detsentraliseerimisprogramm selle eest, et need tsehhid ja filiaalid saaksid järk-järgult juriidilise isiku õigused ja need, kes kannavad, muutuksid ka iseseisvateks ettevõteteks. Et stimuleerida just selliste rajoonides asuvate ettevõtete aktiivsust, on sellele objektide kontingendile esitatud natuke soodsamad või paremad reeglid kui keskel läbi teistele riiklikele aktsiaseltsidele. Siin on ka väga selge põhjus. Paljudel juhtudel on olukord selline, et mingi tsehh või filiaal säilitab iseseisvudes lepingud emaettevõttega ja kohustub mingi arvu aastate jooksul – näiteks kolme või nelja aasta jooksul – täitma veel teatud tarneid, mida ta on varemgi täitnud. Seetõttu võib tema puhul aktsiakapitali laiendamise järele tekkida karjuv vajadus. Võib-olla on head mehed, võib-olla on head äriideed, aga kui nad aktsiakapitali laiendada ei saa, siis nad jäävadki tegema ainult neid juppe, mida endisele emaettevõttele vaja on. Niisiis, eeldame, et see mehhanism või võtte peaks natuke hoogustama ettevõtlust ka väljaspool Eesti suurlinnasid.

Lõpetuseks rõhutan veel kord, et me oleme püüdnud välja pakkuda sellise projekti, mis meie arvates olemasolevate õigusaktidega vastuollu ei lähe. Loomulikult tuleb see realiseerida teisi vastuvõetud dokumente arvestades, see ei lõika ära põhimõttelisi võimalusi, mida Ülemnõukogul oleks vaja suurprivatiseerimise seaduse raames alles üheselt paika panna, kuna enamik aktsiaid jääb kõigi ettevõtete puhul ikkagi riigi kätte edasi. Seetõttu mulle tundub, et selle otsuse vastuvõtmine võimaldaks alustada Eesti turumajanduse seisukohalt äärmiselt olulist protsessi ja tegelikult ka vähendada ohtu, et privatiseerimise kunstliku pidurdamisega hakatakse ettevõtteid lihtsalt paljaks varastama või üritatakse maksu mis maksab mööda hiilida Ülemnõukogu ja valitsuse kehtestatud mängureeglitest. Ideoloogia on see, et me annaksime Ülemnõukogu kontrolli all oleva kanali selle protsessi vallandumiseks, mis majanduslikel põhjustel peaks vallanduma niikuinii. Lõpetuseks ütleksin, et sellega me ei

leiuta Eestis mingit jalgratast, ei ole ühtegi endist sotsialistlikku maad, kes poleks aktsiaseltsides aktsiate müüki kas praegu alustanud või ei kavandaks lähemal ajal alustada. Täna tähelepanu eest! Vabandust, siiski veel üles väike täpsustus, mis puudutab kuupäevaid. Otsuse projektis on kaks kuupäeva, kõigepealt see kuupäev, millal alustada aktsiate müüki. Kuna nüüd vahepeal on tekkinud vahefilter Ülemnõukogu Presiidiumi näol, siis valitsus ei saa sellest ju, ükskõik mis kuupäev siia tuleb, tegelikult kinni pidada, kui Ülemnõukogu Presiidium ütleb ei. Ma pakuksin, et esimene kuupäev üleüldse ära jätta ja teine kuupäev, mis puudutab seda, millal valitsus peaks esitama selle korraks nimetatava konkreetse dokumendi, asendada formuleeringuga "kahe nädala jooksul peale Ülemnõukogu poolt antud otsuse vastuvõtmist". Aitäh!

Juhataja

Aitäh! On ka küsimusi. Palun, Kalju Koha!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Mul oleks mitmeid küsimusi, kuid ma alustaksin sellisest. Valitsus võttis 29. detsembril 1990. aastal vastu määruse nr. 264, kus peetakse vajalikuks riiklikud ettevõtted 1. maiks k.a. viia uutele organisatsioonilistele vormidele. Sellesama määrusega on kinnitatud 11 riiklikku ettevõtet, mille baasil asutatakse riigiettevõtteid. Kas see 11 on lõplik arv, kas need riigiettevõtted on asutatud või on kavas neid veel juurde asutada? Sama määrusega kinnitati ka n.-ö. ajutine riiklike aktsiaseltside asutamise juhend ja see, et on olemas kahte tüüpi aktsiaseltsi. Te märkisite praegu oma ettekandes ära aktsiaseltside arvu. Kas see arv on lõplik või kasvab veel?

Järgnevalt läheksin omandireformi aluste seaduse juurde. Teatavasti ei ole seal otseselt kirjutatud, mismoodi riigiaktsiaseltside või millegi sarnase loomine toimub. Omandireformi põhiideoloogia on see, et riik kui halb peremees tuleb vabastada teatud koormast, kuid riik peab määratlema ka selle osa, mis on talle vajalik tervikliku sotsiaalse ja majandusliku arengu tagamiseks. Omandiseadusest tuleb põhimõtteliselt välja, et õigus seda otsustada on Ülemnõukogul ja § 21 kaudu delegeeris Ülemnõukogu munitsipaliseerimisele mittekuuluva vara nimekirja kinnitamise presiidiumile. Kas valitsus on teinud tööd selles küsimuses, kas ta on piiritletud selle osa, mida on vaja riigile ja mida iialgi ei erastata? Teine moment. Kas valitsus on töötanud selle kallal, et määratlema varad, mida on vaja riiklikult erastamisprogrammide järgi erastada, et saaksime hakata rakendama omandireformi aluste seaduse 4. osa, kus räägitakse erastamisest? See on põhimõtteline küsimus ja valitsus oleks

pidanud rakendusotsuse järgi tegema seda 1. augustiks. Minul puuduvad andmed selle kohta. Teie väidate kaaskirjas, et esialgsete arvutuste järgi läheb riiklikes aktsiaseltsides vara müüki umbes 320 miljoni eest, kuid seadusandjana ma ütlen, et see ei ole minule piisav garantii. See arv võib kasvada suuremaks, sest see on piiritlemata, tähendab, me peame aia ümber tegema. Kolmandaks. Kas valitsus on teinud ettepanekuid, et väikeprivatiseerimise seadus, subjektide ring tuleb viia kooskõlla omandireformi aluste seadusega? Seal on vastuolu. Vastavat ettepanekut pole Ülemnõukogule veel tehtud, vähemalt minu andmete kohaselt. Neljandaks. Kas me ei peaks seda otsust ikkagi seaduseks tegema? Omandiseaduse § 38 ütleb täpselt, et kõik sellised küsimused, mis reguleerivad vara üleminekut täielikult või osaliselt, tuleb lahendada Eesti Vabariigi seadustega. Järelikult peaks see otsuse eelnõu olema seaduseelnõu. Ja on olemas kinnitatud nimekiri, mida erastatakse riiklike programmide järgi, siis tuleks teha ka täpne eeskiri, mitte viidata mingi seaduse peale.

Veel tahaks küsida, mille kaudu me erastame, s.t. millise ekvivalendi kaudu. Praegu pole Eesti Vabariigis muud võimalust kui rublade eest, no ütleme siis, et dollarite ja muu valuuta eest ka. Kuid rahvakapitali ja õigusvastaselt võõrandatud vara kompenseerimise obligatsioonide eest erastamise jaoks veel mehhanismi ei ole. Kui kaugel ollakse selle tööga? Võib-olla mõni õigusvastaselt võõrandatud vara omaniku järeltulija tahaks aktsiate ostmisel osaleda nendega, aga hetkel tal seda võimalust ei ole.

Juhataja

Hr. Koha! Reglemendi järgi on küsimise ja vastamise jaoks ette nähtud kaks minutit.

K. Koha

Vabandust!

E. Terk

Ma püüaksin vastata suhteliselt lühidalt. Kõigepealt, kas me ei peaks seda otsust tegema seaduseks? Vajadust selleks ma ei näe, kuna otsus toetub olemasolevatele seadustele ja nendes vastu võetud põhimõtetele, põhimõttelistele otsustele. Teiseks ei asenda ta niikuinii kunagi valmis saavat suurprivatiseerimise seadust. See on praegu sisuliselt ikkagi asja alustamine, mistõttu ma ei näe karjuvat vajadust, et peaks olema seadus. Mulle tundub, et seda asja on võimalik teha ka olemasolevate seaduste baasil.

Hr. Kohal on õigus, et objektide ringi osas on omandireformi aluste seaduse ja väikeprivatiseerimise seaduse vahel tõesti vastuolu. Küsimus puudutab kooperatiive. Valitsus

töötab praegu seda küsimust läbi ja tõenäoliselt esitab Ülemnõukogule aktsepteerimiseks variandi, kus kooperatiivid on püütud lüüa kahte lehte, et oleks selge, millised on tegelikult pseudokooperatiivid ja millised on sisuliselt eraomandi eksisteerimise võimalik vorm, mida ei tohi ka justnagu diskrimineerida. Iseküsimus on, kas Ülemnõukogu seda aktsepteerib või ei. Niikaua kui Ülemnõukogu seda ei aktsepteeri, ei tohi kooperatiiv ka selle 20% aktsiate müügil osaleda. See piirang on omandireformi aluste seadusest peale. Mina isiklikult arvan, et me peaksime selle kooperatiivide küsimuse veel üle vaatama ja eraldama sikud lammastest. Uuskooperatiivid on ikkagi eraettevõtluse üks vorm ja pseudokooperatiivid on pseudokooperatiivid.

Nüüd küsimus nende nimekirjade kohta. Töö kõigi nende kallal praegu käib, mida hr. Koha ka mainis. Ainuke asi on see, et neid nimekirju isoleeritult esitada on kaunikesti raske, sest praktiliselt nende formeerimise alused moodustavadki sellise asja sisu, mida me nimetame erastamise kontseptsiooniks. Aga erastamise kontseptsioonil on nüüd selle reformi rakendusotsusega teine tähtaeg kui nimekirjade esitamisel ja need otsad ei jookse omavahel korralikult kokku, ei haaku. Niisiis oleme siin parajalt raskustes, aga esialgsed nimekirjad on formeerumas.

Nüüd konkreetne küsimus selle kohta, kas need numbrid, mida mina nimetasin riiklike aktsiaseltside kohta ja hr. Koha nimetas Eesti riigiettevõtete kohta, suurenevad või ei suurene. Kui ma jätaaksin praegu kõrvale need ettevõtted, mis me toome üleliidulisest haldusest, siis ma ütleksin, et nad oluliselt ei suurene, sest 90% riiklikest ettevõtetest on oma ettevõtlusvormi juba leidnud. Sel juhul tuleks Eesti riigiettevõtetele juurde mõni üksik. Aga kuna praegu toimub meil seni üleliidulises alluvuses olevate ettevõtete ületoomine, siis koos nendega loomulikult mainitud arv suureneb, kuigi neid ettevõtteid ei ole väga palju. On küll suurettevõtted, aga mitte väga suur arv ettevõtteid.

Minu arvates siin ei teki nende nimekirjadega suurt vastuolu. Kui valitsus pärast positiivse otsuse vastuvõtmist koostab teatud ettevõtete nimekirja, kelle puhul ta tahab selle aktsiate müügi käivitada, siis kirjutatakse nimekirja peale, et need ettevõtted kuuluvad riigi poolt privatiseeritavate ettevõtete hulka, ja loomulikult peab Ülemnõukogu Presiidium selle nimekirja siis vastuvõetud seadusandlike aktidega aktsepteerima. Tähendab, sisuliselt läheks see nende mängureeglite alla. Iseküsimus on, kas me peame seda otstarbekaks. Mina näiteks personaalselt arvaksin, et see protseduur on lihtsalt liiga pikk ja lohisev. Põhimõtteliselt võiks ju kõne alla tulla ka see, et Ülemnõukogu teeb oma lõpliku otsuse, mille järgi need ettevõtted, mis kas või antud momendil on riiklikeks aktsiaseltsideks saanud, võiksid ikkagi minna automaatselt müüki. Aga et asja mitte tarbetult keeruliseks ajada, võtame selle probleemi

maha, ütleme, et teeme selle Ülemnõukogu Presiidiumi kaudu ja nii, nagu see asi on ette nähtud. Valitsuse määruse nr. 264 loogika on siis selline, et riigiettevõteteks ja esimest tüüpi riiklikeks aktsiaseltsideks ongi tehtud need ettevõtted, mille puhul me eeldame, et riiklik omand peab vähemalt 50% ulatuses säilima. See tähendab, et need ettevõtted, mis praegu on nimetatud riigiettevõteteks, esimest tüüpi aktsiaseltsideks, ongi tegelikult need kandidaadid, kelle me esitame Ülemnõukogu Presiidiumile, et aktsepsitaks nende jätmise vähemalt esialgu riigi omandusse. Nii et sisuliselt on valitsus siin mingi eeltöö teinud juba enne seda, kui omandireformi aluste seaduse rakendusotsused üldse formeerusid.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Milline on teie seisukoht, kas selle otsuse alla võivad käia ka näiteks piima- ja lihakombinaadid? Nendest juba osaliselt moodustatakse aktsiaseltse.

E. Terk

Praegu toimub selle üle päris suur vaidlus, milline vorm peaks piima- ja lihakombinaatidel olema optimaalne. Mina isiklikult ja majandusministeerium pooldame varianti, et nad oleksid aktsiaseltsid ja tootjatel võiks seal olla ka lihtsalt teatud osa aktsiapakist, aga ma tean, et on olemas ka teistsuguseid seisukohti. Ma kujutan seda asja ette niimoodi, et kui piima- ja lihakombinaatide seas on väga erinevad seisukohad, siis Ülemnõukogu Presiidium ei aktsepts liha- ja piimakombinaate nende ettevõtete hulgas, kelle aktsiatest me tahaks kuni 20% müüa. Minu isiklik seisukoht on aga küll see, et aktsiaselts on meil täielik sobilik vorm, ja ma tahaksin taotleda nende esitamist. Kuid see on teine küsimus, ja kui siin on muid seisukohti, siis Ülemnõukogu Presiidiumis ilmselt asi peatatakse, niikaua kui kõik klaariks saab.

J. Jõerüüt

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Täna pika ja põhjaliku ettekande eest! Ma esitan väga lühikese küsimuse. Kuidas te suhtuksite ettepanekusse, kui nimetatud eelnõu pärast kõiki parandusi võetakse vastu tingimusega, et müük algab pärast seda, kui Eesti raha on kehtestatud ja käibele võetud?

E. Terk

Ma arvan, et müük peaks teatud ulatuses algama enne Eesti raha tulekut, ja seda päris mitmel põhjusel. Tooksin siin esile selle mõtte, millega on mitmekordselt esinenud Eesti Panga

president hr. Otsason. Ja selle loogika järgi on Eesti raha sisseviimiseks vaja, et Eesti Panga käsutuses oleks küllaldaselt või suhteliselt palju privatiseerimise käigus laekunud rublasid. Sel juhul on näiteks nende rublade käibelt kõrvaldamisega võimalik teha niimoodi, et Eesti raha oleks algusest peale. Minu arvates need asjad ei ole sellises seoses, et privatiseerimist ei tohiks enne teha, kui tuleb Eesti kroon. Kuni Eesti krooni tulekuni tuleks privatiseerida kontrollitud mahus või piiratud mahus, aga alustada tuleks. Põhjendusi on päris mitu, alates sellest, et aeg ei kannata oodata, toimub inimeste demotivatsioon, ja lõpetades sellega, et ega Vene rubla ikkagi päris lepaleht ka ei ole. Ei ole näiteks kohanud ühtegi inimest, kes oleks nõus oma palga mulle kinkima, põhjendades seda sellega, et neil rubladel mitte mingisugust väärtust ei ole. Pealegi on meie riiklik staatus praegu muutunud, sisuliselt võib öelda, et meil seisab ees majanduslik abielulahutus Nõukogude Liiduga. Seetõttu on tõenäosus, et me Nõukogude Liidus toimuvate sammude tagajärjel satuksime olukorda, kus meie käes olev raha muutuks täiesti pulbriks, ka väiksem, kui oli enne iseseisvumist. Sest sisuliselt tähendaks see sedasama, kui näiteks klaver, selle asemel et anda ta ühele lahutatud abikaasast, ta raiutaks lihtsalt puruks. Ma arvan, et teatud määral hakkab meid siin kaitsma ka rahvusvaheline õigus, ja ma julgeksin väita, et seetõttu on rubla meie jaoks võib-olla isegi tsipake rohkem raha, kui ta oli enne meie iseseisvumist.

Ü. Uluots

Lugupeetud ettekandja! Kas teile on teada, Eesti Pank tegi selle seaduseelnõu juurde väga tõsised ja põhimõttelised parandusettepanekud? Kui see on teil teada, siis kommenteerige kolme sõnaga, kuidas te neisse suhtute.

E. Terk

Ma kommenteeriksin hea meelega lühidalt, kuna meil oli eelnev kokkulepe hr. Koisiga, kes esindab majanduskomisjoni, et tema räägib nende kahe projekti erisustest pikemalt. Ma ütlesin lihtsalt niimoodi, et minu arvates on vahe pigem formaalne kui sisuline. Selles mõttes formaalne, et Eesti Panga pakutud variandi järgi laekuks kogu raha Eesti Pangale. Meie kasutame väikeprivatiseerimise seaduses Ülemnõukogu poolt heaks kiidetud protseduuri, mille järgi see laekub Ülemnõukogu poolt kontrollitavale valitsuse arvele. Ülemnõukogu Presiidium on juba võtnud selle kohta vastu oma otsuse ja see otsus, kui ma mäletan õigesti, ütleb, et lõviosa riigi kätte jäävatest summadest lähebki Eesti Panka. Nii et küsimus on praegu selles, kas raha läheb Eesti Panga kätte otse või pärast Ülemnõukogu Presiidiumi poolset aktsepteerimist, kus vaadatakse, millistes proportsioonides ja milliste arengueesmärkide vahel

on see kõige õigem jaotada. Mis puutub sellesse, et Eesti Pank võiks olla privatiseeritavate ettevõtete aktsiate hoidja või omanik, siis sellega ma heameelega küll nõus ei oleks, sest privatiseerimispoliitika on üks majandusreformi lahutamatu osa. Selle andmine Ülemnõukogu ja valitsuse käest lihtsalt ühe eraldi elemendina Eesti Panga kätte raskendab minu arvates väga tugevalt majandusreformi kui terviku läbiviimist ja ausalt öeldes ei tea ma ühtegi teist maad, kus seda teed oleks mindud. Peaaegu igal pool on loodud autonoomne privatiseerimise organ, kes Ülemnõukogu kontrolli all seda asja toimetab. Aga ma loodan, et hr. Kois, kes on valmis spetsiaalselt käsitlema nende projektide erinevust, peatub sellel põhjalikumalt. Kui lühidalt öelda, siis ma ei näe nende kahe projekti vahel nii suuri erinevusi, kui hr. Uluotsa küsimusest võis paista.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Koos otsuse projektiga saime justiitsministeeriumi arvamuse selle juurde. Kas te olete sellega tuttav ja kas te peate selle valguses vajalikuks teha otsuse projektis muudatusi?

E. Terk

Me ei näe praegu otsesest vajadust projekti muudatusi sisse viia. Otsuse projekti sellel kujul esitamine on ka justiitsministriga kooskõlastatud. Need märkused ja arvamused me oleme päris jupp aega tagasi läbi arutanud.

Juhataja

Aitäh! Rohkem küsimusi praegu ei ole.

E. Terk

Aitäh!

Juhataja

Tundub niiviisi, et kui selle küsimuse arutamine nagunii katki jääb, siis ei ole vist tarvidust täna tööaega pikendada. Kui pikk on hr. Koisi plaanitud ettekanne? Kui väga pikk ei ole, siis võiksime selle muidugi ära kuulata. Ei ole pikk. Siis ma pikendaksin mulle antud volitustega praegu meie aega niivõrd, et me kuulaksime ära ka hr. Koisi. Siis meil oleks pilt selge.

V. Kois

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul ei ole tõepoolest eriti pikk ettekanne. See on väga tähtis põhimõtteline küsimus. Tahaksin rõhutada seda, mida härra Terk juba ütles: me hakkame oma majanduses reaalselt üle minema turusuhetele. Ja härra Savisaar heitis meie Ülemnõukogule hiljuti, vist möödunud nädalal, ette, et me venitame selle tööga. Mõnes mõttes oli tal tõepoolest õigus. Ent kui rääkida konkreetset käesolevast seaduseelnõust, siis ma ei tahaks, et jääks mulje, nagu lasuks põhisüü selles meie majanduskomisjonil. Asi on selles, et käesolev seaduseelnõu jätab väga palju lahtisi otsi ja küsimusi, mis nõuavad meie parlamendilt poliitilist lahendust ja poliitilist julgust. Oli ka selliseid probleeme, mis oleks tulnud põhjalikumalt läbi arutada. Aga meie ametkonnad ja meie majandusministeerium ei olnud juunis-juulis valmis seda tegema. Enne kui rääkida konkreetset seaduseelnõust, esitan need vastuväited, mida tekitas selle seaduseelnõu ilmumine üldse. Ma arvan, et omandireformi komisjoni esindaja härra Kama võtab sõna ja räägib sellest. Siin põrkavad kokku kaks selle probleemi põhimõttelist käsitust. Üks käsitus lähtub nii-öelda rongiteooriast: üks probleem lahendatakse teise järel. Kõik toimub näiteks järgmise skeemi järgi. Kõigepealt on vaja kokku arvutada, kui palju rikkusi on riigi käsutuses, ja siis see vara, mida on vaja kompensatsiooniks, mis lubati omandireformi seadusega. Seejärel on vaja välja arvestada see vara, mille me kavatseme munitsipaliteedile üle anda, ning seda mitte ainult objektide kaupa, vaid ka väärtuselises väljenduses. Edasi tuleb lahendada rahvakapitali obligatsioonide küsimus ning seejärel koostada privatiseeritavate objektide nimekirjad ja kinnitada need valitsuses või isegi Ülemnõukogus. Ja alles siis võib alustada privatiseerimist, omandi tegelikku üleandmist elanike kätte raha eest. Kui me seda meetodit järgime, mis võib küll olla väga loogiline ja arusaadav, siis me kaotame ilmselt veel rohkem aega. Oleme praegu juba vähemalt aasta kaotanud. See lükkab veelgi edasi reaalse ülemineku turumehhanismidele. Kas me võime endale seda lubada või mitte, selle peab otsustama meie parlament. Teine võimalus on lahendada need probleemid paralleelselt, s.t. mitte viivitada ja neid lahendusi edasi lükata. Tuleb alustada paralleelset tegevust privatiseerimise valdkonnas, s.t. anda reaalne tõuge turusuhete arendamiseks. Mis puutub formaalsetesse küsimustesse, millele see komisjon viitab ja hakkab ilmselt ka edaspidi viitama, siis eelkõige käib see omandireformi seaduse § 21 kohta, kus on öeldud, et munitsipaliseerimisele mittekuuluva vara nimekirja kinnitab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium. Pange tähele, et jutt on munitsipaliseerimisele mittekuuluva vara nimekirjast. Kõik ülejäänud jääb munitsipaliteetidele. Ja see nimekiri peab ilmselt olema väga lühike, s.t. sisaldama ainult seda, mis riigile on vajalik oma riiklike või sotsiaalsete funktsioonide täitmiseks. Praegu tuleb aga selle komisjoni tõlgendusest nii välja,

et see sisaldab täielikult kogu nimekirja. Tähendab, midagi jätame munitsipaliteetidele ja see nimekirja ei kuulu, aga see, mille me jätame riigile, privatiseerime või anname erakätesse, s.t. peaaegu kõik ülejäänud, kuulub nimekirjadesse. Me peame koostama tohutu pika nimekirja. Minu arvates tegime vea, kui me omandireformi seaduse vastu võtsime. Selle paragrahvi oleks pidanud ilmselt sõnastama järgmiselt: "Munitsipaliseerimisele mittekuuluva ja riigi omandiks jääva vara nimekirja kinnitab presiidium." Siis oleks kõik oma kohale asetunud. Ilmselt peame neid vastuolusid majanduskomisjonis ja omandireformi komisjonis põhjalikumalt arutama. Ma arvan, et formaalselt peaksid need ära langema. Kõigest ülejäänust rääkis üksikasjalikumalt härra Terk.

Nüüd aga asjast endast. Esiteks ei ole ma nõus härra Uluotsa kinnitusega, et majanduskomisjon ei ole seda seaduseelnõu arutanud. Seda varianti arutati 7. augusti istungil, kui meile oli esitatud Eesti Panga ettepanek. Hääletamise tulemusena jäi see ettepanek põhiliselt kõrvale ja me toetasime sellega suures osas valitsuse poolt esitatud lahendusi. Nüüd esitas härra Uluots veel ühe selle otsuse variandi ja seda ei ole tõepoolest majanduskomisjonis arutatud. Minu arvates võib seda täielikult käsitada ühe võimaliku parandusena. Kui selle, juba teise paranduse sisust rääkida, siis see tegelikult dubleerib valitsuse varianti – põhimõttelisi erinevusi valitsuse pakutud variandiga ei ole. Peale selle Eesti Pank ikkagi tahab, et müügiks määratud aktsiate põhikirjaline nimiväärtus ja müügist laekuvad tulud võtta arvele Eesti Pangas avatud Eesti Vabariigi Riigivaraameti erikontol. See on ka põhimõtteline küsimus, mis meil tuleb siin saalis ilmselt hääletusele panna. Mina isiklikult olen seisukohal, et pole õige, kui Eesti Pank võtab endale kõigi Eesti rikkuste omaniku rolli. Kordan veel kord, et see asi tuleb otsustada siin saalis.

Veel mõni sõna konkreetselt seaduseelnõu kohta. Meie komisjoni töö ajal tekitas küsimusi eelkõige 2. punkt, kus on juttu subjektidest, kellele neid aktsiaid müüma hakatakse. Teatavasti esitati see seaduseelnõu juunikuus, enne seda, kui me omandireformi seaduse vastu võtsime. Omandireformi seadus lahendab subjektiprobleemi teisiti. Ilmselt on aeg määrata selle seaduseelnõu 2. punktis kindlaks omanikering, viidates omandireformi seadusele. Siin on teatud vasturääkivusi. Ühe võimaliku variandina tasub võib-olla piirata vabamüügiks määratud aktsiate omanike ringi. Kui need aktsiad on juba vabamüügil, siis kehtestada isegi teatud paiksustsensus, seni kuni meil pole kodakondsusseadus vastu võetud. Ent nende inimeste puhul, kes töötavad ettevõtetes ja kellele hakatakse aktsiaid müüma vahetult ettevõttes, pole ilmselt arukas sellist tsensust kehtestada. Ka see tuleb võib-olla siin saalis eraldi hääletusele panna. Peale selle tekkis meil komisjonis teatud lahkavumusi privatiseerimise mahu suhtes. Kas müüa esimest tüüpi riiklike aktsiaseltside aktsiaid viie

protsendi ulatuses? Mis on viis protsenti? Milline tõsine omanik paigutab oma raha aktsiaseltsi, kus tal pole pisimatki võimalust mõjutada selle otsuseid? Võib-olla ei peaks algetapil piirduma viie protsendiga, vaid see piirnorm tuleks suurendada kümnele protsendile ja teist tüüpi riiklikes aktsiaseltsides kolmekümne protsendini. Seda me majanduskomisjonis arutasime, aga vastavat otsust hääletusele ei pannud. Majanduskomisjonis arutati ka teatud soodustusi ja piiranguid aktsiate müümisel. Ilmselt tuleks meil kas selles seaduseelnõus või valitsuse juhendis kindlaks määrata ühele isikule müüdavate aktsiate mahu piirangud.

7. augusti istungil jõudis meie komisjon järeldusele, et kõnealune seaduseelnõu on otstarbekas saalis arutusele panna ja vastu võtta. Me saame väga hästi aru, et me satume teatud vastuollu omandireformi seadusega. Täna tehti juba ettepanek, et arvestades Eesti Panga uusi ettepanekuid ja teatud vastuväiteid, mis tekkisid omandireformi komisjonis, võiks tänase lugemise katkestada ja jätkata seda teisel istungil.

Lõpuks tahaksin rääkida veel ühest asjast. Härra Uluots on öelnud, et ta tunneb end sageli kahestununa, kord selle komisjoni liikmena, kord lihtsalt saadikuna. Tahaksin teile saadikuna öelda, et see seaduseelnõu näib mingist terviklikumast süsteemist võetud tükikesena. Ja seni kuni Ülemnõukogus pole alaliselt tegutsevat majandusreformi komisjoni, mis hakkab seda probleemi tervikuna lahendama, tuleb meil kogu aeg tegemist teha niisuguse olukorraga, et me ise võtame vastu katkendlikke, üldpilti mitte sobivaid seaduseelnõusid. Ent vaatamata kõigile puudustele olen seisukohal, et meil tuleb lõppude lõpuks otsus teha ja alustada Eestis reaalselt üleminekut turusuhetele. Tänan!

Juhataja

Aitäh, hr. Kois! Meie tööaeg on lõppenud. Selle küsimuse arutelu peab juba selle tõttu katkema.

Nüüd on mul küsimus majanduskomisjonile. Hr. Veetõusme võib-olla vastab sellele. Kas meil on tarvis arutelu katkestada, mis tähendab seda, et meil ei ole kohustust homme hommikul kohe jätkata, või on majanduskomisjon valmis homme hommikul kohe edasi minema, et me saaksime homme selle otsuse lõplikult vormistada? Palun, hr. Veetõusme!

A. Veetõusme

Põhimõtteliselt ma arvan, et majanduskomisjon jõuab homme õhtuseks istungiks jätkamise staadiumisse.

Juhataja

Aitäh! Siis me jätkame arutelu homme, ilma et me peaksime katkestama. Kohtume homme!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

48. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

11. september 1991

Eesti Vabariigi välisinvesteeringuseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja (M. Lauristin)

Tere päevast! Alustame tööd. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 82 saadikut, puudub 22. Enne kui me asume oma töö juurde, ma kordaksin teadaannet, mis kord meil saalis eelmine nädal juba edasi anti. Nimelt palub Narva Eesti Selts Ülemnõukogu ja Eesti Komitee liikmeid 16. septembril kell kuus kohtumisele Narva elanikega. Eesti Komitee on omapoolsed tulijad juba Narva Eesti Seltsile teatanud. Ülemnõukogust on praegu ainult hr. Parder avaldanud valmisolekut. Ma arvan, et tänase päeva jooksul tuleks hr. Propstile teada anda, kes 16. septembril Narva läheb.

Asume nüüd arutama oma päevakorraküsimusi. Meil jäi pooleli 2. päevakorrapunkt, see on välisinvesteeringute seaduse eelnõu vastuvõtmine. Vahepeal on arutanud küsimust väliskomisjon koos majanduskomisjoniga. Ma palun ettekandele hr. Ants Veetõusme!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Pärast eilseid suuri ratsutamisi on hr. Uluots nüüd haige. Ma pean teda asendama. Lubage mul ette kanda eelarve-majanduskomisjoni ja väliskomisjoni ühisistungi seisukohad, mille tulemusena on lõppredaktsioon teil nüüd laual.

Enne kui ma lähen nende muudatuste juurde, palun teil ära parandada trükiviga § 13. reas: on kirjutatud "välisinvesteeringutele Eesti Vabariigis", peab olema "välisinvesteeringutele".

Nüüd ma juhiksin tähelepanu põhilistele muudatustele. Enamikus nad on redaktsioonilist laadi, et tekst oleks vastuvõetavam. Osa muudatusi on tehtud ka seepärast, et viia tekst kooskõlla omandiseaduse mõistetega.

Esimeses paragrahvis on sõnastust parandatud ja ma usun, et seetõttu on ta ka parem. Teises ja kolmandas paragrahvis on normitehniliselt mitmuse asemel antud ainsus, nii nagu ta peaks seadustes olema. Juhin tähelepanu ka sellele asjaolule, et seaduse pealkiri on nüüd lihtsustunud ja keeleliselt õigem, §-s 4 lg. 2 juures on "loodusobjektid" asendatud sõnaga "loodusvarad", sest see on ka omandiseaduse mõiste. §-s 6 on teises lauses tehtud sisuline parandus. Kui esimeses lauses on, et juriidiline isik võib avada Eesti Vabariigis oma esindusi, siis algredaktsiooni teises lauses oli öeldud, et esinduste avamise loa andmise ja tegutsemise korra määrab Eesti Vabariigi Valitsus. Leidsime, et Eesti Vabariigi Valitsus ei anna avamisluba. See õigus on esimese lausega juba antud, vaid esinduste avamise ja tegutsemise korra määrab Eesti Vabariigi Valitsus.

Muudetud on ka teise osa pealkirja. See on lihtsalt keeleliselt jälle paremaks tehtud ja sisuliselt ei ole see muutunud.

§-s 9 lg. 1 ja 2 tehtud muudatus seisneb selles, et "astumise" asemel on "osalemine". Nüüd on terve selle paragrahvi lõigetes ühtne terminikasutus.

Edasi juhiksin tähelepanu veel §-le 11, kus on ka sõnastusi parandatud, kuigi mõttekäik on jäänud samaks. Pisut suurem sisuline muudatus on §-s 12, kus on ära jäetud sõnad "selleks ette nähtud", on kirjutatud lihtsalt "rakendades maksusoodustusi". §-s 15 on jällegi redaktsiooniline parandus: "seoses väljaastumisega" on asendatud sõnadega "osaluse lõpetamisel". § 17 lg. 1: vastavalt hinnaseadusele ettevõtte mitte ei kehtesta, vaid määrab hinna, nii et seetõttu on ka sõna "kehtestavad" asemel pandud sõna "määrab", samuti on seda keeleliselt redigeeritud. Keeleliselt on redigeeritud ka § 22, et oleks tõepoolest selge, et siin on mõeldud osanike vaidlusi oma ettevõttega, alguses oli see natuke kohmakam. § 23 muudetud pealkiri on "Välisinvesteeringute eritingimused", mis on keeleliselt õigem.

Need olidki siis need parandused, põhimõtteliselt siin väga midagi ei muutunud, kuid just redaktsiooniliselt ja keeleliselt ning pisut ka juriidiliselt läks asi paremaks. Seetõttu minu meelest seadus sellest ainult võitis, et me eile tegime väikese vaheaja. Oli ka parandusettepanekuid proua Sergijlt, härra Gussevilt ja Juhan Telgmaalt, mida komisjonid arutasid. Juhan Telgmaa parandusettepanek oli selline, et katkestada arutelu, kuni tekstis tehakse vastavad muudatused. Komisjon ei saanud sellega nõustuda juba eile väljatoodud põhjustel, sest maaseaduse vastuvõtmine on lähema aja küsimus. Ka ei saa §-s 21 lg. 3 öelda normatiivakti nime, kui see ei ole veel vastu võetud. Nagu näha, muutus selle normatiivakti nimetus ju lõpuks.

Arutusel olid ka hr. Otsasoni ettepanekud, mis ta eilsel istungil tegi. Palve muuta § 9 lg. 1, kus välisinvesteeringute poolt kommertspanga asutamist või selles osalemist reguleerib Eesti Pank,

ei leidnud kummagi komisjoni heakskiitu. Tema teine ettepanek – selleks otstarbeks kehtestatava kursi määramine § 10 lg. 2 – ei leidnud samuti heakskiitu ei komisjonis ega eilsel panga nõukogu istungil. Panga nõukogu ei pidanud vajalikuks neid parandusi saali tuua. Kui mõni saadik nõuab nende ettepanekute hääletamist, siis võib ta selle ettepaneku teha.

Ei leidnud eile kummagi komisjoni heakskiitu ka kaks hr. Uluotsa ettepanekut. Esimene neist oli, et sõnastada § 13 lg. 4 selliselt: "Eesti Vabariigi Valitsusel on õigus vabastada väliskapitaliga ettevõtted oma toodangu väljaveol tollimaksust või kehtestada nendele enamsoodustusrežiim." Sellest oli juba eile juttu, miks seda ei toetata. Tema teine ettepanek oli kustutada § 10 lg. 3 viimane lause ja asendada tekstiga: "Valitsuse otsus on lõplik." Ühesõnaga, jätta kohtusüsteem mängust välja. Tsiviliseeritud maailmas on kohus see, kes lahendab lõppkokkuvõttes kõik vaidlused, mistõttu ei leidnud ka see ettepanek kummagi komisjoni toetust. Kuna aga hr. Uluots on meie kolleeg ja nõuab nende hääletusele panemist, siis järelikult peame need kaks ettepanekut läbi hääletama, kuid komisjonid ei nõustunud nendega.

Arvestades kõike ülaltoodut ja eilseid esinemisi, teen mõlema komisjoni nimel ettepaneku võtta seadus pärast nende kahe parandusettepaneku hääletamist ka kohe vastu. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Palun, kas hr. Veetõusme jääks siis mulle appi või on parandusettepanekud täpselt kirjas, nii et saab hääletusele panna? Aitäh! Asume siis hääletama parandusettepanekuid, millega kooskõlastusrühm ei nõustunud. Kõigepealt läheb hääletusele hr. Uluotsa parandusettepanek, mis kõlab järgmiselt: "§-s 10 lg. 3 kustutada viimane lause ja asendada tekstiga: "Valitsuse otsus on lõplik."" Praegu on nii, et anda vaieldav küsimus kohtusse, lahendada kohtu teel. Teeksime enne kohaloleku kontrolli, siis asume hääletama. Kohal on 70 saadikut. Kes on selle poolt, et vastu võtta hr. Uluotsa parandusettepanek? Selle ettepaneku poolt on 21 saadikut, vastu 33, 4 on erapooletud. Hr. Uluotsa parandus ei leia toetust.

Hr. Uluotsa teine parandus puudutab § 13 lg. 4. Ta paneb ette asendada praegune tekst järgmise tekstiga: "Eesti Vabariigi Valitsusel on õigus vabastada väliskapitaliga ettevõtted oma toodangu väljaveol tollimaksust ning kehtestada nendele enamsoodustusrežiim." See on absoluutse tähendusega. Palun, kes on hr. Uluotsa teise ettepaneku poolt? Selle parandusettepaneku poolt on 17 saadikut, vastu 39, kolm on erapooletud. Ettepanek ei leidnud toetust.

J. Telgmaa

Mul olid ka mõned parandusettepanekud.

Juhataja

Kas hr. Telgmaa ei ole nõus majandus-eelarvekomisjoni seisukohaga, et kõik muud parandusettepanekud on arvesse võetud?

J. Telgmaa

Ühe ettepaneku suhtes tahaksin siiski seisukohta avaldada. Kui eile tehti ettekanne, siis öeldi, et § 5 lg. 2, kus on kirjas, et välisinvesteerijal on õigus omandada Eesti Vabariigis maad ja teisi loodusvarasid, on trükiviga. Et maad ei ole, on ainult loodusvarasid. Kas see on trükiviga või ei ole?

Juhataja

Hr. Veetõusme seletab kohe.

A. Veetõusme

Hr. Telgmaa ettepanek on katkestada arutelu, kui ei rahuldata neid kolme punkti, mis ta välja toob. Selline on kirjalik ettepanek. Järelikult, maksimum, mis me võime hääletada, on siis see, et katkestame arutelu ja ei võta seadust vastu.

Juhataja

Hr. Telgmaa! Võib-olla on teil täpsustusi selle formuleeringu kohta?

J. Telgmaa

Ma ei ole hr. Veetõusme tõlgendusega päri. Ma ei soovi hääletusele panna kõiki kolme ettepanekut, vaid ainult seda, mis puudutab § 5 lg. 2. Enne seda palun aga maaelukomisjonile 5 minutit vaheaega.

Juhataja

Üks hetk, ma kordaksin üle hr. Telgmaa kirjalikult esitatud ettepaneku, et kõigil oleks selge. Hr. Telgmaa eilne ettepanek oli katkestada arutelu, kuni tekstis tehakse vastavad muudatused: §-s 5 lg. 2 on vaieldav see osa, mis puudutab maad; §-s 21 lg. 3 – nimetada, millises normatiivaktis; § 21 – lisada litsentsi äravõtmise tingimused, et kaitsta rahvuslikku valuutat

devalveerimise eest. Nagu ma aru saan, nõuab hr. Telgmaa, et hääletataks § 5 lg. 2, kus on juttu õigusest omandada maad. Hr. Telgmaa ettepanek seisneb selles, et jätta §-st 5 lg. 2 välja sõna "maad", sinna jääks siis ainult "on õigus omandada investeringuteks Eesti Vabariigis loodusvarasid". Nagu ma aru sain, komisjon ei nõustunud sellega. Härra Telgmaa palub maaelukomisjonile vaheaega. Vaheaeg viis minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Palun asuge oma kohtadele! Vahepeal on maaelukomisjonil tekkinud uusi ideid. Ma paluksin härra Telgmaal ja härra Raidlal olla nüüd valmis kahekõneks! Ma paluksin härra Raidla kui põhiettekandja pulti, sest tema peab tegema otsustuse! Palun, härra Telgmaa, milline on maaelukomisjoni seisukoht?

J. Telgmaa

Maaelukomisjoni üksmeelne seisukoht on selline, et §-s 5 loetletud välisinvesteerijatest tuleks maa omandamine kõne alla ainult Eesti Vabariigi kodanikel, kelle alaline elukoht asub väljaspool Eesti Vabariiki, sest maaseaduse eelnõu kallal töötades näivad olevat valdavad sellised seisukohad, et maad ei anta isegi mitte Eesti Vabariigi juriidilise isiku omandusse, rääkimata siis välisriigi juriidilisest isikust, mingisugusest kodakondsuseta isikust või rahvusvahelisest organisatsioonist. Maa puhul peaks tulema kõne alla ainult maakasutusõigus ja seda kas või 99 aastaks, mingil juhul aga mitte maaomand.

Juhataja

Aitäh! Tähendab, te jääte ikka selle juurde, et võtta maa siit välja?

J. Telgmaa

Kaido Kamal oli päris kohane formuleering, ma ei tea, kuidas see klapib nüüd ülejäänud seltskonna arvamusega.

Juhataja

Kas härra Kama redaktsioon on jõudnud härra Raidlani?

J. Raidla

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Vaheajal toimunud püstijalanõupidamine andis tulemuseks sellise kompromissredaktsiooni: "Välisinvesteeri õigus omandada ja kasutada maad ning teisi loodusvarasid määratakse kindlaks Eesti Vabariigi seadustega." See tähendab, et me ei pane täna oma otsustuse järel lõplikult ust kinni ja jätame võimaluse küsimust veel seadusandlikult reguleerida, kui seda peetakse vajalikuks.

Juhataja

Kuna niisuguse redaktsiooniga nõustuvad nii põhiettekandja kui ka härra Telgmaa, siis võetakse härra Telgmaa ettepanek maha. Ma saan aru, et ka välis- ja majanduskomisjonis ei tekitanud see vastuväiteid. Palun siis seda seisukohta arvestades kõigil asendada §-s 5 lg. 2 varasem tekst kuulnud tekstiga: "Välisinvesteeri õigus omandada ja kasutada maad ning teisi loodusvarasid määratakse kindlaks Eesti Vabariigi seadustega." Härra Veetõusme, palun!

A. Veetõusme

Ma paluksin väliskomisjoni ja eelarve-majanduskomisjoni jaoks viieminutilist vaheaega, sest meie ei ole seda teksti koos arutanud.

Juhataja

Palun, teil on see õigus!

V a h e e g

Juhataja

Jätkame tööd. Milline on välis- ja majanduskomisjoni nõupidamise tulemus? Härra Veetõusme, palun!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Välis- ja eelarve-majanduskomisjon arutas, nagu te aru saite, seda probleemi pikalt ja ühtset meelt ei saavutatudki. Vaieldi palju ja üksmeelele jõuti vist ainult selles, et see tuleb hääletusele panna. Eks siis saal juba ise otsusta, millist seadust ta tahab ja millise hinnaga ning millal seda vastu võtta. Aitäh!

Juhataja

Ma saan aru nii, et ettepanek on panna hääletusele härra Kama parandus, mille aktsepteeris ka härra Telgmaa, aga mille suhtes majandus- ja väliskomisjon kokkuleppele ei jõudnud. Härra Tarand!

A. Tarand

Lugupeetud juhataja ja lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin veel enne seda otsustavat tegu ehk hääletamist juhtida teie tähelepanu sellele, et meie ees olev variant seab täiesti ohtu muu hulgas kõik meie maavarad. Mitte selles mõttes ohtu, et me peaks nad igavesti maa sees hoidma, vaid selles, et need omandatakse enne, kui need välja võetakse. Kui üldse hääletada, siis keskkonnakomisjoni seisukoht on toetada Kaido Kama varianti.

Juhataja

Läbirääkimised olid lõppenud. Ma mõtlesin, et teil on veel üks variant pakkuda, aga nagu ma aru saan, on meil ikkagi üks variant, mis läheb hääletamisele. See on härra Kama sõnastatud ning maaelukomisjoni ja nüüd ka keskkonnakomisjoni poolt toetatud variant. Hääletusele läheb siis ettepanek asendada §-s 5 lg. 2 järgmise tekstiga: "Välisinvesteeriõiguse omandada ja kasutada maad ning teisi loodusvarasid määratakse kindlaks Eesti Vabariigi seadustega." Kes on sellise paranduse poolt? Palun hääletada! Paranduse poolt on 53 saadikut, vastu 15, 3 jäid erapooletuks. Parandus on vastu võetud.

Ja nüüd asume hääletama kogu seaduse teksti. Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi välisinvesteeringute seadus? Poolt on 73, vastu 1, 2 saadikut on erapooletud. Seadus on vastu võetud.

Selle seaduse juurde kuulub ka rakendusotsus. Kas ka see on valmis vastuvõtmiseks? Palun, majanduskomisjon!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Kuna kaks seadust on vastu võetud, siis oleks loomulik, kui Ülemnõukogu võtaks ka rakendusotsuse vastu. See on juba laua peal.

Juhataja

See on laudadel ja mingeid muudatusi ei ole. Kas see võib sellisena hääletusele minna?

A. Veetõusme

Jah.

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Asume siis ka selle otsuse vastuvõtmisele. Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi välisinvesteeringute seaduse rakendusotsus? Palun hääletada! Poolt on 74, vastuolijaid ja erapooletuid ei ole. Otsus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja

Asume nüüd 17. päevakorrapunkti juurde, see on Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine. Kuna vahepeal on tehtud eelnõudega suurt tööd, siis alustagem uuesti põhiettekandest. Ettekandja on justiitsminister hr. Raidla. Palun!

J. Raidla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Kevadsuvel, kui katkes maaseaduse teine lugemine, oli olukord küllalt keeruline nii protseduuriliselt kui ka sisuliselt. Nagu me kõik mäletame, oli Ülemnõukogu menetluses üks seaduseelnõu, mille Ülemnõukogu oli aluseks võtnud ning samas oli esitatud ka vormilt alternatiivne seaduseelnõu, mis oli Ülemnõukogu menetlusse võetud täiendavate ettepanekute pakina. Suvel töötati mõlema dokumendi projekti kallal. Seda tööd tegi eeskätt hr. Kaido Kama juhata tud Ülemnõukogu omandi- ja maareformi komisjon. Juristidest olid kaasatud põhiliselt justiitsministeeriumi töötajad ning Tartu Ülikooli kateedrijuhataja hr. Paul Varul. Mõistagi oli veel ka palju teisi. Selle tulemusel on teie töölaudadele ilmunud seaduseelnõu, mis oma nimetuse poolest on muutunud maareformi seaduseks ja mis tuleneb juba kevadel Ülemnõukogu menetlusse jõudnud eelnõudest.

Kui üldiselt ja seejuures lühidalt iseloomustada praegu käsitletavat eelnõu, siis on kahtlemata tegemist sünteesprojektiga, kus on võetud arvesse nii menetluses olevaid dokumente kui ka väga arvukaid rahvaarutelu käigus komisjonile laekunud ettepanekuid ja arvamusi, samuti väga mitmete, nii õigus- ja majandusteadlaste ning praktikute seisukohtasid.

Tuleb märkida seda, et niivõrd, kui võrd on muutunud seaduseelnõu pealkiri, on toimunud ka olulised muudatused sisus. Neist olulisim on kahtlemata praeguses eelnõus ühe osa puudumine, mis oli erineval viisil kajastatud mõlema dokumendi projektis. See on nimelt maa kui kinnisvara tsiviilkäive. Sellise põhimõttelise muudatuse tegemine on tingitud kahest asjaolust. Esiteks on tekkinud veendumus, et maa kui kinnisvara tsiviilkäive ei peaks olema otseselt hõlmatud selle seadusega, mis reguleerib maareformi. Teiseks on autorid lähtunud Ülemnõukogu poolt valitsuse ette püstitatud ülesandest, mis nõuab valitsuselt käesoleva aasta 1. oktoobriks Ülemnõukogule kinnisvaraseaduse eelnõu esitamist. Mul on täna hea meel märkida, et kinnisvaraseaduse eelnõu esialgne projekt on valminud ning on praegu täiendaval läbitöötamisel ja ekspertiisis. Niisiis saan ma avaldada lootust, et määratud tähtajal jõuab ka see seaduseelnõu valitsuse istungile ning seejärel Ülemnõukogu menetlusse.

Maareformi seaduse eelnõu puhul tuleb lisaks eeltoodule märkida, et välja on jäetud Ülemnõukogu poolt varem tehtud poliitilised otsustused või deklaratsioonid. Neid ei ole peetud vajalikuks üle korrata, nendest on selle eelnõu koostamisel lähtutud. Ma nimetaksin siin kolme akti: Ülemnõukogu otsused 1990. aasta 19. detsembrist ja 1990. aasta 20. detsembrist ning kolmas, eriti oluline, on Eesti Vabariigi omandireformi aluste seadus. Sellega seoses on tehtud ka olulisi muudatusi projektis, kuna tollal, kui maaseaduse eelnõu menetlusse läks, omandireformi aluste seadus veel ei kehtinud.

Kolmandaks tuleb märkida, et eelnõu on ümber struktureeritud. Ümberstruktureerimise üks eesmärke oli muuta ka seaduseelnõu kergemini loetavaks ja mõistetavaks. See kahtlemata ei tähenda, et nüüd oleks tegemist kerge redaktsiooniga seadusega. Kaugel sellest. Minu arvates nõuab selle seaduse tähe ja vaimu täpne selgestegemine endiselt suurt vaeva, kuid ilmselt võin ma üsna vastutustundlikult kinnitada, et keerulisi asju suurt lihtsamaks kirjutada ei ole võimalik. Midagi ei ole parata, keeruliste seaduste omaduseks on ka keeruline sõnastus ja keeruline vormistatus.

Neljandaks. Käsitleva eelnõu puhul on võetud arvesse sama meetodikat, mis osutus edukaks omandireformi aluste arutamisel ja mida aktsepteeris Ülemnõukogu. Nimelt on mitmetes poliitilist otsustust vajavates küsimustes mindud alternatiivide vormistamise teed. Seejuures on alternatiivid vormistatud niisuguse loogikaga, et mis tahes poliitilist otsustust Ülemnõukogu ka ei langetaks, ei riku see ära seaduseelnõu struktuuri ja seaduseelnõu on võimalik edukalt edasi käsitleda ning antud projekti raames lõplikult ka tekst kinnitada.

Edasi peatuksin ka mõningatel sisulistel ja protseduurilistel momentidel. Kuna aga põhitöö on teinud hr. Kaido Kama komisjon ja paljuski tema isiklikult, siis eetilistel kaalutlustel jätaaksin töö enda tutvustamise hr. Kama hooleks.

Kõnealune eelnõu jõudis valitsusse möödunud neljapäeval ja oli valitsuses ka esmaspäeval ees. Lõpuni eelnõu arutelu valitsuses ei jõudnud, mistõttu ma ei saa täna esitada ka valitsuse kollektiivset seisukohta ühe või teise alternatiivi suhtes. Küll aga tegi valitsus, läbi arutanud seaduseelnõu tervikuna ja temaga põgusalt tutvunud, omalt poolt kaks otsustust. Esiteks selle, et valitsus käsitleb seda eelnõu jätkuvalt oma initsiatiivina, mis on läbi töötatud omandi- ja maareformi komisjonis. See omakorda tähendab, et protseduuriliselt saab maareformi teema arutelu Ülemnõukogus jätkuda teise lugemise katkestamise lõpetamisest.

Teiseks avaldas valitsus soovi seda seaduseelnõu veel teistkordselt arutada. See on planeeritud reedeks. Pärast seda saaksin teise lugemise käigus Ülemnõukogule ette kanda ka valitsuse seisukohad konkreetsete alternatiivide suhtes. Täna enne istungi algust hr. Kama ja mitme teise Ülemnõukogu saadikuga nõu pidades jõudsime üsna üksmeelsele arvamusele selles, et enne alternatiivide läbiarutamist Ülemnõukogus oleks väga soovitatav ja paslik, kui nende alternatiivide kohta saaksid oma seisukoha avaldada ka Ülemnõukogu fraktsioonid. Sel juhul oleksid ka omandi- ja maareformi komisjoni lõplikud otsustused alternatiivide suhtes ilmselt märksa põhjalikumad ja kompetentsemad, võttes arvesse võimalikult suure hulga saadikute arvamust. Praegu on komisjonis läbi arutatud vaid põhimõttelised alternatiivid, mitte kõik 35 alternatiivi, mis selles seaduseelnõus sisalduvad. Selline protseduur pakuks ilmselt soodsa võimaluse kogu eelnõu korrastada ning lõplikul kujul Ülemnõukogu ette tuua. Sisuliselt tahaksin isikliku arvamuse korras peatuda ühel valitsuse seisukohal, millest on korduvalt olnud juttu ka minu Ülemnõukogus peetud ettekannetes ja sõnavõttudes. See on nimelt reformi loogika ehk teisisõnu maa liikumine jälle eraomandusse ning riigi ja kohaliku omavalitsuse osa selle liikumise korraldamisel. Tõsi, kuigi valitsus ei ole spetsiaalselt seda küsimust hääletanud, saan ma siiski arvata, et valitsus toetab lähenemisnurka, mille kohaselt maareformi läbiviimisel langeks küllalt suur osa kohalikule omavalitsusele, et ka reformiprotsess oleks riigis võimaluste piirides maksimaalselt detsentraliseeritud. Järjekordselt sellel peatuma sunnib mind mure meie haldusreformi pärast, mis vaatamata kõigile ponnistustele on minu arvates ikkagi praegu takerdunud. Me võime leida väga suure hulga argumente selle vastu, et reform põhijoontes, põhikanaleid pidi liiguks riigi vahendusel, me võime viidata tekkivate valdade ja veel seni olemasolevate külanõukogude nõrgale materiaalsele baasile ning kaadri ettevalmistuse, kogemuste puudustele, kõigele on võimalik viidata. Teistpidi, kui me ei tee selles küsimuses järsku pööret, kui me ühelt poolt ei omanikusta valdu ja teiselt poolt ei anna vallale elutähtsate funktsioonide täitmist, millest maal on kahtlemata keskne maareform, siis ma kardan, et meie haldusreform lähemas tulevikus uut kvaliteeti ei saavutagi, sest me jätame tekkivad vallad ilma ühest olulisest

motivatsioonist, et vallaks muutuda. Antud hetkel on see isiklik seisukoht, nagu ma ütlesin, ja ma võin viidata ainult valitsusesisestele soodumustele niisugust seisukohta toetada, mitte valitsuse otsusele. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, härra Raidla! Härra Reinsonil on küsimus. Palun!

J. Reinson

§ 6 lg. 2 järgi peab Ülemnõukogu kõige alustuseks määrama hektariviisi kindlaks, mis jääb riigile ja mis munitsipalteedile. Ka te olete sellega nõus?

J. Raidla

Ei pea. Reformi järjekorra loogika on teine. Nimelt on selle seaduseelnõu järgi selgelt prioriteetne tagastamine, asendamine ja kompenseerimine. Riigi kätte on Ülemnõukogul ja valitsusel võimalik antud kontekstist lähtuvalt automaatselt jätta ainult see osa maast, mille suhtes on täiesti selgelt tõendatud, et sellele ei saa eelnõu järgi olla teisi nõudeõigusi.

J. Reinson

Kas tohib, ma loen selle lõige ette, ma olen ilmselt veidi eksituses: "Maad ei tagastata kas osaliselt või tervikuna, kui maa jäetakse Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsusega riigi omandusse vastavalt käesoleva otsuse §-le 31 või antakse munitsipaalomandusse vastavalt käesoleva seaduse §-le 27 lg. 1."

J. Raidla

Jaa, kuid see protsess ei saa alata enne, ma ütlen veel kord, kui kogu nõudeõiguste kompleks maa suhtes pole selgeks tehtud.

J. Reinson

Kas te olete nõus, et enne ei saa kellelegi midagi tagastada?

J. Raidla

Loomulikult, ja omandireformi aluste seadus näebki ju ette sellise loogika. 27. detsembrini võetakse vastu avaldusi, ja kui ma ei eksi, siis 1. märtsiks tuleb koostada register ning reaalne tagastamisprotsess algab pärast seda.

J. Reinson

Seda ma küsisingi.

J. Raidla

Siis me lihtsalt ei mõistnud teineteist.

T. Mets

Lugupeetud härra minister! Ma puudutaksin § 31, kus on juttu riigimaast. Loeksin ette ühe väikese lõigu: "Eesti Vabariigi omandusse jäetakse Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsusel maa, millele kehtestatud kaitserežiim teeb võimatuks maa kasutamise eraisiku poolt." Võtkem nüüd Matsalu looduskaitseala, mille vahetus läheduses ma elan. See on väga suur territoorium, mis kõik koosneb endistest küladest. Me tahame taastada talukorda ja samas võtame vastu klausli, mis täielikult välistab selle olukorra. Kuidas seda siduda tegelikkusega?

J. Raidla

Aga see on ju konkreetse otsustuse tasand, mis järgneb seaduse vastuvõtmisele ja sõltub sellel maa-alal kehtivast režiimist. Olenevalt sellest langetatakse ka konkreetne otsus. Siin on praegu kirjas Ülemnõukogu, kuid juhin tähelepanu, et nende otsustuste tegemisel on olemas alternatiiv – kas Ülemnõukogu või valitsus. Kui Ülemnõukogu otsustab jätta asja enda kompetentsi, siis saab härra Mets tõstatada selle küsimuse konkreetse juhuse puhul ja vastavalt lahendada Ülemnõukogus.

J. Lippmaa

Härra Raidla! Minul on ühe teema kohta mitu küsimust. Ma olen siin justkui teadjate kolleegide käest küsinud, aga ei ole asja endale selgeks saanud. Kas valitsus on tundnud huvi, mida teevad oma maaga kõik nende pärijate lapselapsed, elagu nad siis kas Tallinnas, Torontos või seal ida pool, näiteks Tšitaas? Teine küsimus: kui suur osa haritavast maast osutub nüüd rendimaaks, s.t. kas praegused harijad peavad hakkama endiste omanike pärijatele renti maksma? Ja kolmas küsimus sama asja kohta: kui suur tuleb toiduainete hinna tõus seoses haritavale maale rendimaksu juurdetulekuga, see tähendab praeguste maaharijate maksukoormuse tõusuga? Kas valitsus on püüdnud niisugustele küsimustele vastust otsida?

J. Raidla

Kõigepealt esimene küsimus, mida teevad lapselapsed. Ma ei saa sellele kuidagi vastata, sest keegi ei tea, mida nad teevad. Nad ei tee selle maaga praegu mitte midagi, neil ju lihtsalt ei ole seda veel. Nii et küsimusele vastamiseks peaks püüdma prognoosida, mida nad võivad tegema hakata, kui nad omanikuks saavad. Kui suur osa läheb rendi alla? See selgub ilmselt pärast kaht asja. Esiteks, kui meil on teada taotluste arv ja koostatud vastav register. Ja teiseks siis, kui on teada, palju nendest isikutest, kes registri järgi taotlevad tagastamist või asendamist, hakkab ise põldu pidama. Kolmandat küsimust – hinnatõus rendisest – valitsus minu teada ise arvutanud ei ole. Ma ei tea kahjuks, kas seda on teinud rahandusministeerium, kuid hetkel ma ei oska järsku tõusu prognoosida, sest praeguse eelnõu järgi tuleb rent 1,2 korda kõrgem makstavast maamaksust. Nii et toodangu omahinna tõusu sellel põhjusel tekkima ei peaks. Muud parameetrid võivad küll mängu tulla.

N. Zahharov

Lugupeetud härra minister! Mul on küsimus § 21 kohta. Selles on öeldud, et maa privatiseerimise õigustatud subjektid on kuni Eesti Vabariigi kodakondsuse institutsiooni taastamiseni need alaliselt Eesti Vabariigis elavad füüsilised isikud, kel 16. juuni 1940. aasta seisuga oli Eesti Vabariigi kodakondsus, või nende otsesed järeltulijad. Kas käesolev paragrahv teiste riikide territooriumil elavate inimeste omandiõiguste kohta vastab rahvusvahelise õiguse normidele?

J. Raidla

§ 21 lg. 1 sisaldub ka veel teine norm, nimelt kehtib selline kord seni, kuni kodakondsusseadus on veel vastu võtmata. Pärast seda on neil isikuil, kes saavad Eesti Vabariigi kodanikeks, samasugused õigused nagu neil, kellel oli kodakondsus 16. juunini 1940. Mis puudutab selle normi vastavust rahvusvahelisele õigusele, siis ma võin kinnitada, et riikide praktikas on mitmesuguseid lahendusi. On selliseid, kus kinnisvara omandamise õigus kuulub tõepoolest vaid kodanikele, mis aga samal ajal ei välista, et selle territooriumi ülejäänud elanikud kasutavad maad muul alusel. Samuti on olemas ka vastuvõetud seadusi, kus maaomandit otseselt kodakondsusega ei seostata, see on teine variant. Ja kolmas variant – isegi arenenud riikides on seadusi, mis käsitlevad kogu maad riigi omandina, kuigi need riigid ei ole sotsialistlikud.

L. Hänni

Austatud proua juhataja! Lugupeetud minister! Eelnõu pakub maaomanikule või pärijale kolm võimalust: maa tagasisaamine, asendamine või kompenseerimine. Valiku tegemisel on aga kahjuks nii, et kui inimene tahaks valida kompensatsiooni, siis praegu ei ole tal teada, kui suur see on ja milline tuleb täpselt kompenseerimise kord. Kas te peate loomulikuks, et 27. detsember, mida pakub praegune eelnõu, oleks lõplik tähtaeg, millal inimene peab otsuse langetama, või tuleks enne seda ikkagi kompenseerimise kord rahvale teatavaks teha? Aitäh!

J. Raidla

Tõesti järjekordselt keeruline küsimus, mille ümber on olnud ka üsna aktiivseid vaidlusi. Nimelt, 27. detsember ei ole enam kaugel ja näiteks maa suhtes seisab paljudel ilmselt avalduse esitamine veel ees, kusjuures avaldus on esitamata sageli sellepärast, et ei ole käesolevat seadust. Teiseks ei ole tõepoolest teada kompenseerimise kord. See peaks minu arvates tõesti enne 27. detsembrist teada olema, see oleks igati loogiline, et inimene saaks oma lõpliku otsuse langetada. Ettepanek tähtaeg 27. detsembrist edasi lükata on samuti kõlanud. Vähemasti autorite grupis ei ole see seni toetust leidnud, kuna see paiskaks üsna oluliselt segamini meie reformi organisatsioonilise kava ja järjekordselt ka reformi loogika. Sest on üsna selge, et kui seda tähtaega edasi nihutada, siis tuleb ka kõiki järgmisi tähtaegu edasi nihutada. Ja kolmas moment, millel ilmselt Ülemnõukogu oma arutlustes peatub, on, et praegu antud eelnõus ei kajastu selle seaduse jõustamise tähtaeg. Oleks ilmselt kõigiti loogiline, kui käesolev seadus jõustataks 1. jaanuarist 1992. Sel juhul on ka avalduste vastuvõtmise lõpetamine 27. detsembrist loogiline. Võimalik, kuid mitte soovitatav on avalduste tähtaega veidi edasi lükata, kuid ma rõhutan veel kord, et see tekitab minu arvates väga olulisi organisatsioonilisi segadusi nii omandi- kui ka maareformi protseduuris. Nii et teie tõstatatud probleem on täiesti olemas ja see on ka väga kriitiline.

Juhataja

Aitäh, hr. Raidla! Kaasettekandeks maaelukomisjoni poolt on sõna hr. Telgmaal.

J. Telgmaa

Lugupeetav juhataja! Lugupeetavad kolleegid! Mul on hea meel siin ütelda, et ajutine omandi- ja maareformi komisjon on võtnud asja väga tõsiselt. Selguse mõttes on koostatud uus tekst, mille põhjal peaks nüüd küll olema võimalik kõik vaidlusküsimused ära otsustada. Need maaelukomisjoni soovitused, mis on jaotatud teie laudadele, põhinevad komisjonile

kogu selle seaduseelnõuga tegelemise vältel saabunud arvamustel ja see võiks nagu iseloomustada Eesti ühiskonna konsensust neis küsimustes. Need alternatiivid, mida on esitanud ajutine omandi- ja maareformi komisjon, iseloomustavad rohkem eriarvamusi siin saalis. Seejuures ajutise omandi- ja maareformi komisjoni enda valik alternatiivide vahel läheb rõhuvas enamuses kokku maaelukomisjoni valikuga. Ma näeksin nüüd heameelega, et loogilise jätkuna maaküsimuse käsitlemisel siin saalis suudaksime langetada otsuse esitatud alternatiivide kohta ja kujundada siis eelnõu sellise teksti, mida võiks hakata pakkuma vastuvõtmiseks seadusena. Nii et usaldagem täna ajutise omandi- ja maareformi komisjoni poolt pakutut. Tahaksin veel ütelda, et ei maksaks olla väga kriitiline formuleeringute suhtes, aeg nende töötlemiseks ja silumiseks on Kama komisjonil olnud lihtsalt liiga lühike. Maaelukomisjoni kogemused maaseaduse eelnõu teksti kallal töötamisel näitavad küll, et selleks läheb väga palju aega ja väga palju vaeva. Seda aega ei ole meile lihtsalt antud, kuid tähtis on, et saaksime põhimõtetes täieliku selguse, mis võimaldaks siis asjatundjatel kõik kvaliteetse tekstina kokku kirjutada. Enne alternatiivide üle otsustamist pole asjatundjatel ju selleks võimalust.

Ma tahaksin juhtida tähelepanu ka ühele väga põhimõttelisele asjale. Sellest rääkis juba eelkõneleja ja oli rõõmustavalt samal seisukohal mis maaelukomisjoni. See on §-s 27 käsitletud küsimus, kas teha maainimene peremeheks või mitte päriselt. Maaelukomisjoni seisukoht on, et maa tuleb anda munitsipaalomandusse. Ma pean ütleva, et see ei ole maaelukomisjoni ühehäälneline seisukoht, kuid on enamuse seisukoht ja järelikult on see ka komisjoni seisukoht. Muidugi tähendab maa munitsipaalomandusse andmine vallale kohustust tagastada maa endistele omanikele. Põhimõtteliselt võiks ju see maa ka riigilt otse üle minna, kuid tundub, et tehniliselt oleks lihtsam teha seda valla kaudu. Aga see ei ole nii oluline. Oluline on, mis saab ülejäänud maast. Kui ülejäänud maa ei lähe munitsipaalomandusse, siis tähendab see, et mingile riiki esindavale organile, s.o. bürokraatiale jääb õigus sekkuda valla maade jagamisse. Peame õigemaks, et riigiorganitele peab jääma õigus ja kohustus kontrollida, kas vald maaga ümber käies seadust täidab. Maa munitsipaalomandus ei tähenda sugugi vallale vabadust teha maaga, mis pähe tuleb. Maad saab ikkagi vallata, käsutada ja kasutada rangelt seadusi täites, kuid vald külainimeste esindusena peab olema omanikuna kaitstud kas või selle eest, et riik selle või teise küla maid väga tõsise põhjusega ära ei võtaks või ei kasutataks neid küla huvide vastaselt. Teine tähtis aspekt on sotsiaalne kontroll. Valla volikogu, kuhu on valitud inimesed oma külast, on pidevalt avalikkuse kontrolli all. See on ainus, mis kaitseb korrupsiooni eest, sest Maa-ameti

ülemus linnas on kontrolli alt väljas. Nii et kordan veel kord: siin on küsimus selles, kas teha maainimene lõpuks päriselt oma maa peremeheks või mitte.

See olekski kõik, mida ma tahtsin täna ütelda. Ma loodan, et sisu avab järgmine ettekandja härra Kama, kelle komisjon on teinud tõesti tõsise töö, mis peaks võimaldama meil liikuda nüüd sammukese edasi maaseaduse vastuvõtmise poole. Tänan!

Juhataja

Tundub, et on küsimusi. Härra Tamm, palun!

A. Tamm

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus võib esmalt tunduda ebadelikaatne, aga arvatavasti seoses teie ettekandega on meie laudadele tulnud teie allkirjaga materjal, mis nagu käsitleks maaelukomisjoni arvamust. Maaelukomisjoni ühe liikmena tahan öelda, et sellekohast hääletamist ei ole komisjonis toimunud ja paluks see dokument kui desorienteeriv materjal tagasi võtta.

J. Telgmaa

Ma võin vastata, et see materjal ei ole desorienteeriv. Maaelukomisjon jõudis suve alguseks ühtsetele seisukohtadele ja nende väljenduseks sai lõplik tekst, milleni maaelukomisjon jõudis suve lõpuks. Need alternatiivid on nopitud välja sellest tekstist, need ei ole minu isiklikud arvamused.

Juhataja

Aitäh, härra Telgmaa! Palun kaasettekandega esinema omandi- ja maareformi komisjoni esimehe härra Kaido Kama!

K. Kama

Austatud Ülemnõukogu! Kõigepealt natukene sellest poliitilisest taustast, milles me oma tööd tegime. Nagu teada, oli meil kevadel enne suvevaheajale minekut menetluses sisuliselt kaks alternatiivset eelnõu. Kuigi üks oli formaalselt esitatud teisele parandusettepanekuna, oli sisuliselt tegemist kahe alternatiivse variandiga. Ja meie komisjoni tööks oli siis esitada teile üks alustekst, kus oleks käsitletud kõiki neid poliitilisi erimeelsusi. Ja me loodame, et kui on jäänud veel midagi välja pakkumata, siis on see alustekstile alternatiivina suhteliselt hõlpsasti lisatav ja hääletusele pandav. Selles töös osalesid peale meie komisjoni ka maaelukomisjoni

liikmed ja samuti inimesed, kes olid koos Tartu töögrupiga valmistanud ette alternatiivse maaseaduse eelnõu. Kahjuks ei töötanud meiega koos mitte kõik Tartu grupi inimesed ja üks osa neist blokeerib praeguse selle eelnõu arutust. Ma pean ütlema, et nende vastuväited teile esitatud redaktsioonile ei ole paraku sisulised, vaid vormilised ja me oleme endist viisi veendunud, et sisuliselt on siin arvestatud ka nende ettepanekuid. Edasi. Kui valitsuse poolt meile esmalt esitatud redaktsioon oli ehk rohkem praeguse maakasutaja kui endise maaomaniku keskne ja Tartu alternatiiv oli rohkem endise omaniku kui praeguse maakasutaja keskne, siis me oleme proovinud leida kesktee, see tähendab kaitsta ka praegust maakasutajat, pannes rõhu eriti füüsilisest isikust maakasutajale ja andes talle küllalt suured garantiid maareformi käigus. §-s 8 on välja pakutud järgmine skeem. Lähtutud on sellest, et kui endise omaniku maal on praeguse omaniku hooned, siis jäävad kehtima praegused tähtajata maakasutused, näiteks eraldatud ehituskruunid, ja need ei kuulu tagastamisele, samuti suvilakruunid jne. Lisaks sellele, kui väljaspool linnu ja aleveid on tegemist alaliseks elamiseks ehitatud hoonega, on selle hoone omanikul õigus nõuda kuni 2 hektarit maad ja see maa ei kuulu samuti tagastamisele endisele omanikule. Kui selline hoonete omanik nõuab rohkem kui 2 hektarit maad, siis on Ülemnõukogule jäetud võimalus valida, keda eelistada, kas praegust hoone omanikku või endist maaomanikku.

Enne kui ma hakkam rääkima konkreetsetest alternatiividest, tahaksin kõnelda sellest, kuidas me näeksime selle seaduseelnõu edasist menetlust Ülemnõukogus. Nimelt ei ole meil praegu sugugi plaanis seda forsseeritult ja kiires korras vastu võtta, sest seaduseelnõu nõuab veel tööd. Selleks aga, et temaga edasi töötada, oleks vaja langetada poliitilised otsused umbes 6 või 7 alternatiivi kohta ja siis saaks juba Ülemnõukogule esitada lõpliku redaktsiooni ning hääletada läbi sellised alternatiivid, mis ei muuda enam seaduse kogu kontseptuaalset suunitlust. See, kas me anname maa väljaostu ajaks 20 või 25 aastat ja kas otsustusõigus jääb valitsusele või Ülemnõukogule, ei muuda selle seaduse struktuuri, aga põhiküsimused tuleks praeguse alusteksti põhjal eelnevalt läbi hääletada. Kuna valitsus ei ole praeguseks jõudnud veel kujundada oma seisukohti alternatiivide suhtes ja, nagu härra Raidla lubas, teeb seda reedel, siis oleks meil ettepanek senikaua hääletamisega oodata. Me võiksime asuda neid alternatiive hääletama näiteks esmaspäeval, kui Ülemnõukogu juhatus peaks seda aktsepteerima. Esmaspäevaks oleksime aga väga palunud, et nii Ülemnõukogu saadikud kui ka fraktsioonid ja komisjonid kujundaksid oma selge seisukoha nende alternatiivide suhtes. Siis saaksid inimesed tõepoolest aru, mille poolt või mille vastu nad hääletavad.

Ja nüüd ma tahaksingi anda teile väikese ülevaate alternatiividest, mida me siis järgnevalt kavatsime hääletamisele panna. Ma ütlen veel kord, et need ei ole kõik alternatiivid, mis selles seaduses sees on, need on ainult sõlmküsimused.

Kõigepealt § 6 lg. 2 p. 4. Seaduse tekstis on maa mittetagastamise põhjusena nimetatud seda, et maal asuvad hooned, teise isiku omanduses olevad hooned. On ka teine võimalus, et lugeda piisavaks mittetagastamise põhjuseks see, kui inimesele on ehituskruunt juba eraldatud, aga ta ei ole veel asunud hoonet ehitama. See alternatiiv tähendabki nüüd poliitilist otsust, kas mittetagastamise piisavaks põhjuseks on maaeraldus või peab seal olema hoone või vähemalt juba alustatud ehitus. See ei ole poliitilise otsusena võib-olla teab kui kaalukas otsus, aga see mõjutab väga tõsiselt meie seaduse edasist struktuuri ja kriteeriume, millest me lähtume, s.t. kas me lähtume hoone olemasolust või kehtivast maaeraldusest. See on esimene alternatiiv. Teine alternatiiv on kohe siinsamas, 5. punkti järel. See käib mõlema, nii 4. kui 5. punkti kohta. Sisuliselt on selle alternatiivi puhul tegemist Tartu meeste ettepanekuga, et teise isiku omanduses olevate hoonete olemasolu maal ei ole mittetagastamise põhjuseks, kui maaomanik on nõus sõlmima rendilepingut. Ühelt poolt teeks niisugune otsus seaduse struktuuri väga lihtsaks, tegelikult seal mittetagastamise põhjusi ei jääkski. Samal ajal on mõndapidi kaheldav, kas on mõtet luua Eestisse sellist rentnike armeed, kui meie eesmärk peaks olema ikkagi omaniku loomine ja tekitamine. Kolmas alternatiiv on võib-olla kõige suurem poliitiline otsus, mis Ülemnõukogul selle seaduse raames üldse tuleb langetada, see on § 8 lg. 4. See käsitleb klassikalist olukorda, kui on endise omaniku maa ja uue omaniku hooned ning mõlemad soovivad kogu maad omale – üks soovib seda maad osta, teine seda tagasi saada. Küsimus on, kummale antakse sellisel juhul eelistus. Põhivariant eelistab praegust hoonete omanikku, alternatiivvariant annab eelistuse endisele maaomanikule, välja arvatud loomulikult need 2 hektarit, mis hoone omanik nii või teisiti saab. Neljas alternatiiv, mida me tahaksime hääletada, on § 10 lg. 1 ja see käsitleb maa kaasomandisse mineku võimalusi. Meie komisjon on seisukohal, et linnakruntide puhul võiks maa kaasomand olla lubatav, tähendab, kui hooned on praegu kaasomandis, näiteks endise omaniku õe ja venna kaasomandis, siis võiks ka maa, s.t. see linnakruunt minna nende kaasomandisse ja midagi hirmsat sellest ei juhtu. Kaheldav ja vaieldav on, kas samasugust reeglit tohiks ja võiks kehtestada ka põllumajandusmaa puhul, et kui hooned on kahe või kolme isiku kaasomanduses, siis sel juhul võib ka kogu põllumajandusmaa minna nende kaasomandusse. Selle alternatiivi otsustamine teeb meil ka edasise redaktsiooni tunduvalt lihtsamaks, me saame sammu võrra edasi liikuda.

Järgmine alternatiiv puudutab piiranguid maa tükeldamisel. Põhivariandina on esitatud § 17, mis sätestab piirangud maa tükeldamisel, see tähendab, et eri maataotlejate vahel, näiteks pärijate vahel ei saa maad tükeldada, kui see maatükk on alla 10 ha. Alternatiivvariant näeb ette, et tükeldamisel piiranguid ei ole. Mõlema variandi poolt ja vastu on mitmeid väiteid, on selge, et need piirsuurused ei saa olla üle Eesti ühesugused. Ei ole mõeldav Piirissaarel nõuda, et üks maakoht peab tingimata olema vähemalt 10 ha suur, samuti võib näiteks Tallinna ligidal mõni mees poolteise hektariga olla suurem mõisnik kui kuskil Võrumaal 30 hektariga. Vastuväide on jällegi see, et kas me ikkagi hakkame põllumajandusmaad paljude pärijate vahel lõputult tükeldama, nii et siin on nii poolt- kui ka vastuväiteid. Kui me saame selle alternatiivi läbi hääletada, on meil jälle lihtsam tööd edasi teha. Kui maa tükeldamisel piiranguid mitte teha, siis muutub ka kogu tagastamise ja asendamise protsess lihtsamaks, vaidlusi jääb vähemaks.

Ning viimane, 6. alternatiiv, § 27 on juba see alternatiiv, millest rääkis hr. Telgmaa. Küsimus on siis selles, kas maa läheb eraomandusse nii, et on vaheaste, kus maa on munitsipaalomanduses, või on ta nii kaua riigiomanduses, kuni ükskord eraomaniku leiab. Omandireformi aluste seaduses me otsustasime nimelt, et privatiseeritav vara läheb enne munitsipaalomandusse, riik piiritleb ainult talle kuuluva vara ja edasine tagastamise-erastamise protsess hakkab toimuma juba munitsipaliteedi kaudu. Maa puhul on arvatud, et maa kui erilise väärtusega ressurss peaks jääma riigiomandiks, kuni maareform on läbi viidud, ja siis võiks kohalike omavalitsuste sõnaõigus maa suhtes suurened. On ka muidugi vastu väidetud, et seni, kui me ei anna maaküsimuste otsustamist kohalikele omavalitsustele, ei saagi meil omavalitsusreform ehk haldusreform tegelikult üldse alata.

Need on alternatiivid, mida me tahaksime tuleval nädalal hääletusele panna, ja ma ütlen veel kord, et paluks praegusest väga kiirest ajast hoolimata kõigil saadikutel, komisjonidel ja fraktsioonidel kujundada tulevaks nädalaks oma selged seisukohad just nimelt nende kuue alternatiivi suhtes. See on minu poolt lühidalt kõik. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Ivar Raigil on küsimus.

I. Raig

Ma tahtsin küsida härra Kama käest, millised on omandi- ja maareformi soovitatavad alternatiivid. Ja kui need erinevad maaelukomisjoni alternatiividest, kuidas on siis ikkagi võimalik kindlaks teha, kas Eesti konsensusele on lähemad maaelukomisjoni või omandi- ja

maareformi komisjoni soovitatavad lahendused? Kas härra Kamal on andmeid, milliseid uuringuid härra Telgmaa on läbi viinud, väites, et tema soovitused on lähedased konsensusele? Tänan!

K. Kama

Nagu meie lugupeetud spiiker härra Nugis ütleb, tehakse konsensus kindlaks hääletamise teel. Aga mis puudutab meie komisjoni seisukohti, siis kahtlemata me esitame need hääletamise ajaks Ülemnõukogule. Ma arvan, et need on nii olulised poliitilised küsimused, et siin tuleks võib-olla isegi iga alternatiivi hääletamise eel maha pidada poliitiline diskussioon ja kaitsta oma seisukohti.

N. Zahharov

Mul on kaks lühikest küsimust. Kas selle seaduseelnõu järgi saavad maa eraomandusse ka Narva ja Kohtla-Järve kolhoosi liikmed, kellest enamik ei ole olnud Eesti Vabariigi kodanikud? Kas vastavalt sellele seadusele võivad need inimesed, kes polnud 16. juuni 1940. aasta seisuga Eesti Vabariigi kodanikud ja kel on praegu suvila- ja aianduskrundid ning seal vastavad hooned, osta need endale päriseks? Tänan!

K. Kama

Praegu esitatud seaduseelnõu järgi ei saa maad eraomandusse inimesed, kes ei ole Eesti Vabariigi kodanikud. Ma arvan, et see probleem selgub pärast kodakondsuse seaduse vastuvõtmist. Aga kolhoosi liikmeks olemine ei anna mitte mingeid erilisi eeliseid maa ostmisel või muul viisil omandusse saamisel. Suvilakrunt, hoolimata sellest, kelle omanduses see on, on selline maa, mis ei kuulu tagastamisele. Kui suvilaomanik on selle seaduse järgi erastamise õigustatud subjekt, siis on tal õigus krunt päriseks osta. Kui suvilaomanik ei ole õigustatud subjekt, ja ma arvan, et meil Eestis jääb ka tulevikus ikkagi selliseid suvilaomanikke, kes kunagi ei hakka Eesti Vabariigi kodanikeks, siis on neil loomulikult õigus sellel suvilakrundil olla kas riigi- või munitsipaalmaa rentnik.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Härra Kaido Kama! Kolleeg Nikolai Zahharovi küsimuse jätkuks tahaksin teada, kas ma sain õigesti aru, et Kirde-Eesti elanikele, kes praegu maatööd teevad, võib maa eraomandiks saamise küsimus – Eesti Vabariigis oli ju igal maatükil omanik – lõppeda kodakondsuse seaduse vastuvõtmise määramatuks ajaks

edasilükkumise korral sellega, et nad aetakse minema maalt, mida nad on aastakümneid harinud. Tänan!

K. Kama

Ei, ma ei usu, et kedagi hakataks kuskilt minema ajama, ja ma ütlen veel kord härra Lebedevile, et ka maal töötamine ei ole selle seaduse järgi mingi eelis maa ostmisel ega muul viisil eraomandusse saamisel, seda nii Kirde-Eestis, Lõuna-Eestis kui ka Lääne-Eestis. Igal pool on ühtemoodi. See küsimus laheneb pärast kodakondsusküsimuse lahendamist.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud komisjoni esimees! Kas te aitaksite meil, kes me siin selgust ei saanud, jõuda selgusele, kas maaelukomisjoni seisukohana esitatud soovitused kuuluvad ametlikult maaelukomisjonile või kajastavad need ainult härra Telgmaa isiklikku seisukohta? Oleks väga tähtis siiski teada, kas need soovitused on maaelukomisjoni soovitused. Tänan!

K. Kama

Ma ei ole pädev sellele küsimusele vastama, see tuleb lahendada ikkagi maaelukomisjoniga. Ajutine omandi- ja maareformi komisjon teiste komisjonide siseasjadesse ei sekku.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Kama! Kas teis ei tekita kahtlusi ja muret see asjaolu, et maa tagastamisel teise või kolmanda põlve pärijatele tekib järgnevatel aastatel palju söötis maad? Mul endal on näiteks võimalus saada päranduseks maad, aga kuna ma ei saa seda kasutada, siis ma ei võta seda. Kahjuks aga hakkab ilmselt ette tulema juhtumeid, mil pärijad, kes võtavad maa selleks, et see rendile anda, ei leia rentnikku ja maad jäävad lihtsalt sööti. Tänan!

K. Kama

Käesolevas seaduseelnõus on pakutud välja variant, et kui maa tagastatakse pärijale või endisele omanikule, siis on tema kohus tagada, et põllumajandusmaad kasutatakse 5 aastat vastavalt senisele sihtotstarbele. See maa ei tohi sööti jääda, selle eest vastutab riigi ees omanik. Kui ta seda nõuet ei täida, võib riik tema suhtes kohaldada maa sundmüüki. Ütleme, kui ta jätab paar aastat maa sööti, võidakse maa talt kohtu korras ära võtta, maksta talle maa eest riigihind ja kogu lugu. See, kuidas omanik garanteerib, et maa on haritud, on omaniku asi

ja sellesse riik enam ei sekku. Ta kas harib seda ise või annab rendile. Seaduses on sees selline säte, et kui omanik võtab maa tagasi ja soovib seda kohe rendile anda, mitte ise kasutama hakata, siis on maa rentimise eesõigus senisel maakasutajal, kaasa arvatud kolhoosil ja sovhoosil. Nendelt võetav rent ei tohi ületada samaväärselt riigimaalt võetavat renti, mis on juba seaduses paika pandud, see on 1,2 maamaksu. See tähendab, et endine omanik maksab riigile maamaksu ja saab omanikutulu 20% sellest maksust.

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja! Kas ei tule niisugust tunnet, et paljud probleemid on tekkinud sellepärast, et maad käsitletakse kitsalt eraomanduse objektina või äärmisel juhul tootmisvahendina, kuid ei vaadelda üldse kui rahvusliku eksistentsi ruumi, eluruumi või kui rahvuse säilitamise allikat? Kas komisjonil ei tulnud sellist mõtet, et anda ikkagi maa definitsiooni, nii nagu soovitas Maaliit?

K. Kama

Kui ma julgen nüüd komisjoni nimel rääkida, siis mulle tundub, et komisjoni seisukoha järgi peaks kogu see rahvuslik rikkus kõige kindlamini säilima just nimelt siis, kui see saab antud erakätesse.

V. Jürjo

Austatud ettekandja! Esialgses projektis oli variant, et kirikutele tagastatakse nende maa, ja sellepärast ei tõusnud eraldi esile kalmistute kogudustele tagastamise küsimust. Kuna praegune projekt kirikutele maa tagastamist ette ei näe, siis ma küsin, kas on mõeldud sellele, et kogudustele kuulunud surnuaedade puhul rakendada mingit eraldi, täpsustavat otsust.

K. Kama

Praegune projekt näeb ette kirikutele maa tagastamise ilma igasuguse kitsendusega.

A. Kõo

Lugupeetud juhataja! Austatud ettekandja! Ma tahaksin küsida § 17 lg. 2 kohta. Kui nüüd see variant peaks jääma, siis kas te peate silmas ainult põllumajandusmaad? Oli teil alternatiivina arutamisel ka see, et tükeldamisele ei või kuuluda vähem kui 10 ha põllumajandusmaad, ülejäänul puhul võiks olla mingi teistsugune suurus või piirangud üldse puududa?

K. Kama

Seda on arutatud küll, aga teie märkus on väga õige, sest lõikes 2 ei ole seda sisse toodud. Sama asi, millele te praegu tähelepanu juhtisite, on kirjas §-s 24, kus ühe alternatiivina on ette nähtud, et kehtestatav piirang käib ainult haritava maa kohta. See alternatiivne võimalus peaks olema ka §-s 17.

K. Raud

Lugupeetud hr. Kama! Ma ei ole kindel, kas ma sai õigesti aru, aga ühes teie vastuses oli sees maamaksu koefitsient 1,2, mis tähendab seda, et kui omanik annab maa rendile, siis võib ta saada 20% tulu maamaksusuurusest summast. Ja seejuures maksab ka omanik ise maamaksu. Mis vahe on omanikul ja maa kasutajal, kui mõlemad maksavad maamaksu? Miks maksab maamaksu maa omanik, vahest peaks selle maksu nimi olema midagi muud? Aitäh!

K. Kama

Need on konkreetsemalt maamaksu seaduse küsimused, aga meie seisukoht on küll selline, et kinnisvaramaks, mida maamaks sisuliselt on, peaks olema suhe omaniku ja riigi vahel. See tähendab, et maa kasutaja ei pea maksma riigile maksu kinnisvara eest, mille omanik ta ei ole.

M. Ahven

Lugupeetud spiiker! Hr. Kama! Ma eelmisel korral juba küsisin põhjendusi, miks on sisse toodud sellised ranged numbrid. Siis oli sees ka veel 30 ha, nüüd on 1, 2, 10 ja 50. Kas need numbrid on millegagi põhjendatud või on nad kuidagi lihtsalt kokkuleppeliselt sisse tulnud?

K. Kama

Kahtlemata on sellised numbrid kas vähem või rohkem laest võetud. Ja ma juhin tähelepanu veel sellele, et siin on olemas ka alternatiiv kõik need piirangud välja jätta. Muidugi ei mõtle ma praegu välja jätta 2 ha. See peaks olema nii-öelda normaalne maa ühe alaliseks elamiseks ehitatud hoone ümber, kus inimene saab oma kartuli kasvatada ja võib-olla ka mõne lamba pidada, ilma et ta peaks selleks teisele maale minema.

M. Ahven

Kas tohiks edasi küsida? Kui näiteks on selline variant, et on võimalik saada maad tagasi ja selle asemel tahetakse saada maad teises kohas. Kas siis ei saa ka asendada vähem kui 10 ha?

Kui ma näiteks tahaksin 4 või 5 ha tagastatavast maast viia teise kohta üle, ülejäänud eest aga kas võtan kompensatsiooni või on olemas veel kolmas, neljas pärija?

K. Kama

Kui piirang jääb kehtima, kui Ülemnõukogu otsustab selle piirangu kasuks, siis tõepoolest ei saa ka asendamise korral võtta endale maad suuruses 2–10 hektarit, sel juhul saaks alla 2 ha ja üle 10 ha.

J. Liim

Ma puudutan küsimust, mida on korduvalt arutatud juba enne selle seaduseelnõu esitamist. Nimelt, § 15 p. 1, kus on öeldud, et maa tagastamisel, asendamisel ja kompenseerimisel arvestatakse maal lasunud võlga. Teatavasti võeti omal ajal võlga maaparanduseks või mingi asja ostmiseks. Antud juhul on see võlg ju tegelikult täitsa asjatult raisatud, sest maa on paljudes kohtades uuesti söötis. Kuhu jääb 40 aasta jooksul saamata jäänud tulu, maa kasutamise ja rendi maks? Kas te oskaksite kommenteerida?

K. Kama

§-s 15 ei räägita ühtegi sõna maaparandusvõlgadest, ehituslaenudest ega millestki muust taolisest, siin räägitakse ainult ühest asjast – väljaostuvõlast. Ja see on esitatud ka kahe alternatiivina, ühe järgi väljaostuvõlga ei arvestata ja teise järgi arvestatakse. Põhjendus, miks on siin üldse alternatiiv, et seda arvestatakse, on järgmine. 20. detsembri otsuses on öeldud, et arvestatakse maa väljaostu võlga. Kuigi omandireformi aluste seadus ütleb, et võlgu ei arvestata, on maa puhul tegemist erilise ressursiga. Kui omandireformi aluste seaduse ideoloogia oli selline, et me ei arvesta ei võlgu ega pangaarveid ja et need tasakaalustavad teineteist vastastikku, siis maa puhul on tegemist erilise rahvusliku ressursiga, mis ei ole kellegi pangaarvel. Selles mõttes võiks olla mõeldav, kui Ülemnõukogu niimoodi otsustab, maa puhul võlga arvestada.

R. Järlik

Lugupeetud proua juhataja! Austatud ettekandja! Ma olen sunnitud pöörduma selle teema juurde, mida puudutas oma küsimuses Jüri Liim. Mulle on teatavaks saanud, et Eesti Riigiarhiiv, väljastades andmeid talude suuruse, hoonete väärtuse ja maksumuse kohta jne., ei väljasta enam andmeid võlgade kohta. Järelikult on nad kusagilt teada saanud, nagu võetaks maaseadus vastu sellisel kujul, et väljaostuvõlgadel enam tähtsust ei ole. Kas see ei nihuta

nüüd, kui inimestel tuleb nende võlgade kohta hakata uuesti andmeid küsima, seda tähtaega, 27. detsembrit, hoopis kaugemale? Aitäh!

K. Kama

Ma ei tea, kust nad on teada saanud, millise seaduse Ülemnõukogu vastu võtab. Igatahes omandireformi seadusest seda ühemõtteliselt välja lugeda ei saa, kuna seal on öeldud, et kõik, mis on kirjas selles seaduses, kehtib maa suhtes niivõrd, kuivõrd maaseaduses ei ole teisiti. Nii et meil on tegelikult ka maaseaduses kõik otsustused võimalikud ja omandireformi alustega maareformi lõplikult paika pandud ei ole. Teine küsimus oli, kas see ei lükka meie tähtaega lõputult kaugele. 27. detsembriks peavad olema esitatud avaldused ja ei pea olema esitatud tõendid. Lisaks sellele on valitsuse esimees 27. augustil kirjutanud alla määrusele, mis määrab kindlaks tõendite esitamise ja nende hindamise korra. See kohustab taotlejat tõendama ainult oma sugulust ja vara olemasolu, vara väärtuse jne. tõendamise kohustus lasub riigil.

Juhataja

Aitäh, hr. Kama! Lugupeetud saadikud! Kes on selle poolt, et katkestada maaseaduse teine lugemine järgmise istungjärguni? Ma sain nii aru hr. Kama ettepanekust. Palun hääletada! Katkestamise poolt on 62 saadikut, vastu ei ole keegi, 1 on erapooletu. Lugemine on katkestatud.

Sellela on tänane istung lõppenud.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 48. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

12. september 1991

""Omandireformi aluste seaduse" rakendamise kohta" 13. punkti täiendamisest

Juhataja (M. Lauristin)

Tere hommikust, lugupeetud Ülemnõukogu! Alustame 48. istungjärgu viimast istungit. Kohaloleku kontroll. Kohal on 70 saadikut, puudub 34.

Päevakorra järgi on meil täna ees KGB küsimuse arutamine, maksuseaduste arutamine ning kui aega jääb, siis tahaks arutada edasi ka kodakondsusega seonduvat, sest vahepeal on selle küsimusega tegelnud õiguskomisjon. Samas on aga saadikutel tekkinud soov esitada kiireloomulisi küsimusi. Palun, hr. Jürjo!

V. Jürjo

Austatud proua juhataja! Austatud kolleegid! On loomulik, et igas seaduses ja otsuses võib aja jooksul selguda kohti, mis vajavad täiendamist ja täpsustamist. Kui me võtsime vastu omandireformi aluste seaduse rakendusotsuse, siis sai sinna küll kirja, et õigusvastaselt võõrandatud talumetsade raiumine tuleb peatada, aga hoonete lammutamist me tookord ei peatanud. Arvasime, et piisab sellest, kui on kirjas, et riiklike põhivahendite mahakandmine. Tegelikkus näitab, et represseritutel püütakse veel võtta, mis võtta annab.

Juhataja

Hr. Jürjo! Vabandust, te esitasite juba küsimuse sisu! Kõigepealt me arutame päevakorda võtmist. Kui me võtame küsimuse päevakorda, siis anname teile sõna sisuliseks ettekandeks.

V. Jürjo

Meie saadikurühm on esitanud projekti, et lisada Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse rakendusotsusele lõige, mis peataks õigusvastaselt võõrandatud elamute lammutamise kuni nende tagastamise küsimuse otsustamiseni. Ma palun saadikuil võtta see päevakorda kiireloomulise küsimusena! Kuna kohapealt sõnavõtt ei ole üle 2 minuti, siis ma loodan pärast selgitada asja tagamaid lähemalt.

Juhataja

Aitäh! Kui me otsustame selle päevakorda võtta, siis peame ilmselt kuulama ära ka omandi- ja maareformi komisjoni kaasettekande, kuna see puudutab omandi- ja maareformi otsuse muutmist, sisuliselt vastuvõetud seaduse muutmist. Nii et seda arvestades palun hääletame, kas võtta päevakorda küsimus omandireformi aluste seaduse rakendusotsuse täiendamise kohta. Palun hääletada! Kes on hr. Jürjo ettepaneku poolt? Selle poolt on 46 saadikut, vastu 2, 2 on erapooletud. Küsimus on kiireloomulisena arutusele võetud ja ma palun kõnepultil hr. Jürjo! Omandi- ja maareformi komisjonil palun valmistuda kaasettekandeks!

V. Jürjo

Austatud proua juhataja! Austatud kolleegid! Otsuse projekti hääletusele panekul ei olnud kohapealt võimalik öelda mõnda asja, mida ma tahtsin täiendavalt lisada. Nimelt tehti eile ettepanek, et me peaksime enne lammutamisküsimuste otsustamist kuulama ära Tallinna linnapea hr. Hardo Aasmäe. Arutades aga küsimust fraktsioonis, leidsime meie, et ilmselt võiksid asjast huvitatud isikud olla ka teised linnapead ja võib-olla kolhoosiesimehedki, kes leiavad, et praegu on veel viimane võimalus mõnda hoonet lammutada, mis pärast tuleks tagasi anda. Meie seisukoht oli, et kõiki neid me siin ära kuulata ei jõua, aga kui pärast omandi- ja maareformi komisjoni kaasettekannet tekib konkreetseid küsimusi, siis peaks saalis viibima ka Tallinna volikogu esimees hr. Kork, kes on võimeline neile vastama. Minu kätte on laekunud terve suur pakk materjale Tallinna linna kohta. Need puudutavad Tallinna väga erinevaid rajoone, väga erinevaid maju, mis on kas juba lammutatud või mida lähemal ajal ähvardab lammutamine. Sellest tuleb järeldada, et meie omandireformi aluste seaduse rakendusotsusesse on siiski jäänud juristide jaoks sellised augud, mida nad oskavad ära kasutada. Meile juba selle teksti kohta laekunud parandusettepanekutes oleks kindlasti vaja teha üks parandus. Nimelt on teie laudade peal tekst, kus on öeldud, et peatada õigusvastaselt võõrandatud elamute lammutamine. Me palume siin igal juhul "elamute" asemel panna "hooned", sest kui näiteks lammutamisele minev hoone on olnud koolimaja või maal kas või karjalaut, siis leitakse kohe, et tegemist ei ole elamuga ja ikkagi võib lammutada.

See otsus ei käsitle ju mitte kõiki hooned, vaid ainult neid, mis on õigusvastaselt võõrandatud ja mis tuleks hiljem tagastada nende tegelikele omanikele. Lammutamist on vahel püütud motiveerida linnaehituslike vajadustega, aga minu kaustas on pabereid ka selliste hoonete kohta, mille puhul ei ole olemas mitte mingisugust projekti, mida nende kohale ehitada, ja mitte mingisugust muud tungivat vajadust samuti ei ole. Linnaehituslikud kaalutlused ei peaks ju olema aluseks seaduserikkumistele ja mujal maailmas käsitletakse linnaehitust üldse väga suure pieteeditundega. Täna lehtedest võisime lugeda, kuidas Austraalias peatati hoone ehitus mitmeks kuuks sellepärast, et haruldast liiki lind saaks oma pojad välja haududa. Meil on paraku praegune linnaehituslik tegevus kaugel igasugusest pieteeditundest ja me peaksime katsuma blokeerida lammutamist vähemalt sellepärastki, et vältida sellise tegevusega kaasnevat võimalikku korruptsiooniohtu. Tegemist on ikkagi ühelt poolt meie rahvuslike varadega, teiselt poolt hoonetega, mis represseritutele tuleks tagastada. Praegune lammutamine, mida Tallinnas ja vähemal määral ka teistes paikades on veel kavas küllalt suures ulatuses ette võtta, on katse võtta represseritutel, mis võtta annab.

Eilse päeva jooksul oli päris pikki arupidamisi ja vaidlusi ka teise lause üle, et erandkorras lammutamise taotlemise õigus anda teise tasandi volikogudele. On laekunud ettepanek teine lause üldse välja jätta. Meie saadikurühm põhimõtteliselt nõustuks sellise ettepanekuga, kui ei nõuta selle eraldi hääletamist, aga me oleme siiski valmis ka jätma teise tasandi volikogudele õigust väga erandkorras, mitte praegustes mastaapides, taotleda Ülemnõukogu Presiidiumilt võimalikke erandeid, kui lammutamist peetakse tõepoolest hädavajalikuks.

Sellepärast palun kiireloomuliselt täiendada rakendusotsuse punkti 13! Aitäh!

K. Kama

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma kõigepealt tänan omandi- ja maareformi komisjoni nimel härra Jürjot, et ta selle küsimuse on saali ette toonud! See küsimus on teravalt päevakorral seisnud juba päris hulk aega, aga meie komisjon pole maaseaduse kõrvalt lihtsalt olnud suuteline nende probleemidega piisavalt tegelema. Ja kohe võib juurde öelda, et see majade lammutamise probleem ei ole mitte ainus, millega tuleks praegu seoses omandireformi alustega väga kiiresti tegelda. Muidugi pole me keegi osanud ette näha, et omandireformi aluste seaduse vastuvõtmine vallandab sellise protsessi, nagu näiteks Tallinna linnas, et niimoodi kiiresti ja meeletult katsutakse maha lammutada kõike, mille kohta kunagi lammutamisotsus on tehtud. Ja kui me teame, et linna generaalplaanid on olemas mitmekümne aasta peale, siis me võime ka nii tõlgendada, et lammutamisotsus on tehtud võib-olla kunagi aastal 1975 nende ja nende kvartalite kohta. Samas on olemas teine probleem, kui seda asja vastaspoole pealt vaadata. On olemas mitmed juba sõlmitud lepingud, sealhulgas lepingud välisfirmadega, et ehitada Tallinna selline ja selline hoone ning Eesti-poolne kohustus on valmistada kindlaks kuupäevaks ette ehitusplats. Kui ehitusplatsi ei ole ette valmistatud, kui maja ei ole lammutatud, siis hakatakse maksma trahve kõvas valuutas. Kui me praegu selle lammutamise ilma tingimusteta peatame, siis tekib kohe küsimus, kes maksab trahvid. Seepärast ei saa ka linnavalitsust, ehitusorganisatsiooni või ükskõik keda süüdistada selles, et ta sõlmis lepingu välisfirmaga enne, kui meil oli omandireformi aluste seadus vastu võetud. Juriidiliselt on siin küsimus omandireformi aluste seaduse rakendusotsuse tagasiulatavas jõus, selles, kas need otsused, mis on tehtud lammutamise kohta enne 20. juunit, on praegu kehtivad või ei ole. Ja selle probleemi kohta on oma ekspertarvamuse esitanud ka Ülemnõukogu Presiidiumi tsiviilseadusandluse täiustamise ekspertkomisjon, kes näeb antud juhul võimalust anda nimetatud küsimuses erandi tegemise õigus vabariigi valitsusele. See tähendab, et üldjuhul jääks kehtima tekst, mille härra Jürjo meile esitas. Esimene lause oleks: "Peatada õigusvastaselt võõrandatud hoonete lammutamine

kuni nende tagastamise küsimuse otsustamiseni." Teise lausega tuleks kellelegi anda erandi tegemise õigus, et elu päris seisma ei jääks. Ja olgu see siis Ülemnõukogu otsustada, kas see õigus antakse valitsusele või Ülemnõukogu Presiidiumile. Tänan!

Juhataja

Ma paluksin konkreetset paranduse teksti ka, sest ma sain aru, et siin on veel mitu varianti – kas valitsus, presiidium või volikogu, nagu tekstis on. Omandireformi komisjoni seisukoht on vaja küllalt selgelt väljendada. Hr. Raig, nagu ma aru saan, ei soovi selles küsimuses sõna. Tal on oma projekt. Kas selles küsimuses on vaja läbirääkimisi alustada? Hr. Veetõusme, palun!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ettekandest ja eriti Kaido Kama kaasettekandest me kuulsime, et probleem ei ole ühene, siin on mitmeid tahke. Täna on see meie ette toodud ilmselt ühe poole nõudmisel, kuid ma tahaksin küsida, kas Tallinna linnapea Hardo Aasmäe on ka selle projektiga kursis. Oleks hea, kui me saaksime enne lõplikku otsustamist ära kuulata ka tema. Kui teda ei ole, siis ma teen ettepaneku katkestada ja pärast seda, kui me oleme Hardo Aasmäe ära kuulanud. Aitäh!

Juhataja

Ma võin informatsiooni korrast vastata, et minul ja hr. Jürjol oli eile kõnelus hr. Aasmäega. Hr. Aasmäe ja Tallinna peaarhitekt, aselinnapea pr. Raud sõitsid eile Saksamaale ja tulevad tagasi järgmine nädal. Nende palve oli samuti katkestada kuni nende tagasijõudmiseni. Palun, hr. Tähistel!

A. Tähiste

Aitäh! Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Töö korrast jõudsime konsulteerida keskkonnakomisjoni liikmetega ja keskkonnakomisjon n.-õ. olemuslikult pooldab sellise otsuse langetamist, mille esitas härra Jürjo. Kuidas aga menetlus jätkub, selle kohta ei ole mul mingeid volitusi midagi ütelda. Aitäh!

J. Pöld

Austatud eesistuja! Probleem on natukene laiem ja ei puuduta ilmselt ainult Tallinna linna ja linnapead, kuigi Tallinna linnapea persoon on nende probleemide valguses ehk kõige eredam. Ma tahaksin öelda, et kui me selle küsimuse arutelu katkestame ainult sellepärast, et Hardo

Aasmäe seda soovib, siis peaksime kutsuma siia saali kõik Eesti Vabariigi linnade linnapead, kõik maavanemad, sest küsimus ei puuduta ju ainult Tallinna linna. Ja kui te teate näiteks seda Paldiski maantee hoonekompleksi, siis on ju selge, et sellise väärtusega maja maani maha lammutada on lihtsalt kuritegu mitte ainult nende inimeste suhtes, kelle majavalldus see kunagi oli, vaid ka Tallinna linna arhitektuuri suhtes. Nii et mina ei näe mingit põhjust Hardo Aasmäe soovi tõttu meie otsuse langetamist edasi lükata. Tänan!

Juhataja

Kahtlemata me ei langeta otsuseid kellegi soovi tõttu, vaid ainult Ülemnõukogu ja Ülemnõukogu saadikute ettepanekul. Härra Kass, palun!

J. Kass

Lugupeetud kolleegid! Ma soovitan otsusega mitte viivitada. Kohapealsed ametnikud kasutavad praegu ära maaseaduses öeldut, et linnas olevad krundid kuuluvad tagastamisele, kui seal on hoone, mis on omanikule tagastatud. Ja praegu lõhutakse meelega neid hooneid, et hoonet ei oleks ja ei peaks krunti tagasi andma. Tähendab, käitatakse puhtalt ametkondlikes huvides ja endiste omanike, täpsemalt siiski praeguste omanike huvid ei ole mitte millegagi kaitstud. Seda poliitikat aetakse väga jultunult, väga julmalt. Tänan tähelepanu eest!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Minu meelest on see ääretult vajalik teema arutamiseks ja vastava otsuse vastuvõtmiseks. Teiselt poolt ma tean aga, et näiteks Tallinnas on selle teemaga tegeldud väga hoolikalt ja välja töötatud rakendusliku lisaotsusega eelnõud selle otsuse vastuvõtmiseks. Mul oleks väga kahju, kui me teeksime praegu selle otsuse enne, kui me oleme kaasettekande vormis ära kuulunud Tallinna linna ettepanekud selles küsimuses. Nii et ma teeksin ettepaneku praegu see küsimus katkestada, kutsuda esmaspäeval siia Tallinna omavalitsusliku võimu esindajad ja esitada täiendavad materjalid.

Juhataja

Aitäh! Rohkem selles küsimuses sõnavõttusoove ei ole. Härra Kama tegi parandusettepanekud, mida ma ootan kirjalikult. Ja on laekunud ettepanek katkestada arutelu, see tuli härra Veetõusmelt ja on esitatud ka kirjalikult. Härra Veetõusme teeb ettepaneku

jätkata arutelu koos Tallinna linnavalitsuse ja teiste linnade liidu esindajatega. Härra Jürjo, palun!

V. Jürjo

Me pidasime koos omandi- ja maareformi komisjoni esimehega aru ja oleme valmis aktsepteerima katkestamise juhul, kui me jätkame selle küsimusega veel täna. Härra Kama tõi siia nüüd paranduse ja teine lause teile jagatud projektis kõlaks siis selliselt: "Lubada õigusvastaselt võõrandatud hoonete lammutamist erandkorras Eesti Vabariigi Valitsuse otsusel vastavalt teise tasandi kohaliku omavalitsuse volikogu taotlusele."

Juhataja

Normitehnilisest küljest on ettepanek parandada ka otsuse pealkirja. See kõlaks siis nii: Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse ""Omandireformi aluste seaduse rakendamise kohta"" punkti 13 täiendamisest. See oleks siis täpne. Aga enne kui me asume seda vastu võtma, tahab härra Veetõusme oma seisukohta täpsustada. Palun, härra Veetõusme!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Kui viimane redaktsioon, mis Kaido Kama tõi, läheb käiku, siis ma võtan oma ettepaneku tagasi.

Juhataja

Kas härra Jürjo aktsepteerib Kaido Kama täiendust?

V. Jürjo

Jaa, täielikult, aga ma tahaksin veel öelda, et kui Tallinna linna esindaja tahetakse tingimata ära kuulata, siis on kohal linnavolikogu esimees Andres Kork.

Juhataja

Kas on soovi ära kuulata Tallinna linnavolikogu esimees? On. Palun, härra Kork! See on siis sisuliselt kaasettekanne, nii et talle võib esitada ka küsimusi.

A. Kork

Lugupeetud proua Lauristin! Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Ma vabandan, mul ei ole kaasettekanne, kuna see asi tuli mulle küllalt ootamatult. Ma annaksin teile lühidalt ülevaate olukorrast Tallinnas. Sama küsimus, mida te arutate praegu, oli 4. juulil kiireloomulisena arutusel ka Tallinna volikogus. Põhjenduseks oli massiliste kaebuste pakk elanikelt, kelle maju, mida nad esimest korda üle 50 aasta lootsid tagasi saada, oli hakatud lammutama, lammutamine läks Tallinnas pärast teie poolt vastu võetud omandireformi aluste seadust ja selle rakendamise korda mitu korda intensiivsemaks. Volikogu kuulab selle küsimuse ära ja ma ütlesin, et nii üksmeelset otsust ma varasemast ajast ei mäleta – üks vastu, ülejäänud kõik poolt, et lammutamine peatada. Ma ütlen veel kord, et kõik poliitilised jõud, välja arvatud üks mees, olid selle asja poolt. Põhjendus. Ma toon üksikud näited. Üks küsimus puudutas Telliskivi tänava maja. Maailmameistri maja – maailmameistreid on Eestis vähe –, kuhu praegu ei ole projekteeritud mitte midagi ja mille ta pidi tagasi saama, kahekordne kivihoone, otsustati kiiruga lammutada vana otsuse põhjal ja juba pandigi buldooser taha. Mees kolis perekonnaga sisse ja sellega päästis oma maja. Tatari tänava piirkonnas on konservatooriumi esimese ehitusjärgu maa-ala puhtaks tehtud, selle ehitamist ei takista praegu ükski hoone (ma kuulsin, et siin oli eile käinud lugupeetud professor Venno Laul). Nende majade asemele, mida praegu lammutama tahetakse hakata, tulevad tulevikus parkimisplatsid vms. Ka see hoone, kus on sees Eesti-Kanada ühisetevõte, millest oli televisioonis juttu, jääks lihtsalt nagu kraanale ette. Väheusutav, et kraana töö pärast peaks maha võtma korraliku kahekordse hoone. Tallinna ruumiprobleeme te teate. Ja praegu on tõesti nii, nagu ütles ka üks eelkõnelejatest, et on olemas linna generaalplaan. Kui võtta see vanaks otsuseks, nagu seda praegu tõlgendatakse, ja hakata selle alusel lammutama, siis võiks vanalinna ümbruses peaaegu kõik vanad elamud maha tõmmata. Miks linna täitevvõim nii teeb, on volikogule arusaamatuks jäänud. Seetõttu ka nii üksmeelne otsus lammutamine peatada. Ja ma toetan ka seda lauset, mida härra Jürjo on otsusesse sisse pannud, et anda taotlemise õigus teise taseme volikogudele. Otsustamine peaks minu arvates kahtlemata jääma presiidiumile. Kui taotlus käib läbi volikogu sõelast, siis tähendab see, et presiidiumi ette jõuavad ainult sellised lammutamistaotlused, mille taga on tõesti välisleping või äärmiselt vajaliku objekti ehituse seiskumine. Presiidiumi ei külvata üle pisisajadega.

Minu poolt oleks palve – ja nagu ma ütlesin, toetab seda ka volikogu ühe vastuhäälega, see taotlus on presiidiumisse saadetud juba juulis – võtta härra Jürjo koostatud otsuse projekt vastu. Vastasel korral on nii, et ametnik viib 1940. aastal alustatud natsionaliseerimisprotsessi Eesti Vabariigi seadustele toetudes absurdse lõpuni. Aitäh!

J. Liim

Härra Kork! Te tõite mõningaid näiteid lammutamisest. Kas te oskaksite öelda, millistes linnarajoonides käib kõige intensiivsem lammutamine?

A. Kork

Rajoone on väga raske välja tuua, aga kõige intensiivsem on see olnud Sügise tänava piirkonnas, kus samuti pole lammutatud mitte ainult neid maju, mis jäävad ette ehitusele, vaid ehitust on kasutatud ettekäändeks ja puhtaks tõmmatud suur plats, mis ei jää otseselt maja alla. Nimetada võib veel Süda tänava kanti, Kadriorgu, üksikuid näiteid on Nõmmel ... Sisuliselt puudutab see kõiki linna vanu rajoone.

M. Madisson

Lugupeetud härra Kork! Kui te võtsite volikogus vastu otsuse lammutamine peatada, kas linnavalitsus sellest siis üldse ei hoolinud või milles on asi?

A. Kork

Siin tekkis selline trakteering, et omavalitsuse seaduse järgi on volikogu pädevuses munitsipaalomand, riigiomandit volikogu käsutada ei saa. Riigi esindajaks linnas on linnavalitsus ja linnapea. Praegu kuulub kogu linna hoonestik riigiomandisse ja seetõttu ei ole volikogu otsus omavalitsuse aluste seaduse järgi. Siin saavad praeguse seisuga otsustada ainult vabariigi valitsus ja linnavalitsus.

J. Telgmaa

Lugupeetud ettekandja! Kui me täna katkestame arutelu ja jätkame seda näiteks tuleval nädalal, kas see tähendab siis kiireid, kolmes vahetuses tööpäevi lammutajatele, kaasa arvatud pühapäevad?

A. Kork

Ma ei julge öelda, et see töö kolmes vahetuses käib, aga reale objektidele on nädala pärast langetatud otsus kindlasti juba liiga hilja.

G. Israeljan

Lugupeetud linnavolikogu esimees! Kas volikogu ei saa tõesti tühistada oma täitevorgani otsust ja kas te olete katsunud seda teha?

A. Kork

Tööjaotuse järgi volikogu ei saa muuta linnavalitsuse otsust, ta saab selle peatada nendes küsimustes, mis kuuluvad volikogu kompetentsi. Praeguse omavalitsuse aluste seaduse järgi riigivara ja sellega edasitegutsemine ei kuulu volikogu kompetentsi. See on teatud mõttes ka absurd. Volikogul on õigus ja kohustus maksta näiteks riigile kuuluvale elamufondile dotatsiooni, aga samal ajal ei saa ta otsustada mitte mingeid muid sellega seotud probleeme.

K. Sergij

Lugupeetud ettekandja! Öelge, palun, kas lammutatakse elumaju. Mis saab sel juhul nende majade elanikest?

A. Kork

Lammutatakse nii elumaju kui ka maju, mis on praegu antud välja firmadele, ja neis elumajades elavatele inimestele antakse korterid. Siin on muidugi juhtunud ka selline asi, mida me volikogu revisjonikomisjonis arutasime. Eriti kiire on millegipärast mõnede Sügise tänava majade lammutamisega. Majad tõmmati maha situatsioonis, kus sisse oli kirjutatud mitu perekonda ja perekondadele otsiti mitteametlikult eluruumid seniks, kui nad saavad ametliku korteri. Nii et siin ei eksitud mitte ainult omandireformi aluste seaduse vastu, vaid ka teiste Eesti Vabariigis kehtivate seaduste vastu.

Juhataja

Aitäh! Enam küsimusi ei ole. Minu meelest on praegu natuke segane siiski see täiendus. Nagu ma aru sain, aktsepteeris hr. Jürjo selle variandi, et Eesti Vabariigi Valitsus otsustab õigusvastaselt võõrandatud hoonete lammutamise vastavalt teise tasandi kohaliku omavalitsuse volikogu taotlusele. Hr. Kamal on kirjast ka alternatiiv, et otsustamisõigus anda Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumile. Kas me paneme hääletusele mõlemad? Palun, hr. Kama!

K. Kama

Ma teen ettepaneku hääletada, kas erandi tegemise õigus kohaliku omavalitsuse taotlusel anda presiidiumile või valitsusele, ja seejärel vist saab panna kogu otsuse tervikuna hääletusele.

Juhataja

Aitäh! Presiidiumiga seoses tuleks silmas pidada seda, et kui me võtame vastu uue

põhiseaduse, siis seal vaevalt enam presiidiumi on. Niisiis, palun asume hääletamisele! Hääletame kõigepealt läbi alternatiivsed parandusettepanekud. Palun, kes on sellise parandusettepaneku poolt: "Lubada õigusvastaselt võõrandatud hoonete lammutamist erandkorras Eesti Vabariigi Valitsuse otsusel vastavalt teise tasandi kohaliku omavalitsuse volikogu taotlusele"? Palun hääletada! Selle variandi poolt on 45, vastu 7, 3 on erapooletud.

Panen hääletusele teise variandi. Kes on selle poolt, et teha parandus, mille järgi Eesti Vabariigi Valitsuse asemel on otsuse tegijaks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium? Palun hääletada! Poolt on 21, vastu 24, erapooletuid on 9. See variant ei leidnud toetust ja poolthäälte konkurentsis sai esimene variant 45, teine 22 häält. Seega on parandus vastu võetud esimesena ettelõetud variandis.

Ja nüüd panen hääletusele otsuse projekti. Palun, kes on selle poolt, et võtta vastu härra Jürjo esitatud projekt, koos parandusega? Selle poolt on 64, vastu ei ole keegi, 2 on erapooletud. Otsus on vastu võetud.

EKP Keskkomitee endise hoone kohta

Juhataja

Kiireloomulise küsimuse on esitanud ka härra Raig. Palun, härra Raig!

I. Raig

Austatud proua spiiker! Austatud rahvasaadikud! Teen ettepaneku lülitada kiireloomulise küsimusena päevakorda Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekt EKP Keskkomitee endise hoone kohta. See projekt on teil laual ning ma olen valmis seda tutvustama. Kaasettekandeks on kohal ka välisministeeriumi esindajad.

Juhataja

Aitäh! Kes on selle poolt, et härra Raigi tõstatatud küsimus kiireloomulisena päevakorda võtta? Palun hääletada! Selle poolt on 35 saadikut, vastu 6, erapooletuid on 9. Päevakorda on täiendatud. Palun, härra Raig!

I. Raig

Austatud rahvasaadikud! Ma esitasin otsuse projekti EMKE saadikufraktsiooni poolt, kuid teen seda ka kui väliskomisjoni liige, kellel on informatsioon selle kohta, kuidas viimasel ajal töötab välisministeerium. See otsuse projekt on kooskõlastatud välisministeeriumiga ning esitatud teile välisminister härra Lennart Meri tungival palvel. Te olete kursis sellega, et Eesti Vabariiki on tunnustanud juba rohkem kui 50 välisriiki ning nende kõigiga on vaja aktiivselt hakata koostööd tegema. Tuleb vaadata läbi varasemad lepped ning asuda rajama diplomaatilisi esindusi ja saatkondasid nende riikide jaoks. Ja kõige sellega seoses on vaja suurendada Eesti Vabariigi Välisministeeriumi töömahtu ja töötajate hulka. Praegu teatavasti töötab välisministeerium siinsamas lossis nendes vähestes ruumides, mis kuulusid endisele Eesti NSV Välisministeeriumile. Välisministeeriumis on praegu ühe töötaja kohta pinda kokku 5,4 m². Inimesed töötavad lausa koridorides, ja kui välja jätta ministri suur kabinet, siis on see pind ühe töötaja kohta veelgi väiksem. Otsuse projekti koostamisel on lähtutud sellest, et mitte ainult välisministeerium ei asuks EKP hoonesse, vaid sinna peaks olema võimalik paigutada ka kõiki teisi riiklikke välissuhetega tegelevaid asutusi ja organisatsioone, kelle hulgas ma nimetaksin eelkõige Välismajandusametit. Eestisse on veel loota ÜRO mitmesuguste organisatsioonide vaatlejaid ja esindajaid, siia tulevad Maailmapanga ja mitmesuguste teiste rahvusvaheliste pankade esindajad. Kõigile nendele on vaja kiiresti anda tööruumid ja elamine, muidu me kaotame selle šansi, mille meile andis kiire tunnustamine. Samuti on vaja ruume välisriikide diplomaatidele ja miks mitte ka diplomaatilistele esindustele, kes kohe ei suuda rajada oma diplomaatilisi residentse eraldi hoonetes. Üleminekuperioodil peaks olema võimalus anda neile ruume ja EKP Keskkomitee endine hoone sobib selleks päris hästi. Ja sellepärast ma palungi Ülemnõukogu liikmeid seda küsimust kiireloomuliselt arutada ning võtta veel täna otsus vastu, sest kui hakatakse ootama selle ajani, mil vastav komisjon kogu NLKP vara kohta otsuse teeb, siis lihtsalt välisministeerium ei suuda oma tööd jätkata. Ma tean ka seda, et välisministeeriumis on juba tehtud konfidentsiaalne otsus riigiteenistujate streigi väljakuulutamiseks. Arvan, et see võib vallandada suure ahelreaktsiooni, mida meil ei ole vaja.

Otsuse projekti kohta on juba laekunud mõned tehnilised parandused. Eesti Vabariigi Välisministeeriumi hoonete aadress pole esiteks mitte Kohtu tänav 1 ja 3, vaid Kiriku plats 1 ja Toom-Rüütli tänav 2. Need olid endised välisministeeriumi hooned. Võttes arvesse Eesti NSV Ülemnõukogu 1989. aasta detsembrikuus vastuvõetud otsust, milles endine Rahvusraamatukogu maja Kiriku plats 1 on eraldatud meie Kunstmuuseumile, mis praegu asub Kadriorus, on ettepanek sõnastada punkt 2 niimoodi "Eesti Vabariigi Valitsusel eraldada

kuni Eesti Vabariigi Välisministeeriumi endiste hoonete (Kiriku plats 1 ja Toom-Rüütli tänav 2) kasutuselevõtmiseni punktis 1 nimetatud varad välisministeeriumi ja riiklike välissuhetega tegelevate asutuste kasutusse." See jätab ühtlasi lahti võimaluse, et need ruumid võidakse ruumide edasise ümberjaotamise korral eraldada ka Kunstimuseumile. Tänan! Kaasettekandjaks soovitaksin välisministeeriumi kantsleri hr. Viljar Meistri.

Juhataja

Aitäh! Kas küsimusi on? Palun, hr. Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Minus tekitas hämmeldust see, miks maa-keskerakond nii väga hoolitseb välisministeeriumi eest. Oleks arusaadav, kui Raig teeks ettepaneku anda see hoone üle Talupidajate Keskliidule. Kas teie ettepanek on Eesti valitsusega kooskõlastatud? Tänan!

I. Raig

Vastaksin sellele küsimusele niimoodi. Nagu ma alguses viitasin, olen ma väliskomisjoni liige, ja antud juhul, nagu ka teistel juhtudel, sean ma riigi huvid partei huvidest kõrgemale. Mina loodan, et niimoodi teevad ka teised rahvasaadikud. See ettepanek on tehtud fraktsiooni nimel, olles kursis välisministeeriumi tegelike võimalustega. Mis puutub teise küsimusse, siis see on kooskõlastatud, niipalju kui see võimalik oli, ka valitsusega. Nagu ma ütlesin, on see esitatud valitsuse liikme härra Lennart Meri palvel, ja ma arvan, et kõigi teiste ministritega pole vaja kooskõlastada, sest selle küsimuse otsustamine on antud Ülemnõukogu kompetentsi.

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja! Me võtame seda maja juba mitmendat korda üle. Kui palju me peame seda tegema, kas me ükskord ei saa seda asja lõpetada? Ja kui komisjon on olemas, kas siis komisjon ei saa kiirendada, et me peame jälle uuesti tegema seda?

I. Raig

Ma arvan, et selle maja saatus on siiski antud otsustamiseks Ülemnõukogule ja et nimelt just praegu ongi esimene võimalus seda küsimust otsustada. Küsimuse teine pool oli, miks ei võiks seda komisjon teha. Loomulikult, see oleks esimene, niisugune põhimõtteline ja väga kiireloomuline otsus. Ma ütlesin, et komisjon töötab kuu või kaks ja NLKP varasid, mida on

vaja arvele võtta ja jaotada, on väga palju, aga seda esimest käiku, mis aitaks praegu kiiresti sisuliselt taastada Eesti riikluse ja arendada välissidemeid, seda me ei saa lihtsalt edasi lükata. See komisjon tegeleb kõigi teistega – rajoonikomiteedega, linnakomiteedega jne. Tänan!

P. Grigorjev

Lugupeetud ettekandja! Ma ei ole muidugi selle vastu, et see hoone tuleb üle anda, aga arusaamatust tekitab, miks ainult ühele ministeeriumile. Kas teie arvates on teiste ministeeriumide käsutuses tohtu suured hooned? Oleks ilmselt parem, kui võtaksime vastu otsuse anda see hoone täielikult Eesti Vabariigi Valitsuse käsutusse, et sinna viidaks üle mitu ministeeriumi. Meil tuleb ka vabastada mõned hooned selleks, et mitte paigutada seal ühele korrusele 3–4 saatkonda, vaid et igal saatkonnal oleks oma maja. Kas on üldse sellist pretsedenti, et ühes hoones asub 6–7 saatkonda? Tänan!

I. Raig

Te juhtisite täiesti õigesti tähelepanu küsimusele – ja nii on ka punktis 1 kirjas –, et kogu see vara antakse üle Eesti Vabariigi Valitsuse ja Riigikantselei bilanssi. Tulevikus, kui välisministeeriumi kiireloomulised ülesanded on lahendatud ja rahvusvaheliste organisatsioonide esindustele nende soovi kohased majad eraldatud, siis ma kujutan ka ette, et EKP Keskkomitee endine hoone saabki olema uus valitsushoone. Praegu aga, kus meil on tõesti vaja ülikiirelt lahendada rahvusvahelised kontaktid ning maju rahvusvaheliste organisatsioonide esindustele ja diplomaatilistele esindustele kiiresti anda ei ole, ongi vahevariandina mõeldav kasutada EKP maja. Ma ei ole nõus selle väitega, nagu antaks see maja ainult ühele ministeeriumile. Sinna võiks paigutada ka riiklike välissuhetega tegelevad asutused ja organisatsioonid, Välismajandusameti, miks mitte veel mitmesugused rahvusvahelise majandusega tegelevad assotsiatsioonid ja välisriikide kodanikud, kes siia tööle tulevad.

A. Mölder

Austatud spiiker! Austatud Ivar Raig! Meil on tihti kombeks mõni asi kiiruga teiste eest ära teha. Kas teie eeltöö käigus ei oleks loogilisem olnud teha valitsusele ettepanek võtta sinna komisjoni Ülemnõukogu liikmeid Ülemnõukogu volitusel ja jagada siis koos seda maja? See on esimene küsimus. Teine küsimus. Mitu ruutmeetrit majutamispinda on selles nn. valges majas? Välisministeeriumi ruumide kohta saime täpselt teada. Ja kolmandaks: kas diplomaatilisi esindusi on kombeks paigutada ühte majja? Ma olen maamees, ma ei tea.

I. Raig

Niisiis, kolm küsimust. Esiteks, kas jagada ruume koos. Siin ma võin lihtsalt viidata hr. Merile, kes on väga hõivatud palju tähtsamate küsimustega. Palutakse lihtsalt Ülemnõukogu otsust, sest selle küsimuse lahendamine on antud Ülemnõukogu kompetentsi. Ja ma veel kord juhin tähelepanu, et see küsimus ei kannata edasilükkamist. Edasi, kas eri riikide esindused sobivad ühte majja? Loomulikult, diplomaatiliste tavade järgi on iga riigi saatkonnal või konsulaadil omad hooned, kus tagatakse informatsiooni ja sidemete konfidentsiaalsus jne. Nii et ma ei peagi silmas, et sinna tulevad mingisuguste riikide alalised diplomaatilised esindused. Ei, see oleks ajutine. Siin võib teha ka nii, et üks läheb välja ja teine tuleb asemele. Vastavalt sellele, kuidas järjekord on. Praegu sõlmitakse vajalikud diplomaatilised sidemed, aga ühele saatkonnale maja ehitamine, remontimine või müümine ei ole ühe kuu küsimus. Ajutise platsdarmina on EKP KK maja sobilik, seal on olemas kabinetid, on võimalik sulgeda uksi ja koridore. Mis puutub ruumide suurusesse, siis on mulle öeldud ja ma olen püüdnud ka ise seda selgitada, et EKP parimatel aegadel on seal töötanud 200 inimest, s.t. seal on olnud 200 kabinetti 200 spetsialistile. Jätan seejuures välja tehnilised töötajad, keda selles majas oli rohkem. Kui nüüd arvestada veel seda, et välisministeeriumid on ühed suuremad ministeeriumid ka meie naaberriikides, näiteks Soomes, siis ei ole 200 kohaga maja eriti suur isegi ainult välisministeeriumi jaoks. Muidugi, ma arvan, et meie oludes see pisut suureks ikkagi jääb, kuid pool peaks olema kindlalt tema käes. Ma kuulen hr. Made kommentaari spetsialistide kohta. EKP töö alal nad seda ikkagi olid, sellele on ilmselt raske vastu vaielda. Kui nad nii kaua võimul püüsid, siis nad ikka olid oma ala spetsialistid.

A. Veetõusme

(Sõnavõtu tekst puudub.)

I. Raig

Vastan kõigi küsimuste suhtes jaatavalt, hr. Veetõusme. Nagu ma enne juba nimetasin, olen ma olukorraga kursis nii välisministeeriumi kui ka Ülemnõukogu poole pealt vaadatuna. Selle komisjoni liikmetega olen ma samuti rääkinud ja sealt tuligi informatsioon, et komisjonil kulub selleks tööks kaua aega. Päevakorda võtsin ma selle asja ikkagi sellepärast, et meil on lahendada esmajärgulise tähtsusega väga kiired riiklikud ülesanded. Me ei tohiks praegu oma töötingimusi võrrelda sellega, mida on vaja välisministeeriumil väliskülaliste vastuvõtmiseks ja lepingute sõlmimiseks. Ma ei alahinda mingil juhul Ülemnõukogu tähtsust, kuid mingil määral on praegu meie visiitkaardiks see, kuidas välisministeerium suudab neid sidemeid

sõlmida, mida meile pakutakse. Ja loomulikult paranevad Ülemnõukogu töötingimused sedavõrd, kuivõrd vabanevad ruumid välisministeeriumilt, need on ju siinsamas majas. Kui hr. Veetõusme seda aktsepteerib, siis võiksime lisada kolmanda punktina, et välisministeeriumi vabanevatesse ruumidesse paigutatakse Ülemnõukogu ja antakse kas või komisjoniesimeestele seal oma kabinetid. Tänan!

Juhataja

Tänan! Ma paluksin jälgida reglemendijärgset küsimustele vastamise aega! Küsimus ja vastus kokku ei tohi ületada 2 minutit. Palun, hr. Kostabi!

H. Kostabi

Austatud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Kas see on väliskomisjoni seisukoht, mida te momendil siin ette toote, või on EMKE võtnud endale väliskomisjoni funktsioonid? Seda esiteks. Teiseks. Kas on mõeldud ka meie tulevastele saadikutele? Me teame ju, et meie töö on tihtipeale takerdunud just sellepärast, et ei ole õigeid töötingimusi ja see hoone ei vasta nendele nõuetele, mida kaasaegsetele parlamendihoonetele esitatakse. Seepärast oleks paljude saadikute arvates ideaalne, kui see hoone, millest jutt on, saaks tulevaseks parlamendihooneks. Momendil võiks selle tõesti n.-ö. tule kustutamiseks ajutiselt anda välisministeeriumile või teistele, kes seda vajavad, aga siis oleks tarvis kindlasti paika panna, et see olgu tulevane parlamendihoon. Selleks sobib see ideaalselt. Kui me selle võimaluse praegu mööda laseme, siis oleme tulevastele saadikutele tõesti osutanud väga suure "teene". Aitäh!

I. Raig

See ettepanek jätkab sisuliselt hr. Veetõusme mõtet. Ja ma vastan hea meelega, et küsimus oli arutusel ka väliskomisjonis. Ma rõhutan veel kord, et esitan seda küsimust ka väliskomisjoni liikmena, mitte ainult maa-keskerakonna fraktsiooni juhina. Ja väliskomisjonis olid erinevad arvamused, sellepärast me ei saanudki siia juurde panna, et ühiselt väliskomisjoni nimel. Kuid ma ütlen, et valdav enamik komisjoni liikmetest, kes sellel koosolekul kohal olid, toetas seda projekti. Mis puutub ruumide eraldamisse kogu parlamendile, siis esimene samm ongi see, kui välisministeeriumi siit välja saaks. Edaspidi, kui need kiired ajad läbi saavad, võib ju Ülemnõukogu võtta vastu otsuse kas või kogu valitsuse kuskile mujale paigutamise kohta. See on aga juba järgmine samm, see ei ole kiireloomuline küsimus. Seda lahendust, et siia tulevikus jääb ainult parlament, see otsus ei välista. See on sellega kooskõlas.

V. Väljas

Proua eesistuja! Ettekandja! Kas te ei unustanud ära ühte väikest detaili, et EKP Keskkomitee hoone anti üle Ülemnõukogule enne, kui võeti vastu parlamendi otsus NLKP varade kohta? Järeldus sellest, et selle jagamisega oli Ülemnõukogu juhtkonnal koos valitsusega juba aega. Teiseks. Kiireloomulise küsimusega me raiskame praegu väga palju aega, see on nagu korterikomisjon endistel aegadel. Kas meil teie arvates tõesti ei jätku siis nii palju usaldust Ülemnõukogu juhtkonna ja valitsuse vastu, et nad selles asjas kokku lepiksid, ilma et me oma väga kiires ajabilansis raiskaksime aega ja paneksime neid asju siin paika?

I. Raig

Ma arvan ka, et seda asja väga kiiresti teha ei saa ja siin ei ole vaja nii pikalt arutada. See moment, et EKP andis selle hoone varem üle, kui Ülemnõukogu vastava otsuse tegi, ei peaks antud juhul midagi muutma, sest jõusse jääb otsus, mis on tehtud hiljem.

I. Fjuk

Lugupeetud ettekandja! Mul oleks kaks küsimust. Venekeelses tekstis on kirjas, et see otsus tehakse EKP KK hoone kohta, eestikeelses tekstis pealkirja ei ole, aga juttu on endisest EKP KK hoonest. Kelle bilansis see hoone siis on, sest vene- ja eestikeelne tekst ei ole vastavuses? Teine küsimus. Punktis 2 on nimetatud, et kuni välisministeeriumi hoone valmisaamiseni Kiriku plats 1 ja Toom-Rüütli tänav 2 kasutada EKP KK endist hoonet välisministeeriumil ja muudel riikliku välissuhtlusega tegelevatel asutustel ning organisatsioonidel, kaasa arvatud ÜRO vaatlejad, diplomaatiliste korpuste ajutised esindused jne. Ma saan aru, et sinna Kiriku platsi majja läheb ju ainult välisministeerium, aga kui me praegu anname selle hoone ka teistele organisatsioonidele, siis me ei saa neid ju päevapealt sealt välja tõsta. Kas teine punkt ei ole natuke vasturääkiv? Välisministeeriumi hoonete valmimise järel ei saa seda maja vabastada, kui me anname ta kasutada sellise otsuse järgi, nagu siin kirjas on.

I. Raig

Mis puutub pealkirja, siis see on õige märkus, trükkijad on jätnud pealkirja panemata ja siin peaks tõepoolest olema, et EKP KK endise hoone kohta. Nii oleks korrektne ja ka vene keeles tuleks parandus teha. Mis puutub sellesse, kelle bilansis maja on, siis minu arusaamise järgi on see praegu antud just nimelt Ülemnõukogu otsustada. Ma ei oska sellele vastata, kelle bilansis ta praegu on, kui ta üldse kellegi bilansis on. Võib-olla oskab välisministeeriumi kantsler hr. Meister, kes ka nende asjadega tegeleb, sellele küsimusele paremini vastata. Mis

puutub viimasesse küsimusse teiste riiklike välissuhetega tegelevate organisatsioonide kohta, siis võiks ju veel paindlikumalt sõnastada.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud hr. Raig! Mina olen üks paljudest teie talendi austajatest ja kõik teie esinemised ja ettevõtmised on mulle alati sügava elamuse pakkunud ja mulje jätnud. Eilsel väliskomisjoni istungil oli meil kohal 8 inimest. 2 nendest olid teie ettepaneku poolt, s.o. Raig ja Valk. Kas võib käsitledagi niimoodi, et kui Raig on poolt, siis see tähendab valdavat enamust? Ülejäänud kohalolijad lükkasid selle ettepaneku ju trummipõrina saatel tagasi. Teine küsimus. Kas ma saan õigesti aru, et välissaatkondade töö korraldamine Eesti Vabariigis kandub üle kolhoosi- ja sovhoosimentaliteeti 1950. aastatest, mil kõiki kokku pandi? Ja see rotatsiooni mõte on ka unikaalne maailmas. Kas on juba põhimõtteliselt koostatud järjekord, millal keegi sinna tuleb ja sealt läheb? Saatkondade töö puhul on üks iseloomulikumaid küsimusi see, et nad tahavad oma emamaaga sidet pidada. Kas EKP Keskkomitee hoone katuse pind on juba antennide ülespanemiseks nendele saatkondadele välja jagatud või välja mõõdetud? Ma tänan!

I. Raig

Austatud hr. Made! Austatud rahvasaadikud! Mina jällegi austan ammust ajast hr. Made huumorimeelt ja oskust saali oma tähelepanuga kõita ning meie kõigi aega selliselt täita. Sellepärast vastaksin ainult ühele konkreetsele küsimusele. Nimelt, mis puudutas väliskomisjoni liikmete osavõttu eilselt koosolekust ja suhtumist otsuse eelnõusse. Koosolekul viibijatest olid selle küsimuse antud variandis esitamise poolt lisaks hr. Valgule veel ka hr. Pohla, hr. Laar ja hr. Fjuk, ja kui lisada veel mind, siis tuleb kokku juba vähemalt 5 inimest, mis teeb enamuse kohalolijatest. Niipalju faktilise külje kohta. Antennide ja muude asjade kohta ei hakka ma aga kallist aega arvestades tõesti vastama. Võib-olla oskab hr. Meister ka siin täpsemalt vastata. Tänan!

M. Madisson

Proua juhataja! Härra Raig! Asi on muidugi võrdlemisi tõsine, sest maja on küllaltki väärtuslik ja suur ning selle jagamise üle peab väga tõsiselt mõtlema. Kui teie otsuse projekt leiab poolehoidu, siis on mul küsimus, miks on otsusesse toodud punkt 2. Kas ei piisa siis, kui Ülemnõukogu otsusega antakse edasi valitsusele, et me peame veel valitsuse eest otsustama, kellele ta edasi annab. Minu arvates on punkt 2 täiesti üleaarne.

I. Raig

Ma mõistan seda küsimust, kuid punkt 2 on siin sellepärast, et sisuliselt peab Ülemnõukogu otsustama prioriteedi, langetama otsuse, et esimesel etapil on see maja vaja anda just välisministeeriumile. Sest nagu õieti on öeldud, on soovijaid palju, maja on hea ja ilus ning sinna tahaksid paljud. Ülemnõukogu võtab vastu poliitilise otsuse, et avada Eesti välismaailma jaoks ja anda see maja välisministeeriumile, siis ei tekiks valitsuses enam mingisugust kemplemist. Küsimus on vaja otsustada kiiresti, mida kiiremini me otsustame, seda valutumalt asi läheb. Kui me jätame selle otsuse vastu võtmata, võib iga ministeerium tahtma hakata – ma tean juba neid soovijaid – ja siis me jäämegi seda küsimust arutama ja meie välisesindused jäävad kiratsema.

H. Kostabi

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Kahjuks ma ei saanud oma küsimusele vastust. Jutt oli siiski EKP hoonest, mitte Toompeast. Ja kui nüüd rääkida võimude lahususe printsüübist, siis on selge, et ühe katuse alla ei sobi valitsus ja seadusandja, samuti on väga kahtlane jagada seda suurt hoonet ka väljapakutud kasarmusotsialismi põhimõttel. Seepärast ma esitan konkreetse küsimuse: kas ettekandja ei leia, et EKP hoone sobiks ainult parlamendihooneks ja Toompeale jääks valitsus?

I. Raig

Ei, ettekandja ei leia, et Eesti Vabariigi parlament peaks minema EKP endisesse hoonesse. Mina ei leia seda, sest Eesti Vabariigi ajalooliste traditsioonide järgi on parlament alati asunud siin. Mis puutub aga vastupidisesse olukorda, siis ma samuti ei leia, et nii must-valgelt on võimalik asja lahendada. Olukord nõuab praegu teistsugust lahendamist.

T. Anton

Lugupeetav Ivar Raig! Kas teil on võimalik põhjendada, miks te esitasite Ülemnõukogule otsuse projekti, mis on kooskõlastamata väliskomisjoniga, kelle töömaile te olete asunud, ja mis on kooskõlastamata ka valitsusega, kelle eest te otsustate küsimusi?

I. Raig

Sellise küsimuse esitas juba hr. Veetõusme ja ma vastasin talle. Arvan, et seda ei ole vaja üle korrata. Need küsimused on suures osas kooskõlastatud.

A. Junti

Mul ei ole küsimus, ma tahaksin juhtida nii ettekandja kui meie kõigi tähelepanu kolmele momendile. Esiteks üks küsimusena kõlav mõte: kas on mõeldav, et riigi välisministeerium asub ühise katuse all, õigupoolest ühistes ruumides teiste riikide välisesindustega? Teatavasti peavad välisministeeriumi ja teiste riikide esinduste vahelised suhted rajanema teatud protokollilistel nõuetel. Teiseks tuletan ettekandjale ja kõigile meile meelde, et on olemas Ülemnõukogu otsus, mis andis EKP vara käsutamise, kasutamise ja otsustuse üle valitsusele. Ja kolmandaks. On olemas valitsuse moodustatud komisjon, kelle eesotsas on riigiminister, ning kui me seda küsimust täna veel mingil ajal edasi arutame, siis on ettepanek ära kuulata ka riigiministri või tema asetäitja vastav arvamus. Ühtlasi tahan informeerida, et see komisjon on teinud põhimõttelise otsuse EKP hoone saatuse kohta, ja kui me üldse niisuguseid küsimusi siin arutama hakkame, kas me ei peaks siis kõigepealt oma otsust revideerima või vähemalt ära kuulama valitsuse esindaja arvamuse. Aitäh!

I. Raig

Kaugemas tulevikus välisriikide esindused muidugi ei mahu ühe katusealuse alla välisministeeriumi või mis tahes teise Eesti Vabariigi valitsusasutusega, kuid päevakorda oli ju tõstetud ajutine, kiireloomuline lahendus. Ja ajutiselt, nagu väitis ka härra Meri, on see variant välisesindustele täiesti vastuvõetav. Sellise küsimuse esitasin härra Merile ka mina ja ma arvan, et tema teab seda küsimust paremini kui meie. Seda esiteks. Teiseks, EKP Keskkomitee maja saatus anti otsustamiseks Ülemnõukogule, mitte valitsusele, ja praegu ongi see moment käes, kus meil on võimalus oma otsus teha. Kolmandaks, mis puutub Riigikantseleisse, siis Ülemnõukogu otsuse alusel talitab Riigikantselei selle majaga juba edasi, Ülemnõukogu otsuses on öeldud, et maja antakse Eesti Vabariigi Valitsuse ja Riigikantselei bilanssi. Loomulikult on Välisministeerium üks valitsusasutus ja see ei ole vastuolus ka valitsuse taotlustega, et see maja antakse vabariigi valitsuse ja Riigikantselei bilanssi. Ma ei leia, et peaks härra Varega ekstra kooskõlastama, kas ta seda maja tahab või mitte. Loomulikult ta tahab seda oma bilanssi.

K. Kama

Mul ei ole küsimus, mul on ettepanek praegune päevakorrapunkt katkestada ja mitte jätkata arutelu enne, kui on selge, mida arvavad sellest küsimusest vabariigi valitsus ja väliskomisjon. Mulle tundub, et praegu me raiskame lihtsalt Ülemnõukogu aega.

Juhataja

Aitäh! Samasuguse ettepaneku on juba teinud ka härra Arro ja härra Junti tegi oma suulises sõnavõtus ettepaneku ära kuulata valitsuskomisjon, enne kui me seda arutelu jätkame. Härra Anton.

T. Anton

Vabandan teise küsimuse pärast, kuid selle sisu tuleneb esimesest! Lugupeetav kolleeg Raig väitis, et otsuse projekt on suures osas kooskõlastatud väliskomisjoni ja valitsusega. Sellist kooskõlastatust eitavad väliskomisjoni esimees Indrek Toome ja valitsuse esindaja siin saalis, riigiministri asetäitja Krista Kilvet. Palun, kas on võimalik öelda, kellega väliskomisjoni esindaja mõttes ja valitsuse esindaja mõttes on arutatav otsuse projekt kooskõlastatud?

I. Raig

Hr. Anton! Pean teile teist korda vaatama, et sellele küsimusele olen ma juba vastanud. (Hääled saalist.) Need viis väliskomisjoni liiget, keda ma nimetasin, ongi suurem osa, kui 8 nendest oli kohal, ja nendega on kooskõlastatud. Asi on kiireloomuline, aga loomulikult ma ei eita, et seda võib väliskomisjonis uuesti arutada. Ja ma nimetasin ka välisminister hr. Merit ja välisministeeriumi, kellega asi on kooskõlastatud.

Juhataja

Aitäh, hr. Raig! Ma pöördusin hr. Toome poole. Milline on väliskomisjoni seisukoht ettepanekute suhtes küsimuse arutelu katkestada, kuni me oleme kuulanud ära valitsuse ja vastava valitsuskomisjoni seisukoha ning võib-olla ka veel väliskomisjoni ametliku seisukoha? Palun, milline on väliskomisjoni arvamus selles küsimuses? Palun, hr. Toome!

I. Toome

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Kõigepealt vastus sellele küsimusele, kui palju väliskomisjoni liikmeid oli sel hetkel komisjoni istungil, kui hr. Ivar Raig tõi oma otsuse projekti meie ette. Sellel istungil, nii nagu hr. Made juba ütles, toetas seda ainult hr. Valk ja tegi seda kirjalikult. Millal saadi teiste väliskomisjoni liikmete nõusolek, millele viitas hr. Raig, on mul võimatu seletada. Nii et minu arvates ei oleks hr. Raig tohtinud mitte mingil juhul siit puldist sellist avaldust teha, nagu ta tegi.

Mis puutub minusse, siis mina oleksin nähtavasti oodanud, kuni vastav Ülemnõukogu komisjon oleks töö lõpetanud, ja tulnud alles seejärel oma ettepanekutega teie ette. Ma pean

silmas otsust, mida teha endise EKP Keskkomitee hoonega. Hr. Ivar Raigi vahest lõpuni läbimõtlemata ettepanek välisministeeriumi majutamise kohta kiirendas nüüd minu sõnavõttu. Kahtlemata on tema tõstatatud ettepanek väga aktuaalne olnud juba pikemat aega. Kuidas kasutada EKP Keskkomitee endist hoonet kõige sihipärasemalt? Kuhu panna ruumipuuduses vaevlevad valitsusasutused? Kuidas püüda leevendada Ülemnõukogu enda ruuminappust jne., jne.? Minu jaoks ei ole nn. valge maja saatuse otsustamine mingi uus probleem. Ma ei mäleta, kas see oli aasta või veidi vähem tagasi, kui ma Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumis tegin ettepaneku, et sinna peaks ümber paigutama Eesti Vabariigi Valitsuse ja Riigikantselei, s.t. "valge maja" peaks saama vabariigi valitsuse residentsiks. Ma arvan, et täna, kui meil on avanenud reaalne võimalus otsustada, kellele seda soovitada, kas tulevasele Riigikogule või vabariigi valitsusele, et kindlustada mõlema tulemuslik töö, on meil vaja perspektiivselt mõelda. Mitte mõelda ainuüksi hetkevajadustele, mitte seda küsimust siin saalis kuidagi pisendada. Ma pean silmas niisugust mõtlemist, et paneme aga selle maja ühele korrusele nii palju inimesi sellest ametkonnast, teisele korrusele mõned inimesed teisest ametkonnast jne., jne. Peaks olema täiesti selge, et lähema 5–10 aasta jooksul ei ehita me ei uut Riigikogu hoonet ega valitsuse hoonet. Ma ei ole küll ennustaja, aga ma arvan, et kui me praegu võtame vastu hetkevajadustest johtuva otsuse, siis kõik juhtub nii nagu sageli, et kõik ajutised lahendused muutuvad aja jooksul ülimalt püsivateks.

Nagu teada, ehitati EKP Keskkomitee hoone kõrgeima võimuorgani vajadusteks Eesti territooriumil. See on tõeline esindushoone, kus on tõepoolest suur hulk ruume. Hr. Ivar Raig ei maininud oma sõnavõttus, et keskkomitee hoones on üldpinda 11 860 m². Muide, välisministeeriumis töötab minu andmeil täna ca 50 inimest. Kõik kohad vist ei ole isegi täidetud. Kui ruumid eraldada ainult välisministeeriumile, siis jätkuks igale mehele-naisele täpselt 237 ruutmeetrit. Selles majas on 189 ruumi pluss saalid, sööklad, fuajeed jne. Seoses eeltooduga teen teile "valge maja" edasist saatust puudutava ettepaneku, mis minu meelest on perspektiivne lahend, arvestab uusi võimalusi ning reaalsust ja ka kõrgeimate võimuorganite vajadust ruumide järele. Kahjuks ei jõudnud minu ettepanek teie lauale koos Ivar Raigi ettepanekuga. Ma andsin enda koostatud projekti, millele ma kirjutasin alla eile, härra Raigile, kes lubas selle koos enda projektiga anda paljundada ja tõlkida. Täna hommikul sain teada väga ebameeldiva uudise. Hr. Raig ütles, et ta ei andnud minu projekti käiku, kuna Ülemnõukogu liikmetel ei ole seadusandliku algatuse õigust. Ma küsisin, millal see õigus minult ära võeti. Tema selgitas, et niisuguste ettepanekutega võivad välja tulla ainult saadikurühmad. Sain aru, et selline otsus võeti vastu tänase öö jooksul toimunud

Ülemnõukogu istungil, kus mind ei olnud. Seoses eeltooduga tagastas hr. Raig mulle täna hommikul minu projekti ja ma pean selle nüüd teile siin ette lugema.

Palun teie tähelepanu järgmisele otsuse projektile, mille palun panna alternatiivsele hääletamisele. "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus EKP Keskkomitee hoone kohta. Lähtudes Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 27. augusti otsusest NLKP ning ÜLKNÜ omandi kohta ning arvestades Eesti Vabariigi kõrgeimate riigiorganite tulemusliku töö kindlustamiseks tarvilike ruumide vajadust, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab: anda endine EKP Keskkomitee hoone (Lenini pst. 9) Eesti Vabariigi Valitsuse, tema Riigikantselei ja Välisministeeriumi residentsiks. Otsus jõustub selle vastuvõtmise momendist." Ma tahan veel kord rõhutada, et ruumi jätkub seal nii valitsusele kui ka välisministeeriumile. 11 860 ruutmeetrit, see on kaks jalgpalliväljakut. Väliskomisjoni seisukoht saab välja selgitatud, kui me vaheajal koguneme ja ütleme, kumba otsuse projekti komisjon eelistab.

Juhataja

Nii, nüüd ma pean küll saadikute ees vabandama. Andsin härra Toomele sõna selleks, et ta esitaks väliskomisjoni seisukoha. Kuna oli tehtud ettepanek arutelu katkestada, oli vaja väliskomisjoni seisukohta. Meil on kaasettekanne kuulamata ja härra Toome esines siin ausalt öeldes teises rollis, kui oleks eeldanud see sõna, mis talle oli pakutud. Arutelu ei olnud veel avatud.

I. Toome

Ma ei võta proua Lauristini süüdistust vastu, sest kui ma sealt püsti tõusin, ma ei öelnud, et hakkan väljendama väliskomisjoni või väliskomisjoni esimehe seisukohta. Saal on tunnistaja, et ma palusin saadikuna sõna oma arvamuse väljaütlemiseks. Nii et ma ei võta seda protesti vastu.

Juhataja

Sõnavõttud ei olnud veel avatud, meil oli ettepanek katkestada arutelu ja mitte avada sõnavõtte. Sellega seoses teeksin teile veel kord teatavaks ettepaneku, mis on esitatud nii kirjalikult kui ka suuliselt: katkestada praegu arutelu ja kuulata ära valitsuse ning valitsuskomisjoni seisukoht. Palun, kes on selle ettepaneku poolt? Poolt on 40, vastu 16, 1 on erapooletu. Küsimuse arutelu katkestatakse järgmise istungjärguni. Härra Toomel on vahepeal siis võimalus paljundada ja korrektselt välja jagada ka oma alternatiivne projekt.

KGB tegevusest Eesti Vabariigis

Juhataja

Läheme edasi päevakorra järgi. Kuna meil on täna siia välja kutsutud härra Sillar KGB küsimuse arutamiseks ja samuti ootab rahandusministeeriumi esindaja, et jõuda maksude juurde, siis ma teen ettepaneku jätkata praegu KGB-ga seonduvat, kuulata ära härra Sillar ja õiguskomisjoni seisukoht, otsustada selle küsimuse arutelu jätkamine ning seejärel minna maksude juurde. Palun, härra Sillar!

R. Sillar

Austatud Ülemnõukogu liikmed! Ma saan aru, et ma pean esitama oma arvamuse Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti kohta, mis käsitleb KGB tegevust Eesti Vabariigis. Ma arvan, et ei ole mõtet peatuda kõigi nende punktide juriidilistel tagamaadel ja juriidilisel paikapidavusel. Kui ma selle projekti esimest korda läbi lugesin, kumas mul pidevalt peas üksainus mõte, see on härra Valgu tipplause, mille ma parafraseeriksin nii: ükskord ma lähen kinni niikuinii. Muud ma sellest dokumendist välja ei lugenud. Nii et, härrad ja daamid, on teil mulle veel küsimusi selles osas? Ma võiksin tuua juriidilised põhjendused, aga kas on mõtet?

Juhataja

Härra Sillar! Me palusime teid selle küsimuse arutamisele, et te annaksite omapoolset informatsiooni, missugune on reaalne situatsioon vastavate nimekirjade, andmete ja nende üleandmisega. On esitatud konkreetsed ettepanekud ja seepärast on meil palve, et te annaksite informatsiooni.

R. Sillar

Ma peatuksin siis küsimusel, mis on siin formuleeritud niimoodi: kohustada Eesti NSV Julgeoleku Komitee esimeest Sillarit üle andma Eesti Vabariigi Ülemkohtule andmed nende isikute kohta, kes aastatel 1940–1991 on olnud julgeolekukomitee informatorid. Mind võib selleks kohustada, aga ma pean teile ütlema, et ma ei saa seda täita. See ei ole reaalne, sest aegade jooksul, alates 1940. aastast kuni 1991. aastani on Eesti Vabariigi territooriumil tegutsenud erinevad eriteenistused, Eesti NSV KGB, sõjaväe eriosakonnad, kindralstaabi peavalitsus, luure peavalitsus, NSV Liidu KGB otseselt. Kui mina hakkam avalikustama

mingeid dokumente, siis osa informaatoreid jääb nagunii avalikustamata. Ja ma arvan, et ka pärast seda, kui KGB lõpetab oma tegevuse Eestimaa territooriumil, tahab eesti rahvas ikkagi rahus elada. Mind kui eriteenistuse ülemat ja mind kui inimest ei saa selleks sundida. See on mu raudne seisukoht ja see on mu professionaalse eetika küsimus. Ma olen andnud allkirja selle kohta, et ma ei avalikusta andmeid, mis saavad mulle teatavaks minu töötamise ajal riikliku julgeolekukomitee organites. Neid asju võib lahendada härra Bakatiniga, pöörduda Bakatini poole, et ta avalikustaks kõik andmed, mis puudutavad KGB informaatoreid. Ja kui Bakatin annab mulle sellise korralduse, siis ma lähen erru, astun tagasi selle koha pealt. See on minu seisukoht, mis puudutab punkti 5.

Juhataja

Aitäh!

R. Sillar

Palun!

Juhataja

Võtame selle seisukoha teadmiseks. Küsimusi me ei esita, sest see on informatsioon, mitte ettekanne. Ja nüüd ma paluksin õiguskomisjoni! Hr. Anton, palun!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjon sai Ülemnõukogult ülesande esitada arvamus nelja kolleegi, härrade Leissoni, Valgu, Põldroosi ja Tamme poolt esitatud otsuse projekti kohta, mis käsitleb KGB tegevust Eesti Vabariigis. Õiguskomisjon arutas nimetatud projekti läbi ja võttis vastu järgmise otsuse.

Esiteks. Võtta teadmiseks Rein Sillari informatsioon Riikliku Julgeoleku Komitee operatiivtegevuse peatamisest Eesti Vabariigis.

Teiseks. Lugeda esitatud otsuse projekt juriidiliselt kõlbmatuks.

Kolmandaks. Pidada vajalikuks, et valitsus informeeriks Ülemnõukogu Nõukogude Liiduga Riikliku Julgeoleku Komitee tegevuse üle peetavate läbirääkimiste käigust ja tulemustest.

Neljandaks. Teha Ülemnõukogule ettepanek moodustada valitsuse ja Ülemnõukogu esindajatest ühine töögrupp, andmaks poliitilist hinnangut Riikliku Julgeoleku Komitee tegevusele Eesti Vabariigis. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Kas ma saaksin täpsustuse teie otsuse punkti 2 kohta? See oli see, et lugeda projekt juriidiliselt kõlbmatuks. Kas sellest järeldeb midagi projekti arutamise suhtes? Milline on õiguskomisjoni ettepanek, mis selle projektiga edasi sünnib?

T. Anton

Arutelu õiguskomisjonis võib kokku võtta väga lühidalt. Probleem ei ole niivõrd õiguslik, kui võrd poliitiline. Pole kahtlust, et need kaks erinevat tahku on omavahel väga tihedalt seotud, kuid õiguskomisjon ei võta endale seda rolli, et teha Ülemnõukogu eest põhimõttelist otsust, mida saab teha ainult Ülemnõukogu. Sellepärast otsustas õiguskomisjon piirduda antud juhul vaid õigusliku hinnanguga. Ma kordan: õiguskomisjon ja ka arutelus osalenud riigikaitsekomisjoni liikmed olid ühiselt seda meelt, et esitatud otsuse projekt on õiguslikult kõlbmatu. Mis puudutab poliitilist külge, siis sellele komisjon hinnangut ei andnud, kuid tegi Ülemnõukogule ettepaneku, et sellise hinnangu annaks valitsuse ja Ülemnõukogu poolt moodustatav ühine töögrupp.

Juhataja

Ma paluksin vastavat otsuse projekti, sest see oleks siis alternatiivne eelmisele otsuse projektile. Hääletamiseks on vaja, et oleks esitatud otsuse projekt. Selles küsimuses oli palutud oma seisukohta esitada ka Ülemkohtu esimees hr. Kirikal, kuna otsuse projekt puudutas otseselt kohtute tegevust.

J. Kirikal

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Musta huumoriga öeldes, kui see nimekiri tuleks Ülemkohtusse, siis ma ei imestaks, kui esimesel, teisel või kolmandal päeval juhtuks suur plahvatus või tulekahju. Meie riik ei ole valmis kaitsma niisugust informatsiooni ja niisuguse informatsiooni kandjat. Sellest johtuvalt Ülemkohus ei ole teps mitte see paik, kus niisugust informatsiooni hoida, sest kõik vaidlused tulevad paratamatult kohtusse. Mul õnnestus paari viimase päeva jooksul uurida Rootsi ja Ameerika seadustikku inimese isiklikku ellu segamise lubamatuse kohta ja see käsitleb ka informatsiooni, mis on luureorganite ja jälitusorganite käsutuses. Asi on nii, et erirežiimiga asjast huvitatud inimesel peab ilmselt alati olema õigus selle juurde saada ja mitte kunagi ei tohi avada allikaid, kust see on saadud. See on väga lai õiguslik probleem ja nõuab tegelikult täiesti uut laadi õigusakti väljatöötamist, kus oleksid sees põhimõtted, millal selle informatsiooni juurde saadakse ja kuidas kaitstakse

asjasse puutuva isiku au ja reputatsiooni. Küsimus on väga keerukas ja seda ei saa mõne tunni ega mõne päeva jooksul lahendada.

J. Põld

Austatud proua juhataja! Lugupeetud kolleegid! Riigikaitsekomisjonist osalesid õiguskomisjoni töös kolleeg Johannes Kass ja mina. Ka meie arvamused langesid õiguskomisjoni hinnangutega kokku ja ma tahaksin kõigi kolleegide tähelepanu juhtida ühele kindral Sillari repliigile, just nimelt sellele, et Eesti Vabariigi territooriumil ei tegutsenud mitte ainult Eesti NSV KGB, vaid ka armee eriosakond, luure peavalitsus ja Moskva eriteenistused vahetult. Nii et kogu selle informatsiooni, informaatorite võrgu kättesaamine sõltub vahetult läbirääkimistest Moskvaga. Juhul, kui me seda siiski tahame. Ja ei käsuta neid arhiivandmeid praegusel hetkel kohe kindlasti mitte kindral Sillar, vaid need arhiivid asuvad hoopis mujal. Seepärast on ka minu arvamus selline, et asjale poliitilise hinnangu andmiseks tuleks moodustada Ülemnõukogu ja valitsuse ühiskomisjon. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Ma ootan sellekohast projekti. Kuna selle komisjoni kohta otsuse tegemine eeldaks aga ka juba valitsusega läbirääkimisi koosseisu asjus, siis me nähtavasti ei saa võtta praegu vastu sellist otsust, kui need täpsustused ei ole tehtud. Sellest johtudes võiks praegu arutelu katkestada, kuni õiguskomisjon koos riigikaitsekomisjoniga ja antud projekti autoritega teevad konkreetse uue projekti selle komisjoni ja võib-olla ka tema koosseisu kohta, et meil oleks konkreetne alus otsustamiseks. Kes on selle poolt, et kuni uue või alternatiivse otsuse projekti valmimiseni arutelu katkeks? Palun, hr. Anton! Kas teil on projekt valmis?

T. Anton

Lugupeetav istungjärgu juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on siiski palve, et õiguskomisjoni seisukohta ei mõistetak valesi. Õiguskomisjon ei taotle alternatiivse projekti esitamise õigust või sellise ülesande saamist Ülemnõukogult. Õiguskomisjon taotleb seda, et küsimuse lahendamiseks moodustataks töögrupp, kes siis esitab tõenäoliselt Ülemnõukogule kas alternatiivse otsuse projekti või leiab mingi teise lahenduse.

Juhataja

Hr. Anton! Ülemnõukogu reglemendi kohaselt nõuab ka töögrupi moodustamine otsuse

projekti. Me ei saa võtta vastu seda laadi otsuseid, kui meil ei ole selle kohta projekti ette valmistatud.

T. Anton

Rõhutan, et see ei ole alternatiivne.

Juhataja

Võtame siis "alternatiivne" maha ja ütleme, et see on organisatsiooniline, kuid projekti on ikkagi vaja. Ma teen ettepaneku selle küsimuse arutelu praegu katkestada, kuni saabub projekt, nagu meie reglement ette näeb. Ilmselt nõuab see ka teatud läbirääkimisi koosseisu kohta. Palun, kas hr. Lippmaal on midagi öelda protseduuri kohta?

J. Lippmaa

Proua spiiker! Meil on täna siin hr. Sillar, kuid te ei lubanud talle ühtegi küsimust esitada. Kui me tahame nüüd seda asja üldse edasi arutada, siis on meil ju informatsiooni vähe. Mina tahaksin näiteks teada, kelle valduses on KGB dokumendid ja informatsioon praegu, kuidas need on kaitstud selle eest, et neid ei saaks läbi akna ära viia, nagu Pärnus juhtus. Need ju tuleb kellelegi üle anda, ei ole mõeldav, et jääb nii, nagu Sillar ütles, et tema neid üldse kellelegi üle ei anna. Ma ei saa aru, kes võib seda KGB kogutud informatsiooni praegu kasutada. Härra Sillar võiks sellele ju vastata.

Juhataja

Asi on selles, härra Lippmaa, et me ei andnud härra Sillarile kaasettekande tegija funktsiooni. Küsimusi me saame esitada ettekandjale ja kaasettekandjale. Härra Sillari informatsioonis oleks kõik see vajalik pidanud sisalduma. Mul on siiski tungiv ettepanek mitte korraldada härra Sillari n.-ö. küsitlemist või pressikonverentsi. On ettepanek, et kui me nende küsimuste arutamiseks loome töörühma või tegeleb sellega edasi õiguskomisjon koos riigikaitsekomisjoniga, siis härra Sillar seal vastab kõigile küsimustele. Kui me suures saalis hakkame esitama küsimusi kõige kohta, mis meid selle ametkonna töös huvitab, siis ma kardan, et me otsusele lähemale ei jõua. Nüüd on härra Antonilt saabunud ka õiguskomisjoni kirjalik ettepanek, ma teen selle vahepeal teatavaks ja võib-olla me siis jõuame otsustamisele lähemale. Õiguskomisjoni ettepanek on selline: "Võtta vastu Ülemnõukogu otsus KGB tegevusele hinnangu andmiseks ja KGB tegevuse lõpetamisega seoses tõusetuvate küsimuste

lahendamiseks moodustada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Vabariigi Valitsuse esindajatest ühine töögrupp. Nimetatud töögrupi koosseis otsustada 49. istungjärgul."

Paneme selle ettepaneku hääletusele. Härra Järlik.

R. Järlik

Austatud proua juhataja! Ma tahaksin teada, enne kui me asume hääletama härra Antoni projekti, mis saab sellest 4 kolleegi projektist. Kas see võetakse arutuselt maha või kuidas sellega toimitakse?

Juhataja

Seda püüdsin ma teada saada ka härra Antonilt, missugune on õiguskomisjoni ettepanek selle projekti kohta. Kuni mulle ei ole laekunud selle mahavõtmise ettepanekut, ei saa ma seda hääletusele panna, ja juhatajal endal ei ole sellist õigust. Palun, härra Anton!

T. Anton

Õiguskomisjon ei ole teinud Ülemnõukogule nelja kolleegi otsuse projekti arutelu mahavõtmise ettepanekut. Õiguskomisjon otsustas teha Ülemnõukogule ettepaneku selle kohta, kuidas jätkata tööd nelja kolleegi otsuse projektiga.

Juhataja

Selge. Õiguskomisjoni ettepanekus sisaldub see, et küsimus jääb päevakorda ja luuakse töögrupp, et arutelu edasi viia. Igasuguste projektide puhul on meil võimalikud järgmised lahendused: 1) autorid ise võtavad selle tagasi, 2) tagasivõtmise ettepaneku teevad vastavad komisjonid või 3) me läheme aruteluga lõpule, hääletame ja ei võta seda projekti vastu. Ma panen siis hääletusele õiguskomisjoni ettepaneku moodustada töögrupp ja pärast seda ka ettepaneku lõpetada arutelu antud päevakorrapunktis kuni töögrupi moodustamiseni. Palun, kes on õiguskomisjoni ettepaneku poolt? Õiguskomisjoni ettepanek on vastu võetud 59 häälega, vastu ei ole keegi, 5 on erapooletud.

Kes on selle poolt, et antud küsimuse arutamine katkestada kuni komisjoni moodustamise juurde asumiseni? Selle poolt on 61 saadikut, 1 on vastu, 3 on erapooletud. Otsus on vastu võetud.

Vaheaeg 20 minutit.

V a h e a e g

Eesti Vabariigi ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Palun asuge kohtadele! Kohaloleku kontroll. Kohal on 72 saadikut, puudub 32.

Asume meie päevakorra 14. punkti, ettevõtte tulumaksu seaduse juurde. Ettekandja on hr. Roose rahandusministeeriumist.

E. Roose

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Eesti Vabariigi Valitsus esitab teile läbivaatamiseks ja vastuvõtmiseks Eesti Vabariigi ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõu. Selles ettenähtud maksustamist, kehtestatuna valitsuse määrusega, on rakendatud käesoleva aasta algusest. Selle aja jooksul oleme avastanud terve rea puudusi, mida on operatiivkorras valitsuse vastavate määrustega likvideeritud. Määrust, mis käivitus selle aasta 1. jaanuarist, on täiendatud ja täna on esimesel lugemisel tekst, kus on tehtud järgmised muudatused. Kõigepealt on lisatud maksusoodustused, mis puudutavad § 3 ja 18. Teiseks on § 7 lg. 2 sisse viidud välisvaluutas maksustamine. § 2 on senise väga täpselt dešifreeritud ettevõtte brutokasumi määramise korra asemel toodud viide rahandusministeeriumi poolt kinnitatavale korrale, mis on hoopis detailsem. Need oleksidki praegu põhilised muudatused.

Täna teie ette tulles ma ei püüdnud korrigeerida maksumäärasid ja maksuskaalasid, sest see kuulub teise etapi korrigeerimise alla. Ma usun, et valitsus tuleb maksumäärade korrigeerimisega teie ette koos 1992. aasta eelarve seadusega, kuna eelarveseadus peab arvestama ka juba seda, et te olete vastu võtnud ravikindlustuse seaduse. Järelikult läheb üks osa riigieelarvest hoopis kindlustussüsteemile üle, mistõttu valitsuse praeguse otsuse järgi peavad ettevõtte tulumaksu määrad vähenema küllalt palju. Täna neid veel esitada ei saa, sest kogu maksubaas, maksuskaalad ja maksumäärad kuuluksid täpsustamisele läbi kõigi maksuseaduste ühes pakettis järgmise aasta riigieelarvega.

Eile toimus Ülemnõukogu majanduskomisjoni istung, kus arutati veel järgmisi küsimusi. Võib-olla on teile teada, et Eesti Kirikute Nõukogu on pöördunud valitsuse poole sooviga viia sisse tulumaksusoodustused ja üldse maksusoodustused kõigile kirikutele. Me oleme saavutanud praegu Eesti Kirikute Nõukoguga sellise kokkuleppe, et võib-olla loobuda maksusoodustustest kui väga kallist lõbust ja viia ettevõtte tulumaksu koosseisus sisse hoopis üheprotsendiline kirikumaks. See tähendaks sisuliselt seda, et umbes 10 miljonit rubla läheks ettevõtte tulumaksu laekumist kirikute nõukogu käsutusse. Miks seda on mõtet niimoodi teha,

seda tuleb veel arutada, aga ilmselt on lahendusviis kõige odavam, selgem ja humaansem. Kirikute nõukogu üleeilsel istungil said Eesti Evangeelne Luterlik Kirik, Eesti Õigeusu Kirik, Eesti Evangeelsete Kristlaste-Baptistide Koguduste Liit, Eesti Metodisti Kirik, 7. Päeva Adventistide Eesti Liit, Eesti Nelipühi Kirik, Eesti Rooma-Katoliku Kirik ja muud kristlikud ja mittekristlikud kogudused kokkuleppele ka laekuva summa protsentuaalse jaotamise suhtes ja ilmselt on probleem küps, et seda arutada ka Ülemnõukogus. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Kas on küsimusi? On. Palun, härra Lutt!

P. Lutt

Lugupeetav härra Roose! Nagu me teame, on teil planeeritud hakata võtma ka tulumaksu välisvaluutas. Tekib küsimus, kas valuuta sundmüük kaob siis ära. See on esimene küsimus. Ja teine küsimus on selline. Nagu te teate, ei olnud Ülemnõukogu nõus tõstma diislikütuse ja bensiini hinda. Kuhu läheb nüüd see täiendav kasum, mida hinna mittetõstmise puhul saavad bussipargid? Aitäh!

E. Roose

Välisvaluutat teenivate ettevõtete tulude maksustamine välisvaluutas elimineerib kindlasti valuuta sundmüügi senise korra, siin on täiesti ühene vastus. Bussipargi kasumi kohta ei oska ma täpselt vastata, aga minu teada ei olnud enne seda teie poolt seaduse tagasilükkamist bussipiletite hindu tõstetud. Nii et praegu midagi tagasi võtta ei ole.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! § 4 räägib brutokasumi suurendamisest maksustamisel. Siin on ka sees toitlustamine ja transport. Kui me näiteks koolilastele teeme soodustusi toitlustamisel, kas see osa arvestatakse siis ka ettevõtte kasumi suurendamiseks? Teiseks. Ehitusorganisatsioonid töötavad terve maakonna territooriumil ja kaugemalgi, neid transporditakse objektidele mitukümmend kilomeetrit, see ei ole mitte linnamehe bussisõit 10 kopika eest ja seal ettevõtte ei võta tööliste käest transpordiraha. Kas see transport kuulub maksustamisele? § 11 käsitleb sissetulekuid ettevõtete vara müügist. Kui läheb lahti erastamine raha eest, kas siis see vaheraha, mis saadakse, kui bilansis olev vara müüakse kallimalt, läheb maksustamisele privatiseerimise käigus?

E. Roose

Kõigepealt vastus § 4 kohta. Senimaani on nii maksuamet, rahandusministeerium kui ka kõik teised oma juhendites interpreteerinud § 4 nii, et see käib inimeste kohta, kes esinevad külalistena, keda ettevõtte võtab vastu delegatsioonide koosseisus või üksikkülastajatena. See ei puuduta ei õpilaste toitlustamist ega töömeeste transporti. Mis puutub § 11, siis jaa, kui ettevõtte müüb ükskõik mis ajendil maha oma soetatud vara ja laekunud summa jääb tema kätte, loetakse summade vahe tema tuluks. See ei sõltu sellest, mis põhjusel vara müüdi ja kellele müüdi.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kas ma sain õigesti aru, et te pakkusite välja üheprotsendilise kirikumaksu sisseviimist ettevõtetele? Kui see nii on, siis tähendab see sisuliselt ju jälle seda, et me hoiame palgal terve hulga ametnikke, kes koguvad maksu ja jagavad jälle ümber. Kas ei ole ikkagi otstarbekam üle minna sellele ideoloogiale, et raha, mida organisatsioonid ja ka üksikisikud vajavad, jääks nende kätte, et seda ei korjatakse maksudena ära ega jagataks siis kogu aeg ümber?

E. Roose

Ma täpsustan oma formuleeringut. Kirikumaks võetakse selle ettepaneku alusel ettevõtte tulumaksu koosseisus ja eraldatakse siis laekuvast summast 1%. Selleks ei ole vaja juurde ühtegi riigiametnikku. See on vastus küsimuse esimesele poolele. Teise poole kohta niipalju, et kui kirikud muutuvad tõesti tulutoovateks ettevõteteks ja meil on midagi nende kätte jätta, siis on probleemiasetus võib-olla hoopis teistsugune. Praegu nad ei ole tulutoovad ettevõtted.

Hääl saalist

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud hr. Roose! Ma ei mõista, kas praegu on valitsuse poolt või meie poolt vastu võetud mingi otsus, et kirikud on riiklik institutsioon ja nad peavad saama maksumaksjate raha.

E. Roose

Ma esitasin selle kirikumaksu probleemi kui ettepaneku, mille valitsus on teinud ettevõtte tulumaksu arutuse käigus, ja nimetasin seda, et probleemi arutati eile Ülemnõukogu majanduskomisjonis. Otsust selle kohta pole praegu veel kusagil vastu võetud. Järelikult seisab otsuse tegemine ees.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud härra Roose! Meile jagatud eelnõu §-s 19 käsitletakse maksusoodustusi invaliidide ühingute tootmisettevõtetele. Kas valitsus on arutanud ja kas põhimõtteliselt toetatakse ka sellist varianti, kui invaliidide osavõtul töötavate ettevõtetega samastatakse ka ettevõtteid, mille põhitoodanguks on invaliidide abivahendid?

E. Roose

Ei, seda ettepanekut ei ole kusagil arutatud.

V. Andrejev

Lugupeetud härra Roose! Palun selgitage § 18 I osa, kus on juttu maksusoodustustest! Mida tuleb mõista investeringute üldmahu all? Kas see on põhifondide väärtus, jääkväärtus või algväärtus? Teiseks. Võrreldes valitsuse määrusega nr. 209, langeb sotsiaalsfäär sellest seaduseelnõust täielikult välja. See tähendab, et varem finantseerisid seda ettevõtteid ja selle eest oli soodustus, nüüd aga pole ettevõtetele sotsiaal- ja kultuurisfääri finantseerimist ette nähtud.

E. Roose

Esiteks § 18 kohta. Üleeile võtsite vastu välisinvesteeringute maksusoodustused. Nii valitsus kui ka Ülemnõukogu majanduskomisjon on seda meelt, et maksusoodustused tuleb lülitada ettevõtte tulumaksu seaduse § 18. Sellega võib-olla tuleb annuleerida ka see eraldi vastu võetud dokument, mis käsitleb maksusoodustusi välisinvesteeringutele. Ühtaegu on §-s 18 kodumaiste investeeringute suhtes tehtud redaktsioonilised muudatused, mille põhimõtteid on samad mis välisinvesteeringutele maksusoodustuste andmisel. Need redaktsioonilised muudatused on praegu esitatud Ülemnõukogu majanduskomisjonile. Teie küsimus on tingitud ilmselt sellest, et te sattusite nõrga koha peale, mida meie uues redaktsioonis on juba arvestatud. Seepärast ei ole võib-olla õige vastata sellele küsimusele vana redaktsiooni alusel, kuna see kuulub muutmisele. Pole mõtet vana asja kommenteerida, kuigi protseduuri järgi arutatakse täna just seda redaktsiooni, mis on ametlikult esitatud. Palun vabandust, aga ma ei taha teie aega raisata! Teine küsimus oli sotsiaalsfääri kohta. Võib-olla ma ei saanud sellest küsimuse püstitusest aru, kuid ettevõtte tulumaksu võetakse ainult nendelt ettevõtetelt, kes on registreeritud ettevõtetena. Kui nad ei ole ettevõtetena registreeritud, ükskõik mis sfääris nad ka ei töötaks, siis tulumaksu ei võeta. Aga ka sotsiaalsfääris võib olla ettevõtteid ja sel juhul kuuluvad nad tulumaksustamisele. Seadus käib ainult ettevõtteid kohta, sõltumata tegevusalast.

Juhataja

Aitäh, hr. Roose! Kaasettekandeks majanduskomisjoni poolt on sõna hr. Möldril.

A. Mölder

Austatud spiiker! Austatud kolleegid! Paar päeva tagasi käsitles Ülemnõukogu maksusoodustusi, mis antakse välisinvesteeriijatele, ja meie endi sõnavõttudest jäi kõlama, et välisinvesteeriijate maksusoodustused ei pea olema niivõrd pikaajalised ja et välisinvesteeriijaid pole vaja piirata kahe kriteeriumiga, nii protsendiga kui konkreetse rahasummaga. Hääletamisel jäi välja rahaline piirang, mis oleks paremad võimalused andnud ainult suurkapitalile. Kindlasti vajab meie vabariik tänases olukorras ka väikeinvesteeriijaid ja eks olukorra muutudes saa Ülemnõukogu koos valitsusega maksusoodustusi vastavalt reguleerida. Ma ei taha hakata analüüsima ettevõtte tulumaksu. Tahaksin ainult sissejuhatuseks öelda, et käesoleva aasta märtsi otsusega, kui me arutasime maksukorralduse raamseadust, kehtestasime, et põhimaksud on Ülemnõukogu kompetents. Põhimaksude hulka kuulub ka ettevõtte tulumaks, millega maksustatakse kõik ettevõtted, sõltumata tegevusest ja omandivormist, ühisel alusel. Nii et maksustatav kasum arvestatakse brutokasumi kaudu, mis on konkreetne näitaja ja kehtestatud raamatupidamise eeskirjadega. Selles suhtes võivad saadikud enda mälu värskendada "Riigi Teataja" lisa abil, kus on toodud vastav metoodika.

Tahaks puudutada ainult mõnda küsimust, mis võib-olla projektiga päris kokku ei lähe, ja kuulda teisel lugemisel saadikute arvamusi.

Majanduskomisjon oma eilsel istungil arutas just maksusoodustusi, mis on käesoleva projekti §-des 18, 19 ja 20. Kui me aasta alguses või eelmise aasta lõpus arutasime ettevõtte tulumaksu, siis kulutasime väga palju aega just maksusoodustustele, kellele neid anda ja kellele mitte anda. Praeguses projektis on konkreetsed maksusoodustused esitatud §-des 18 ja 19. Samas annab § 20 valitsusele kõik ülejäänud võimalused maksusoodustusteks. Majanduskomisjoni ühene arvamus oli, et maksusoodustused peaksid olema siiski seadusandja küsimus. Seega peaks § 20 seaduseelnõust välja jääma, mis kindlasti kergendab rahandusministeeriumi jooksvat tööd maksusoodustuse ümberkohendamisel. Samas arvas majanduskomisjon, et Ülemnõukogu saadikutel peaks olema ülevaade ka sellel aastal antud maksusoodustusest, millega rahandusministeerium soostus.

Teine küsimus, mis segadust tekitab ja mida võib-olla peaks sõnavõttudes rohkem lahti rääkima, on § 15, kus on toodud mõiste "põhjendamatult vähe". On vaja analüüsida, kas on põhjendatav, et põhjendamatult vähe brutokasumit saavad ettevõtted maksustatakse rahandusministeeriumi poolt kehtestatud erikorra järgi.

Veel üks mõte. On selge, et seadusena hakkab ettevõtte tulumaksu seadus kehtima 1. jaanuarist 1992. Ei ole väga ratsionaalne, kui me võtame seaduse vastu vana maksuskaalaga, nagu see praegu on toodud, ja kuu, poolteise pärast hakkame 1992. aasta eelarve arutelu käigus seda seadust uuesti arutama, sest eelarve tuludesse on juba sisse arvestatud maksuskaala muutused. Selles mõttes peaks vastavat analüüsi enne teadma, et asi ei tuleks ootamatult, nagu see oli lisaeelarve korral viina ja naftasaaduste aktsiisiga.

Tervikuna majanduskomisjon toetab valitsuse esitatud projekti ja teeb ettepaneku lõpetada täna esimene lugemine.

Juhataja

Aitäh! Tundub, et küsimusi härra Möldrile ei soovita esitada. Ära kuulunud ettekande, vastused küsimustele ja kaasettekande, võime lugeda esimese lugemise lõppenuks.

Eesti Vabariigi käibemaksuseaduse eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Meil on päevakorras ka Eesti Vabariigi käibemaksuseaduse eelnõu esimene lugemine, see on päevakorrapunkt 15. Palun jälle ettekandjaks härra Enn Roose!

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud rahvasaadikud! Eesti Vabariigi Valitsus esitab teile vastuvõtmiseks ja läbiarutamiseks Eesti Vabariigi käibemaksuseaduse. Selle kohta kehtivad täpselt samad sõnad, mis ma enne ütlesin ettevõtte tulumaksu seaduse kohta. See tähendab seda, et seaduse vormis esitatud praegu kehtiv käibemaksuga maksustamise kord (kehtestatud vabariigi valitsuse määrusega selle aasta 1. jaanuarist). Käibemaks rajaneb lisandunud väärtuse maksustamise põhimõttel. Lisandunud väärtuse maksustamine on Euroopast startinud käibemaksu vorm, seda on aasta-aastalt rakendanud ikka rohkem Euroopa riike ja Euroopa Ühendus on välja andnud ka terve hulga direktiive, et üle kogu Euroopa ühtlustada erinevate maksude võtmise loogika ja vormistamine. Antud juhul on aluseks Euroopa Ühenduse vastava maksukomisjoni direktiiv nr. 6 ja teile esitatud Eesti Vabariigi käibemaksuseadus on üles ehitatud lähtuvalt sellest üleeuroopalisest soovituselt. Siin on ainult üks põhimõtteline puudujääk, võrreldes sellega, mis on kõigis teistes Euroopa maades.

Meie seaduse § 1 lg. 1 järgi maksustatakse ainult ettevõtteid ja muid organisatsioone, s.t. faktiliselt juriidilisi isikuid. Euroopa käibemaksuseadused maksustavad ka füüsilisi isikuid, kes tegelevad ettevõtlusega, kuid praegu ei ole meil füüsiliste isikute kohta kehtestatud raamatupidamisarvestust või ärraamatute pidamise sundkorda. Kui see sundkord tuleb – ma usun, et vabariigi valitsus ja rahandusministeerium ning raamatupidamistoimkond valmistavad selle ette veel käesoleva aasta jooksul –, siis tuleval aastal oleks meil ärraamatute aprobeerimise aeg. Üksikisikute käibemaksustamine, normaalne maksustamine üldse saab toimuda ainult normaalsete ärraamatute alusel.

Senikehtiva käibemaksu võtmise korraga võrreldes on tehtud järgmised muudatused. Kõigepealt on §-s 1 toodud sisse lõige 2, kus juriidilise isiku võib tema taotlusel määrata maksukohustuslaseks. See on temale eriti kasulik investeerimise perioodil, mis puhul ta saab tema poolt makstud käibemaksu tagasi. Täheandab, see on talle finantskergendus. Hiljem, kui ta on jalad alla saanud, võetakse see muidugi tema toodangu ja teenuste realiseerimisel tagasi. Teine muudatus. Nagu te mäletate, on meil praegu käibemaks 7% riigieelarvesse ja 3% jaekaubanduskäibest kohalikku eelarvesse. Selles seaduses on formuleeritud ainult üks maksumäär – 10% – ja see on kogu käibest, s.t. ühtsetel alustel rakendatakse seda kogu käibe, mitte eraldi kaubanduskäibe. Ja seesama laekumine on siis jagatud sama proportsiooniga, s.t. 70% Eesti Vabariigi riigieelarvesse, 30% kohalikku eelarvesse. Tuller tagasi käibemaksu määra juurde, tahaksin jällegi toonitada, et see kuulub täpsustamisele järgmise aasta riigieelarve esitamisel, kui arvutatakse ümber riigieelarve tulud ja kulud. Ühest küljest peaks maksumäär nagu alanema, sest sotsiaalkulutused kaetakse sotsiaalmaksust, s.t. osa riigieelarve kulutusi sotsiaalsfäärile peab minema sotsiaalmaksu alla. Kui me hakkame aga sõlmima kahekordse maksustamise vältimise lepinguid teiste riikidega, eeskätt Venemaaga, siis ma kardan, et see toob kaasa maksubaasi vähenemise, millega kaasneb jälle vastupidine protsess. See on faktor, mis suurendab käibemaksu määrasid, et sama tulu laekuks riigieelarvesse.

Need on põhilised muudatused, mis praegu kehtiva korraga võrreldes on tehtud. Eile oli selle seadusprojekti lühike arutelu ka Ülemnõukogu majanduskomisjonis ja meil ei tekkinud vastuolusid, mida me siin peaksime ette kandma. Aitäh!

L. Arro

Lugupeetud ettekandja! §-s 15 on märgitud kaubad, mille käive ei kuulu maksustamisele. Mõned päevad tagasi võttis Ülemnõukogu vastu alkoholi aktsiisimaksu suurendamise otsuse. Kas järgmisel aastal on plaanis uuesti alkoholilt aktsiisimaks maha võtta? Siin ei ole

märgitud, et toidukaupade – liha- ja piimatoodete – käive ei kuulu maksustamisele. Meil oli nagu selline kokkulepe.

E. Roose

1. novembriks esitab valitsus teile tuleva aasta riigieelarve projekti ja terve paketi olemasolevate maksuseaduste ning ka kehtivate maksumäärade ja maksuskaalade uusi variante. Praegu on juba selge, et maksuskaalad peavad muutuma nii ettevõtte kui ka üksikisiku tulumaksul, üksikisikul peab muutuma maksuvaba miinimum, muutuma peavad sotsiaalmaksu määrad jne. Seoses sellega ma arvan, et tähtis ei ole mitte niivõrd see, mis maksuga võetakse riigi tulu üldse eelarvesse sisse, vaid see, et me summaarselt nende maksudega ei suurendaks inimeste ja juriidiliste isikute maksukoormat. Sama summa võib võtta sisse käibemaksuga või näiteks alkoholi aktsiisimaksuga, küsimus on, millega on seda ratsionaalsem teha ja mis on odavam maks. Seetõttu ma ei oska vastata, kas valitsus esitab teile 1. novembriks just viina ja muude alkoholsete jookide aktsiisimaksu vähendamise ettepaneku, aga tasakaalustatud maksumäärade ettepanek esitatakse peaaegu kõigi maksude osas küll.

A. Mölder

Austatud ettekandja! Valitsus on esitanud mitmeid aktsiise konkreetsete kaupade kohta ja mitmeid on plaanis veel esitada. Kui need aktsiisid kaupade lõikes saavad kõik vastu võetud, kas see muudab midagi käibemaksu määrades tervikuna?

E. Roose

Ma usun, et muudab küll, aga ootame selle ära. Praegu käib rahandusministeeriumis väga intensiivselt maksubaasi arvutamine, mis peab see kuu lõppema. Teisest küljest käib meil väga intensiivselt tuleva aasta eelarve kulude arvutamine ja kõik see tuleb omavahel kokku viia. Ma arvan, et need peavad olema igal juhul täiesti tasakaalus.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! §-s 16 on mainitud teenuseid, mis ei käi käibemaksu alla. Kas notariaalsed teenused on ka käibemaksuvabad? Mina leian, et peaksid olema, kuna siin on juba riiklikud tariifid paika pandud. Neid käibemaksuga suurendada oleks ebaõiglus, eriti kui tulevad näiteks pärimisküsimused, kus teise ringi pärijad peavad maksma teatud protsendi.

Need summad võivad olla väga suured ja riiklikud tariifid tulevad sel juhul ka suured, sinna otsa veel käibemaks jne. Tänan!

E. Roose

Kas teie seisukoht on selline, et notariaalsed teenused peaksid minema maksustamisele?

J. Kass

Ei. Mida teie sellest arvate?

E. Roose

See on kokkuleppe küsimus. Kui Ülemnõukogu arvab et notariaalsed teenused võiksid olla maksuvabad, siis me peame seda maksubaasi arutamisel arvestama. Maksutehniliselt on seda täiesti võimalik teha, kuna notariaalseid teenuseid osutab eraldi ettevõtte või juriidiline isik ja nad ei nõua iga kuu lõpus inventuuri. See on odav vabastus.

A. Prii

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud härra Roose! Kuna käibemaksu võetakse 1. juulist välisvaluutas ja valuuta sundmüüki ei ole ära muudetud, siis kehtivad kuni aasta lõpuni mõlemad. Kas muudatust selles osas pole loota?

E. Roose

Need on erinevad maksud. Valuuta sundmüük on ettevõtte tulumaksustamisega analoogne maksustamise viis. Käibemaks võetakse käibelt. Senimaani võeti ka valuutapoodide käibelt käibemaksu rublades, aga nendele jäi terve rida odavaid rubla teenimise võimalusi, mida nad kasutasid ja mis ei olnud koormav. Kui nüüd võetakse valuutapoodidelt ja teistelt valuutakaubitsejatelt valuutakäibemaksu, siis peavad nad selle raha otse ära maksuma. Kui kogu Eesti riik läheb näiteks kunagi üle kõva valuuta peale, siis me võtame kindlasti kõikidelt maksumaksjatelt ka käibemaksu sellesamas rahas. Nii et see ei ole midagi hirmsat. Aga need kaks asja ei ole üks ja sama, et selle arvelt jätta valuuta sundmüük ära.

Juhataja

Rohkem küsimusi ei ole. Aitäh, härra Roose! Majanduskomisjoni kaasettekandeks on sõna Aavo Möldril.

A. Mölder

Austatud spiiker! Austatud kolleegid! Majanduskomisjonil ei ole midagi põhimõttelist tänasele üldkogule ette kanda. Maksuseaduse eelnõu on loogiline, kuigi seal on vähendatud maksusoodustusi, et muuta arvestamist tervikuna lihtsamaks. Majanduskomisjon teeb ettepaneku tänasel istungil esimene lugemine lõpetada. Kui kellelgi on ettepanekuid käibemaksu ja ettevõtte tulumaksu kohta, siis paluks need kirjalikult komisjonile esitada, et neid jooksva töö käigus arvestada.

Juhataja

Aitäh! Sellega on käibemaksuseaduse esimene lugemine lõppenud.

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduses" eelnõu teine lugemine

Juhataja

Asume nüüd meie päevakorra järgmise, 16. punkti juurde: Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduses" eelnõu teine lugemine. Palun ettekandjaks taas härra Roose!

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Selle aja jooksul, mis on möödunud kõnealuse seaduse esimesest lugemisest, on tehtud järgmised põhimõttelised ja ka redaktsioonilised muudatused. Kõigepealt oli palju küsimusi § 1 lg. 3 kohta, mille järgi üksikisikud, kes saavad tulu ettevõtlusest või kelle eest ei maksta sotsiaalmaksu, maksavad riikliku sotsiaalkindlustuse tagamiseks maksu Eesti Vabariigis ametlikult kehtestatud minimaalse töötasuga võrdselt või sellest suuremalt summalt. Kui me esitasime oma esialgse formuleeringu, siis me pidasime silmas, et nad võivad vabatahtlikult maksta seda maksu ja sel juhul nad lülituvad sotsiaalkindlustussüsteemi. Kuna see valitsuse esitatud redaktsioon tekitas teil küsimusi, siis me esitasime sama põhimõtte majanduskomisjonile hoopis selgemas redaktsioonis, s.t. panime sisse sõna "võivad". Jäi siis nii, et nad võivad maksta riikliku sotsiaalkindlustuse maksu. Samal ajal tekkis terve hulk teisi

probleeme. Kuidas me suhtume siis näiteks nendesse inimestesse, kes sotsiaalmaksu üldse ei maksa? Kas nemad jäävad haiguste, invaliidistumise ja teiste sotsiaalabi pretsedentide puhul sotsiaalabist ilma? Ja siia esitasime Ülemnõukogu majanduskomisjonile ka teise, põhimõtteliselt teise redaktsiooni, mis ütleb, et nad peavad maksma. Kui Ülemnõukogu majanduskomisjon seda eile või üleeile arutas, siis oli seal ka arvamus, et mitte ei või maksta, vaid, vastupidi, kõik eraettevõtjad või üksikisikust ettevõtjad peavad maksma. Praegu kõlab § 1 lg. 3 niimoodi: "Üksikisikud, kes saavad tulu ettevõtlusest või kelle eest ei maksta sotsiaalmaksu, maksavad sotsiaalmaksu Eesti Vabariigis ametlikult kehtestatud minimaalse töötasuga võrdselt või sellest suuremalt summalt." Selle redaktsiooni kiitis heaks ka majanduskomisjon.

Samaaegselt on täpsustatud valitsuse teise ettepaneku esimest punkti, mis muutis § 2 alapunkti 1 ja pakkus sinna lisada sõna "riiklik", s.t. et ei maksustata ainult üliõpilaste, õpilaste, aspirantide jne. riiklike stipendiume. Arutlusel majanduskomisjonis me leidsime siiski kompromissvariandi, mille täpne redaktsioon on majanduskomisjoni käes. Kompromissvariandi olemus seisneb selles, et § 2 alapunkt 1 ei laieneks tööliste ja teenistujatele kvalifikatsiooni tõstmise, ümberkvalifitseerimise ja kaadri ettevalmistamise kursustel õppimise ajaks, kuid laieneks siiski kõigile stipendiumidele, mis makstakse õpilastele, üliõpilastele ja aspirantidele koolis käimise ajal ja mis ei ületa riiklikult kehtestatud stipendiumide maksimaalmäära. Ma tuletan teile meelde: vastavat alapunkti oli vaja muuta sellepärast, et praegune redaktsioon muutus sotsiaalmaksu mittetasumise üheks kanaliks nendele ettevõtetele, kes hakkasid maksma palka stipendiumide nime all.

Aitäh! Sellega on praegused parandused kõik.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Seaduses ei ole kirjas, mis kuupäevast see rakenduks. Seda oleks väga vaja. Ja mul on ka selline küsimus: kuidas kavatseb rahandusministeerium rakendada konkreetselt § 4, kus räägitakse põllumajandusettevõtetele proportsionaalselt toodetud põllumajandussaaduste hulgaga soodustuste andmisest? Kas see arvestus tehakse maksustatava jooksva aasta või eelmise aasta põhjal? Õiglasem oleks teha ümberarvestus jooksva aasta lõpul, kas maksab siis riik ettevõttele sotsiaalmaksu tagasi või, vastupidi, maksukoormus tuleb suurem. Siin on aga selline asjaolu, et ettevõtte ja näiteks põllumajand ei tea rehkendada oma soodustusi, ta ei tea, kui suur näiteks abiettevõtte toodang võib tulla, eriti praeguses keerulises majandussituatsioonis, kus meil kaubavahetuslepingud Liiduga on järgmiseks aastaks tegemata.

E. Roose

Lugupeetud hr. Arro! Teil on absoluutselt õigus. Seda saab rakendada ainult aastabilansi põhjal ja ilmselt on realiseerimise meetod siis tasaarvestus aasta tulemuste alusel.

E. Parder

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud hr. Roose! Kas need talupidajad, kes on juba pensionil ja peavad talu edasi, peavad ka maksma sotsiaalmaksu? Seal on öeldud, et kõik peavad maksma.

E. Roose

Selles redaktsioonis, mis ma teile ette lugesin, on jutt inimestest, kes tegelevad ettevõtlusega. Kui jutt on talupidajatest, siis vaadake palun taluseadust. Ma ei oska teile neid paragrahve täpselt peast ütelda, aga seal on selgesõnaliselt öeldud, et talupere liikmete eest on taluperemees kohustatud maksma sotsiaalmaksu. Ja kui vaatate talupere definitsiooni §-s 2, siis on seal öeldud, et talupere liikmete hulka kuulub ka taluperemees. Järelikult juristid interpreteerivad praegu seda niimoodi, vähemalt need, kellega mina olen kontakteerunud, et taluperemees peab niikuinii maksma sotsiaalmaksu riiklikult kehtestatud normide järgi.

M. Kolossova

Proua eesistuja! Austatud ettekandja! Kas te ei peaks vajalikuks, et invaliidide tootmisettevõtetes või ettevõtetes, kus 50% töötavad invaliidid, töö stimuleerimiseks vähendataks sotsiaalmaksu 50%?

E. Roose

Lugupeetud pr. Kolossova! Te esitasite selle küsimuse ka esimesel lugemisel. Praegu on invaliidide ettevõtted vabastatud ettevõtte tulumaksust. Selline maksusoodustus on antud ja eelmise päevakorrapunkti juures ettevõtte tulumaksuseadus ka sätestas selle. Sotsiaalmaksust vabastamise ettepanekut ei ole keegi esitanud ega selle häid ja varjukülgi analüüsinud. Kui me vabastasime ettevõtte tulumaksust, siis me seostasime selle invaliide kasutavate ettevõtetega. Näiteks pimedate ja teiste invaliidide tootmiskombinaatides on tõesti see põhimõte sisse viidud, et nad kasutavad seda raha oma liikmete rehabilitatsiooniks ja adapteerumiseks ühiskonda. Me oleme arutanud ka seda, et kui praegu vaadata ettevõtte kohta käivat seadust, siis võib väga kergesti luua mingi ühissetevõtte või kooperatiivi, kus asutajate hulgas on 3 invaliidi ja 3 mitteinvaliidi, kuid kus tegelikult töötab lepingutöö alusel 200 inimest. Kogu see kooperatiiv oleks siis vabastatud sotsiaalmaksust ja veel teistestki maksudest. Järelikult võiks

see kujuneda tüüpiliseks teeks, et sotsiaalmaksust kõrvale hiilida. Tähendab, siin peavad olema väga täpsed formuleeringud, kellele me seda soodustust anname. Kui teil on ettepanek olemas, ma võtan selle väga hea meelega vastu ja me teeme selle kohta analüüsi.

L. Arro

Lugupeetud ettekandja! Te ei vastanud mu esimesele küsimusele, millal see seadus peaks käivituma. Asi on selles, et kui me võtame vastu selle paranduse § 4 kohta, siis läheb asi väga segaseks. Põllumajanduses on käesoleval aastal olemasoleva seaduse põhjal lubatud kasutada 50% sotsiaalmaksust oma inimeste pensionide, lapsesünnitoetuste jne. maksmiseks, kusjuures 20% sellest 50% ilma sotsiaalametiga kooskõlastamata. Nüüd on meil vastavate kolhoosi juhatuse otsustega juba inimestele lubatud, kellele me maksame lisapensioni, kellele me maksame lapsesünnitoetust. Näiteks kolmandast lapsest peale antakse 3000 rbl. ühekordset sünnitoetust, mis läheb praegu selle 20% hulka. Kui me selle seaduse rakendame nüüd näiteks 1. oktoobrist, kas me peame siis need toetused maha võtma, kuna meie abiettevõtte toodang moodustab umbes 50% kolhoosi kogutoodangust ja sel juhul ei jää meile rohkem kui 25%, et kasutada seda raha. Minu ettepanek Ülemnõukogule ja ma teen selle ka kirjalikult, on, et seda punkti praegusesse sotsiaalmaksu seadusesse mitte sisse viia, kuna me ei saa ikkagi inimestega nii käituda. Võib-olla rakendada seda järgmisest aastast, poole aasta pealt on ju väga keeruline hakata seda asja uuesti paika panema. Milline on siin teie seisukoht?

E. Roose

Lugupeetud hr. Arro! Teie argumentatsioon on vist põhjendatud ja mul ei ole mingeid vastuväiteid, kui te selle ettepaneku teete. Kui Ülemnõukogu hakkab seda arutama ja hääletama, siis ma valitsuse esindajana toetan seda.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! Ma ei saanud hästi aru, kui te rääkisite § 2 punktist 1. Kas oli nii, et nendest nimestikest võtta välja töölised ja teenistujad, kui nad on kvalifikatsiooni tõstmisel või ümberõppimisel?

E. Roose

Jah.

J. Kass

Kuidas on selline asi üldse võimalik, et neile makstakse palka stipendiumi nime all? Kuidas see praktiliselt välja näeb? Samal ajal ma pean vajalikuks siiski seda nimistut säilitada, sest meil on algamas massiline ümberõppimine seoses nende sotsiaalsete ja majanduslike protsessidega, mis meil siin on. Tooge üks näide, kuidas see üldse võimalik on.

E. Roose

See on väga võimalik sellepärast, et praegu ei ole üldse piiratud, palju õppimiseks – stipendiumid kaasa arvatud – raha eraldatakse. Ettevõtted võivad põhimõtteliselt kogu palga stipendiumi nime alla välja maksta, sest inimene õpib kogu aeg, ja vormistada kursusteks ka näiteks vahetult töökohas õppimist. Asi on väga lihtne, see pole praegu üldse millegagi reglementeeritud. Targad ettevõtted kasutavadki juba ära seda seaduste ebatäpsust. Ja kuna maksuametid selle avastasid, siis ongi meil see redaktsioon välja pakutud. Aga see ei tähenda, et õppima ei pea, õppima peab igal juhul ja selleks on ettevõtetel küllalt vahendeid. Kui te seda ei usu, siis vaadake statistikast, palju praegu ettevõtetel kasumit tuleb. Selle arvelt võib veel imesid teha.

L. Arro

Mul on teine küsimus veel. Kas maksuvabade nimekirjas peaksid olema ka ametiliidud, mida peetakse ülal ainult liikmemaksudest? Nimelt on administratiivsed ametiühingud kadumas ja tekivad täiesti uued liidud.

E. Roose

Ma ei tea, kui kaugemale võib minna nende maksuvabastustega. Ütleme, kui teie või mina võtame endale ühe majateenija, et abikaasat abistada või kodutöid teha, siis me peame maksma talle palka ja maksma tema eest ka sotsiaalmaksu ära, vaatamata sellele, et meie palga pealt on makstud ära nii üksikisiku tulumaks kui ka sotsiaalmaks. Miks ametiühing siis teistsugune on? Selles osas ma seda vabastamise loogikat ei toetaks. Siis tekib terve rida analooge ka teiste samasuguste vabatahtlike annetuste ja nende kasutajatega. Kui need inimesed on vabastatud sotsiaalmaksust, siis nad omakorda ei kuulu ka sotsiaalkindlustuse alla. Võib-olla teeme selle seadusega neile hoopis karuteene.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Minu ettekanne on lühike, kuna hr. Roose rääkis enamiku juba ära.

Meie komisjonile ei laekunud täiendus- ega parandusettepanekuid selle seaduseelnõu kohta, kuid meil käis tõepoolest vaidlus nende paari punkti üle, nagu hr. Roose juba valgustas teid. Seepärast ma loen ette § 1 lg. 1 täpse formuleeringu, mis esialgse variandiga võrreldes on muutunud. See on teatud mõttes kompromiss valitsuse poolt pakutud ettepanekule, mis oleks ainult riiklikud stipendiumid maksuvabaks teinud. Tekst oleks siis järgmine: "Vabastatakse sotsiaalmaksust stipendiume õpilastele, üliõpilastele ja aspirantidele asutustes õppimise ajal, kui need ei ületa Eesti Vabariigi Valitsuse poolt vastavatele riiklikele stipendiumidele kehtestatud maksimaalmäärasid." Praegu on tõepoolest olukord selline, et need firmad, kes saadavad oma inimesi õppima, maksavad tihtipeale väga suuri stipendiume maksuvabalt, ja kuidas neid stipendiume edasi kasutatakse, on juba iga firma südametunnistuse asi. Seetõttu me komisjonis ka leidsime, et maksuvaba peaks olema ikkagi riiklike stipendiumide maksimaalmäär, ja kui makstakse rohkem, siis see läheb juba maksu alla. Mis puutub hr. Arro ettepanekusse, siis ma arvan, me oleme ka sellega nõus, et paranduse punkt 4, mis puudutab põllumajandust, kehtestada alates 1. jaanuarist 1992. Me täiendame eelnõu vastavalt, ja kuna mõlemad pooled, nii valitsus kui komisjon, on sellega nõus, siis seda hääletada ei olegi vaja. Me teeme ettepaneku eelnõu täna teisel lugemise vastu võtta. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Avan läbirääkimised. Hr. Tamm, palun!

A. Tamm

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Ma ei saa sugugi nõustuda hr. Roose esitatud interpretatsiooniga. Tõesti, taluseaduse § 34 lg. 1 on sõnastatud selliselt, et talupere liikmetel ja talus töölepingu alusel töötavatel kodanikel – pange tähele – on õigus riiklikule sotsiaalkindlustusele. Ja järgmine lause ütleb, et selleks maksab talumees maksu riikliku sotsiaalkindlustuse eelarvesse. Tuleme tagasi kolleeg Eldur Pardi küsimuse juurde. Kui näiteks taluperemees või talupere liige on juba pensionieas, siis sellise tõlgenduse kohaselt, mis oli sotsiaalhoolduse juhendis talude kohta, ei pidanud tema eest sotsiaalmaksu maksma. Ma sooviksin väga ja teeksin ettepaneku, et selline valikuvõimalus jääks ka uude seaduse teksti. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Hr. Parderilt on saanud vastav parandus ka kirjalikult: "Pensionil olevad isikud, kes saavad tulu ettevõtlusest, võivad maksta sotsiaalmaksu vastavalt kehtivale korrale." Kas see vastab ka hr. Tamme ettepanekule? Rohkem sõnasoovijaid ei ole. Läbirääkimised on lõppenud.

Ma paluksin siis seisukohta! On tulnud kaks kirjalikku muudatusettepanekut. Üks on äsja ette loetud hr. Paderi ettepanek, mida ka hr. Tamm toetab, ja teine on pr. Kolossova ettepanek, mis kõlab järgmiselt: "Invaliidide ettevõtted, kus vähemalt pooled töötajatest on invaliidid, maksavad sotsiaalmaksu 50% ulatuses ettenähtud maksumäärast." Kas ettekandja ja komisjon on nende parandustega nõus või paneme need hääletusele?

E. Roose

Hr. Paderi ettepanekus on öeldud: pensionil olevad isikud, kes saavad tulu ettevõtlusest, võivad maksta sotsiaalmaksu vastavalt kehtivale korrale. Ma pean ütlema, et praegu need inimesed, kes on pensionil ja töötavad edasi, saavad tööandjalt töötasu ja nende tööandja maksab sotsiaalmaksu 100%-liselt. Nüüd tekib küsimus, miks siis need, kes tegelevad erabisnisiga, ei peaks maksma, kui nad pensionil on. Tähendab, tekib ebavõrdsus, eriti ettevõtluse liikide vahel. Seetõttu ma ei saa seda ettepanekut toetada.

Juhataja

Palun, kas hr. Parder nõuab hääletusele panekut?

E. Parder

Kui hr. Roose ei paku välja mingisugust teistmoodi sõnastust, siis ma tahaksin selle ikka hääletusele panna.

Juhataja

Selge. Palun nüüd teise ettepaneku kohta, hr. Roose!

E. Roose

Teine ettepanek on, et invaliidide tootmisettevõtted, kus vähemalt pooled töötajatest on invaliidid, maksavad sotsiaalmaksu 50% ulatuses ettenähtud maksumäärast. Ma vastasin pr. Kolossovale, et kui ta selle redaktsiooni välja pakub, siis peaks see läbima ekspertiisi. Siin tekib ilmselt teisi kõrvalekaldumise võimalusi ja mul on ettepanek, et pr. Kolossova võtaks

täna selle ettepaneku tagasi. Me võiksime koos vastava redaktsiooni välja töötada ja teha ta spekulatsioonikindlamaks, et oleks vähem võimalust sotsiaalmaksust kõrvale hiilida.

Juhataja

Palun, pr. Kolossova, teie seisukoht!

M. Kolossova

Hr. Roose! Kui meil on võimalik redaktsioon kokku leppida, siis ma nõustun, aga sisuliselt oli meil juttu siiski ainult pimedate ja kurtide töökodadest. Rohkem meil ju praegu midagi ei olegi. Invaliidide töölerakendamine muutub iga päevaga järjest raskemaks, aga sellega me lihtsustaksime nende olukorda. Ja sisu on siin selles, et ei tuleks mitte niivõrd karta petmist, vaid peaks mõtlema, kuidas me saame tööle rakendada invaliidid, kes praegu on jäänud konkurentsivõime ukse taha ja tulevikus jäävad veelgi enam. Nii et kui me põhimõttelist koostööd ei leia, siis tuleb saalis hääletada.

E. Roose

Kas te oleksite nõus niisuguse redaktsioonilise täiendusega, et invaliidide ühingutele kuuluvad ettevõtted?

M. Kolossova

Tegemist on veel ka vaimuhaiglate ravi-tootmistöökodadega. Kas need ei kuulu sinna?

E. Roose

No näete, see redaktsioon vajab siiski täiendamist, ekspertiisi. Muidu võib igas kooperatiivis teha niimoodi, et formaalselt vormistada paar invaliidi tööle. See on just see, mida ma kardan, et selle formuleeringu alusel tegema hakatakse.

M. Kolossova

Meil on siin erinevad lähteseisukohad. Mina näen seda, et iga invaliid, kes vähegi on võimeline tööd tegema, saaks rakendatud. Teie aga näete seda, et sulid hakkavad neid ära kasutama.

Juhataja

Ettepanek on tehtud, ettekandja ei nõustu sellega niisugusel kujul. Kas pr. Kolossova nõuab hääletamisele panekut?

M. Kolossova

Ei. Katkestame selle küsimuse ja arutame veel asja edasi.

Juhataja

Pr. Kolossova teeb ettepaneku sellisel kujul mitte asuda vastuvõtmisele, vaid katkestada kuni parandusettepaneku redaktsiooni kooskõlastamiseni. Kas ollakse nõus niisuguse lähenemisega? Hr. Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Kallid kolleegid! Ülemnõukogul on tõesti heaks traditsiooniks saanud, et esimese ja teise lugemise vahele jäetakse vahe. Reglemendi järgi on siis õigus esitada parandusettepanekuid ja täiendusettepanekuid, mida eelnõu autorid ning juhtivkomisjon ka arutavad. Ja täna me peame mõõnma, et sotsiaalmaksu esimese ja teise lugemise vahel oli tõesti väga palju aega neid ettepanekuid teha. Need oleks kõik saanud ju töö korras lahendada. Meie aga ärkame alles nüüd, esitame saalis küsimusi, uusi redaktsioone ja sellega siis oleme saavutanud jällegi eesmärgi, et lükata otsustamine edasi. Ma teen küll ettepaneku võtta seaduseelnõu täna vastu nende parandustega, millega komisjon nõustus, käituda vastavalt reglemendile ja hääletada, mida vaja on. Aitäh!

Juhataja

Pr. Kolossova! Kas te olete nõus, et me hääletame need ettepanekud läbi? Kui need leiavad toetust, siis te tegutsete juba koos hr. Roosega vastavalt edasi. Kui ei leia toetust, siis jääb jutt katki.

M. Kolossova

Hr. Roose enne puldist ütles just, et ma esitasin selle küsimuse teistkordselt, nii et ma ei tulnud sellega esimest korda saali. Ma arvan, et kui seda redaktsiooni, mis hr. Roose pakkus, natukene tõsisemalt vaadata, siis võiksime koos komisjoni ja hr. Roosega leida kompromissvariandi. Kui me paneme aga need ettepanekud praegu hääletusele, siis ma kordan, et sellest tuleb invaliidide kaotus.

Juhataja

Sel juhul on võimalik teha arutelus vaheaeg, et leida kompromissvariant. Vahepeal võib arutada kas või teist küsimust, samal ajal kui teie kolmekesi maha istute ja selle redaktsiooni üle loete. Ma paluksin siis aktsepteerida sellist lahendust, et pr. Kolossova ja hr. Veetõusme istuvad sinna, kus on hr. Roose, ja nad paar minutit vaatavad seda asja. See on tõesti üks väga konkreetne küsimus, mida on võimalus nähtavasti mõne minutiga lahendada. Lugupeetud Ülemnõukogu! Katkestame praegu siis selle küsimuse ja läheme sellega edasi veel täna samal istungil.

Eesti Vabariigi kodakondsuse kohta

Juhataja

Vahepeal aga tuleksime probleemi juurde, mis on meil samuti pooleli jäänud. Nimelt, otsus Eesti Vabariigi kodakondsuse kohta, kus me jätsime arutelu pooleli, suunates küsimuse õiguskomisjoni, et saada teada õiguskomisjoni seisukoht. Vahepeal on meile sellesamas küsimuses laekunud ka täiendav projekt, mille on esitanud hr. Kama. See projekt on laiali jagatud. Enne kui kuulata õiguskomisjoni seisukohta, ma paluksin hr. Kamal tutvustada oma projekti, sest õiguskomisjon nimelt arvestas ka seda projekti, seal tehtud ettepanekud olid komisjonis kaalumisel ja Ülemnõukogul on õigus neid samuti kuulda. Palun, hr. Kama!

K. Kama

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma katsun iseloomustada seda otsuse projekti, mis täna teie laudadele jõudis.

Siin on aluseks võetud seesama põhimõte, millest lähtus ka Marju Lauristini juhitud kodakondsuskomisjon. Nimelt põhimõte, et enne tuleb teha poliitiline otsus kodakondsuse kohta ja alles pärast seda saavad juristid hakata seadust vormistama.

Kõigepealt struktuurilistest muudatustest, mis siin otsuses on tehtud. Kodakondsuskomisjoni projekti esimene ja viimane punkt on ühendatud ja viidud lõppu. Projekti teine punkt on jagatud kahte ossa. Üks on põhimõttelised muudatused 1938. aasta kodakondsusseaduses ja teine on see, kuidas tuleks käituda selle seaduse rakendamisel. Ma arvan, et need on põhimõtteliselt erinevad asjad. Nimelt see, kuidas praegu topeltkodakondsuses olev inimene,

ütlemelise väliseestlane, hakkab oma kodakondsust fikseerima, valima kahe kodakondsuse vahel, ei ole mitte seaduse muudatuse küsimus, vaid selle seaduse rakendamise küsimus.

Nüüd sisulistest erinevustest. Kodakondsuskomisjoni esitatud variandis on pakutud kõigepealt välja võimalus mitte rakendada tsensusi Eestis sündinud inimeste ja üle 60 aasta vanuste isikute puhul, kes on Eestis piisavalt kaua elanud. Samuti on variantidena ette nähtud võimalus mitte rakendada tsensusi ka nende isikute suhtes, kes kindlaks kuupäevaks, 1. jaanuariks avaldavad soovi saada Eesti Vabariigi kodanikeks. Ja ette on nähtud ka nende taotluste läbivaatamise lihtsustatud kord, see tähendab, need tuleb läbi vaadata 2 kuu jooksul. Minu projektis on suhtutud asjasse põhimõtteliselt teistmoodi. Kõige lihtsamalt seda skeemi seletades oleks asi niimoodi, et niipea kui me jõustame kodakondsuseaduse, avaneb mittekodanikel võimalus hakata esitama taotlusi kodakondsuse saamiseks ja asi otsustatakse aasta pärast taotluse esitamist. Nii nagu see 1938. aasta kodakondsuse seaduses on, see tähendab, et paiksustsensus on 2 pluss üks aasta, kaks aastat enne ja üks aasta pärast taotlemist. Mingeid muid nii-öelda tsensusevabasid naturalisatsioonijuhte ette nähtud ei ole. Erand on tehtud vaid nendele isikutele, kes avaldasid oma soovi saada Eesti Vabariigi kodakondsus juba enne Eesti Kongressi valimisi. Nimelt loetakse nende puhul registreerumise kuupäev sooviavalduse esitamise kuupäevaks ja nemad saaksid siis kodakondsuse kohe pärast seaduse taastõustamist, kuna sellest on juba aasta möödas.

Siin on nüüd tegemist kahe põhimõtteliselt erineva lähenemisega kodakondsusprobleemile ja see on puhtpoliitiline küsimus. Kodakondsuskomisjoni esitatud variandis suhtutakse kodakondsusesse kui vahendisse, mille abil me loome Eestile lojaalset kodanikkonda. Minu esitatud projektis ei ole kodakondsuse institutsioon mitte vahend ühe eesmärgi saavutamiseks, vaid sellega fikseeritakse olukord, mis on pärast eesmärgi saavutamist. See tähendab põhimõtteliselt seda, et enne tuleb ikkagi kujundada Eestile lojaalne püsielanikkond ning seejärel tekkinud olukord kodakondsuse andmisega fikseerida. Püsielanikkonna puhul on hädavajalik keeleoskus, sest inimene, kes Eestis ei oska eesti keelt, ei satu mitte mingil määral eesti kultuuri mõjuvälja, ta ei ela Eesti ühiskonna elu. Niisugune olukord on praegu Kirde-Eestis, kus suur osa elanikkonnast ei ole Eesti eluga kursis, Eesti sündmused jõuavad nendeni nii-öelda läbi kindlalt suunatud kanali ja taoline olukord jätkuks ka edaspidi.

Lõpetuseks vastan juba ette vastuväitele, et mis siis ikka saab, kui Eestis tekib väga palju elanikke, kellel ei ole oma esindust parlamendis. Ma julgen arvata, et sellest ei juhtu midagi hirmsat. Niisuguse otsusega annaksime praegu ka mittekodanikele garantii, et soovi korral saavad nad aasta pärast – aasta on aega keele õppimiseks – kodakondsuse. See võtab ära võimaluse edaspidi kodakondsuse teemal manipuleerida, valimisvõitlust pidada jne. Kohalike

volikogude valimistel tuleks valimisõigus anda kõigile kohalikele elanikele ja väide, et suur osa Eestist jääks territoriaalselt parlamendis täiesti esindamata, ei ole õige. Esindatus jääb väiksemaks, kui on teistel piirkondadel, aga nii Virumaal, Kohtla-Järvel kui ka Narvas on olemas kindel protsent Eesti kodanikkonda, kes saab valida ka oma esindajad Eesti Vabariigi parlamenti. Ma tänan!

Juhataja

Aitäh! Kuna hr. Kamal oli alternatiivprojekti suhtes kaasettekanne, on tal võimalik vastata ka küsimustele, kui neid on. Hr. Järlik, palun!

R. Järlik

Austatud pr. juhataja! Austatud hr. Kama! Te ütlesite praegu, et Kirde-Eestis on neid, kes võiksid esindada sealset elanikkonda parlamendis. See mõte kõlas läbi ka eilsest "Antenni" saatest, et parlamendis ei tohiks olla enam kakskeelsust, tõlkimist. Mul on nüüd teile küsimus. Te olete valmis andma kodakondsust neile, kes registreerisid ennast Eesti Vabariigi kodakondsuse taotlejatena enne Eesti Kongressi valimisi. Et tookord ei olnud esitatud keeleoskuse nõuet, siis need kodakondsuse taotlejad tõenäoliselt kõik ei oska eesti keelt, kuna neil on aga sellest taotlemise ajast tänaseks aasta möödunud, tuleb neile kodakondsus anda. Järelikult on neil täielik õigus eesti keelt oskamata kandideerida ka parlamenti ja seal valimistel läbi minna. Järelikult ei ole see mõte, mis eilset "Antenni" saadet osaliselt kandis, õige. Kuidas te seda kommenteeriksite?

K. Kama

Kõigepealt ütlen seda, et umbkaudsetel hinnangutel on Eestis 100 000 Eesti Vabariigi kodanikku, kes ei oska eesti keelt, kuid kelle puhul ei tule üldse kõne alla mingi naturalisatsiooni või millegi muu küsimus, sest nad on kodanikud. Nii et keeletsensusega ei ole loomulikult saavutatav see, et kõik kodanikud oskaksid eesti keelt. Teile esitatud projekti punktis 2.5 on lisatud alternatiivina võimalus, et nende puhul keeleoskuse nõuet mitte rakendada. Ma ise seda alternatiivi ei poolda, see on siin nii-öelda näitlikustamise mõttes. Ja kolmandaks, see konkreetne probleem, mis puudutab tulevase parlamendi töökeelt, see on lahendatav valimisseadusega. Me võime otsustada, et kandideerimise õigus on ikkagi inimesel, kes valdab eesti keelt.

S. Petinov

Lugupeetud ettekandja! Mul on teile kaks küsimust. Esiteks. Millistest rahvusvahelise õiguse normidest te juhindusite seda otsuse projekti esitades ja millistest juriidilistest normidest te üldse juhindusite? Teiseks. Kuidas reageerib teie arvates teie seaduseelnõule enamik elanikkonnast? Kas te aimate, milline see reageering võiks olla? Tänan!

K. Kama

Rahvusvahelistest normidest niipalju, et 1938. aasta põhiseadus oli omal ajal ja on ka praegu nendega põhimõttelises vastavuses. Neid põhimõtteid, mis vahepealse 50 aasta jooksul on muutunud – näiteks kodakondsus ainult isaliini pidi ei ole maailmas aktsepteeritav –, on ka siin muudetud. Ja kodanikkonna fikseerimine on iga riigi suveräänne siseasi. Rahvusvaheliste normidega sätestatakse kodaniku õiguste kaitse, mitte see, kuidas üks või teine riik peab oma kodanikkonda formeerima. Teine küsimus: millist reaktsiooni ma ootan sellele projektile? Laupäeval toimunud Eesti Kongressi istungjärgul esinesid mitmed kodakondsuse taotlejad, väites just nimelt seda, et niisugune sisuliselt piiramatult kodakondsuse andmine on ka neile isiklikult solvav. Ma väidan seda, et tõeliselt eestimeelsed mittekodanikud, kes soovivad saada Eesti Vabariigi kodanikeks, peavad selles otsuses esitatud lähenemist täiesti normaalseks. Küll aga ei pea seda loomulikult normaalseks see kontingent, kes alles hiljaaegu võitles Eesti Vabariigi iseseisvuse vastu.

K. Elik

Lugupeetud proua spiiker! Lugupeetud ettekandja Kaido Kama! Milline on teie motiveering otsuse eelnõu punktile 1.2, mille järgi tuleb loobuda kodakondsuse automaatselt omistamisest abiellumise korral? Aitäh!

K. Kama

See on seotud punktiga 1.1. See on nii-öelda patriarhaalne jäänuk, s.t. et kui kodakondsust pärandati ainult isaliini pidi, siis samal ajal sai naine ka abiellumisel automaatselt mehe kodakondsuse. Kui me võrdsustame mees- ja naisliini, siis tuleb loobuda ka sellest teisest põhimõttest.

K. Sergij

Lugupeetud kolleeg Kama! Õelge, palun, kas saab eesti keele ära õppida piirkondades, kus elab põhiliselt venekeelne elanikkond ja suheldakse põhiliselt vene keeles. Minu arvates on

nendes piirkondades võimatu sundida inimesi seda ära õppima, ilma suhtlemiseta on võimatu seda keelt selgeks õppida. Kuidas need piirkonnad valimistest osa võtavad? Minu arvates ei ole neil siis õigus valimistest osa võtta. Kui neil aga ei ole õigust valimistest osa võtta, kas poleks siis parem anda Kirde-Eesti ja Paldiski Venemaale tagasi ja mitte enam rääkida nendest piirkondadest?

K. Kama

Juttu ei ole olnud sellest, et sundida kedagi keelt õppima, nii nagu ka näiteks Soomes keegi ei sunni Soome rootslasi õppima soome keelt. Siin ei ole tegemist sundusega, vaid ikkagi kodakondsusega, mis on leping riigi ja üksikisiku vahel. Tähendab, häda ongi selles, et suur osa venekeelsest elanikkonnast võtab kodakondsust umbes nagu vorsti ostmise õigust, et ilma selleta ei tohi poodi minna ja vorsti osta. Kodakondsus on ikkagi õigused ja kohustused, see on õigus valida, kohustus teenida Eesti relvajõududes jne. Sellist lepingut saab sõlmida ainult kindlate reeglite ja kindlate kriteeriumide järgi. Loomulikult ma ei arva ka, et peaksime sellepärast Kirde-Eestist loobuma, nagu ei ole ka Soomel vaja anda Ahvenamaad Rootsile, kuigi seal elavad enamikus rootslased. Mis puudutab keele õppimist, siis siin on küll ka väga suuri Eesti riigi poolseid puudujäämisi. On loodud vähe eesti keele õppimise võimalusi ja neid tuleb kindlasti hakata juurde muretsema.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Kama! Ma ei saa kuidagi aru, miks te nii kergel käel keeldute andmast võimalust saada Eesti Vabariigi kodanikuks valijatele, kes valisid meie vabariigi Ülemnõukogu, ja samas nõustute nii kergel käel andma kodakondsust kõigile, kes end registreerisid ja taotlesid Eesti Vabariigi kodakondsust enne Eesti Kongressi valimist. Erinevus on ju ainult mõnes päevas. Meie võtame oma projektis lähtepunktiks 30. märtsi 1990, teie aga 10.–11. märtsi. Peale selle ütlesite oma sõnavõtus, et need, kes ei saa kodakondsust, jäävad vabariigi poliitilisest elust kõrvale ainult üheks aastaks. Aga meie valime ju asutava kogu ilmselt kolmeks aastaks. Tähendab, see Eestimaa elanik, kellele kodakondsust ei anta, jääb tegelikult kolmeks, võib-olla ka kuueks aastaks või kauemakski vabariigi poliitilisest elust kõrvale. Tänan!

K. Kama

Kodakondsus ei ole ainult valimisõigus, see on, nagu me siin äsja rääkisime, ka õigus olla Eestis maaomanik. Oma kodaniku ees on Eesti riigil kohustused, kui too viibib välisriikides

jne. Ja aasta pärast, kui inimene soovib, kui ta oskab keelt, ta ikkagi kodanikuks saab, seda kodanikuks saamise võimalust kelleltki ära ei võeta. Mis puutub nüüd Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi valimistesse, siis Ülemnõukogu valimistel osalemiseks ei olnud vaja mitte midagi muud kui olla sisse kirjutatud Eesti NSV-s. Kui mittekodanik tahtis osaleda Eesti Kongressi valimistel, siis ta pidi ennast registreerima Eesti Vabariigi kodakondsuse taotlejaks. Siin on väga suur vahe.

J. Liim

Härra Kama! Ma puudutan punkti 1.3, kus räägitakse pikendamisest kuni 10 aastani. Kas te oskate öelda, kui palju muulasi läheb selle 10 aasta sisse? Miks just nimelt 10 aastat? Kas te arvate, et see aeg on küllaldane eesti kultuuri ja rahvuse säilitamiseks?

K. Kama

Minu isiklik seisukoht on, et meil ei ole ka seda 10 aastat vaja. Kui me säilitame keeletsensuse, siis piisab täiesti olemasolevast ajatsensusest 2 + 1 aastat. Ja üldse, ma ei oska praegu täpseid arve öelda, aga niipalju, kui on tehtud sotsioloogilisi uurimusi, näitavad need, et see, kas seal on 10 või 15 aastat, ei muuda oluliselt pilti. Nende protsent, kes on Eestis elanud näiteks 2 aastat, on ikkagi küllalt väike.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Härra Kama! Kas te ka teate, et Soomes kehtestati üsna hiljuti kolmas riigikeel – saami keel? See on esimene küsimus. Teine küsimus on seotud kodakondsusega. Nõukogude Liitu pole. See on juba *de facto*. Kodakondsuseadust pole ei Venemaal, Valgevenemaal, Ukrainas ega teistes vabariikides. Selles küsimuses pole kokkuleppeid Eesti Vabariigi ja teiste endiste liiduvabariikide vahel. Tuleb nii välja, et kümned ja sajad tuhanded kodanikud muutuvad apatriiidideks. Kas teie Ülemnõukogu õiguskomisjoni liikmena olete lugenud rahvusvahelist konventsiooni kodakondsuse kohta? Kui ei ole, siis palun tutvuge selle §-ga 10! Tänan!

K. Kama

Kõigepealt, mis puudutab Soome kolmandat riigikeelt, siis ma ei ole sellest veel praeguseks midagi kuulnud. Esimene kuulmine. Kui see niimoodi on, siis on see minu arvates väga tervitatav. Teiseks, väide, et N. Liitu praeguseks ei ole, pole päris korrektne. Praegu toimivad ikkagi Nõukogude Liidu riigipiir, Nõukogude Liidu välispassid ja ka Nõukogude Liidu

inimestesse suhtutakse välismaal kui Nõukogude Liidu kodanikesse, mitte veel kui Venemaa, Ukraina, Valgevene või kellegi kolmanda-neljanda kodanikesse. Kahtlemata peab Eesti riik hakkama kokkuleppeid sõlmima nii Venemaa, Ukraina kui ka Valgevenemaaga, et kodakondsuseta isikuid ka lühiajaliselt oleks võimalikult vähe. Ma olen selles hr. Lebedeviga täiesti nõus. Oma suureks häbiks pean tõesti tunnistama, et nimetatud konventsiooni ega selle artiklit 10 ma lugenud ei ole.

R. Järlik

Pr. juhataja! Hr. Kama! Leheküljel 2 on alapunktis 6 toodud sisse mõiste "aktiivne võitlus Eesti Vabariigi iseseisvuse vastu". Hr. Kama! Kas teile ei tundu, et selle sõna "võitlus" asemel peaks olema "tegevus", sest sageli on võitlemisest väga raske rääkida? Me oleme siin näinud ja kuulnud ka sellist tegevust, mida võiks pidada võitluse karikatuuriks, sõnad "aktiivne tegevus" väljendasid aga kõiki vorme. Aitäh!

K. Kama

Ma olen hr. Järlikuga väga nõus ja ettepaneku sõna "võitlus" asendamise kohta tegi juba ka justiitsminister Raidla. See võitlus on võetud automaatselt üle kodakondsuskomisjoni eelnõust.

Juhataja

Aitäh! Ma vahepeal paluksin kokkulepet, et Jüri Põld on viimane küsija, sest meie ajalimiit hakkab otsa saama selle veerandtunnise lisa osas ja siis peame otsustama, mis edasi saab. Palun, lepime siis nii kokku, et hr. Põld on viimane küsija! Palun, Lembit Arro!

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud hr. Kama! Tahan teie käest küsida, et kui meie võtame selle otsuse esitatud kujul vastu, mis ma ütlen siis oma vennanaisele. Minu vennanaine on venelanna, kes on elanud siin 27 aastat. Juba aasta pärast rääkis ta puhtalt eesti keelt, kodune keel on eesti keel, lapsed on eesti koolid ära lõpetanud, aga ma ei tea, kas ta on end selle kodanike komiteede liikumise kaudu registreerinud. Kui ei ole, siis nähtavasti on tal õigus saada Eesti kodakondsus alles aasta pärast. Kas on nii?

K. Kama

Te võite oma vennale julgesti silma vaadata. Punkt 2.3 ütleb, et teiste riikide kodanikud, kellel olnuks õigus saada kodakondsuse seaduse alusel kodakondsus abiellumisega, on õigus loobuda aasta jooksul teise riigi kodakondsusest Eesti Vabariigi kodakondsuse kasuks.

L. Arro

See on aasta jooksul?

K. Kama

Seda võib teha kohe, kuid talle antakse aasta aega. Kui ta seda aasta jooksul ei tee, siis ta kaotab õiguse Eesti kodakondsusele. Hoopis raskem oleks aga lugu siis, kui tegemist oleks õemehega.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! Punktis 2.5 on teil alternatiivvariandis kirjas, et isikutele, kes on registreerinud ennast Eesti Kongressi valimise ajaks, anda Eesti Vabariigi kodakondsus kergendatud kujul. Ma räägiksin nüüd teistest isikutest. Need on need, kes on siin sündinud ja pidevalt elanud ning kodakondsuseaduse jõustumise ajaks saanud isikutunnistuse saamise ealiseks, s.o. 16-aastaseks. Kui arvestada 1940. aastast peale, siis peaks siin olema selliste isikute grupp, kes on 16–50 aastat vanad. Nad on siin sündinud, siin elanud ja kodumaad ei anta inimesele mitte rahvuse järgi, vaid selle järgi, kus ta on sündinud ja elanud. Vaatamata sellele, et meil ei ole mitte sünnikohaprintsiip, vaid vereprintsiipt, ma leian siiski, et neil on täieline moraalne õigus saada kodakondsus teadaande korras.

K. Kama

Ilma igasuguste tsensusteta?

J. Kass

Jah, lihtsalt nende vaba valiku põhjal.

K. Kama

Mina seda õigeks ei pea. Maailmas on kaks kodakondsuse andmise viisi. Üks on niinimetatud maaõigus ja teine on vereõigus. Eesti 1938. aasta kodakondsuse seadus lähtub vereõigusest. Siin ei ole antud mingeid eeliseid isikutele, kes on sündinud Eesti territooriumil. Näiteks

USA-s on vastupidi: seal on inimene, kes sünnib USA territooriumil, automaatselt USA kodanik, olgu tema ema ja isa ükskõik kes. Need printsiibid on teatud mõttes teineteist välistavad.

E. Põldroos

Lugupeetud hr. Kama! Te juba valgustasite seda, kuidas te käsitlete venelastega asustatud alade esindatust parlamendis. Mina esitaksin selle küsimuse natuke teisest aspektist, mitte seoses parlamentaarse esindatusega ja seetõttu palun ka vastuses mitte viidata parlamendile. Nimelt, kuidas teie arvates mõjub Eesti Vabariigi stabiilsusele olukord, kui meil tekiksid ulatuslikud alad, kus elanikkond koosneb põhiliselt teise riigi kodanikest?

K. Kama

Mis puudutab stabiilsust, siis sellega on meie riigis lood vägagi õhkõrnad. Aga ma olen täiesti veendunud, et stabiilsus ei ole tagatav sellega, et me nii-öelda ettemaksuna anname teatud kontingendile kodakondsuse. See oli vist Kalle Muuli, kes kirjutas ühes ajalehes, et Liibanonis võitlevad aastakümneid teineteise vastu kristlased ja muhamedlased, mõlemad on küll selle riigi kodanikud, aga mingit kodurahu see ei garanteeri.

A. Paju

Lugupeetud kolleeg Kaido Kama! Kui ma täpselt aru sain, siis te ütlesite, et komisjoni esitatud dokumendis käsitleti kodakondsust kui vahendit ja teie omas ei ole see mitte vahend, vaid olukord pärast eesmärgi saavutamist. Aga hakkame vaatama, mis siin 50 aasta jooksul on toimunud. Tõesti, 1938. aasta seaduses on vereõigus, kuid kas me siis nüüd äkitselt tahame uuesti astuda sellesse seisu? Ma ei lähtu siin mitte sellest, et me peame kellelegi avanssi andma, aga kas meil ei ole siiski seda ohtu, et me ajame Eestimaa iseenda vahel praegu lõhki?

K. Kama

Ma võtan seda praegu rohkem retoorilise küsimusena, ega te vist mingit konkreetset vastust ei ootagi.

A. Paju

Jajah, just.

J. Põld

Väga austatud Kaido Kama! Mul on kaks küsimust. Kas kodanikuks saamine eeldab isiklikku tahteavaldust, see tähendab, kui mina tahan saada Eesti Vabariigi kodanikuks, kas ma pean selleks esitama taotluse? Ma ise arvan, et see peaks nii olema. Ja teine küsimus on selline. Kas sina, arvestades seda inimkooslust, kes siin saalis seda otsust hakkab hääletama, ei tahaks oma projektis teha ettepanekut, et näiteks Eesti Vabariigi kodanik peaks lisaks vene keelele valdama ka ukraina, valgevene, leedu, läti, soome ja veel mõnda muud keelt? Meil on vähemusrahvusi nii ääretult palju, et me võib-olla peaksime siin parlamendis kodanikena tõepoolest neid kõiki valdama. Siis võib-olla kaoksid ära see inimeste liigitamine ja irvitused eesti keelt kõneleva saadiku aadressil.

K. Kama

Esimene küsimus. Jah, ma eeldan ka, et kodakondsuse taasfikseerimine eeldab kodaniku enda poolset aktiivsust, talle ei tooda seda mitte koju kätte, vaid ta peab midagi selleks tegema, et taas kodakondsust saada. Teist küsimust võtan retoorilisena nagu hr. Ants Pajugi küsimust.

Juhataja

Aitäh, hr. Kama!

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduses" eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja

Lubage nüüd tagasi pöörduda selle küsimuse juurest katkestatud sotsiaalmaksu arutelu juurde, sest vahepeal on redaktsioonikomisjon ja pr. Kolossova teinud tööd ning paluvad panna veel paranduse hääletusele. Pärast otsustame siis, kuidas me läheme edasi kodakondsusküsimusega. Me kuulasime ära ettekandja seisukohad sotsiaalmaksu suhtes ja nüüd on siin proua Kolossova parandus, mis on redigeeritud koos härra Roosega ja kõlab selliselt: "Invaliidide ühingud, riiklikud raviasutused, invaliididekodud, tootmisettevõtted, kus vähemalt pooled on invaliidid, maksavad sotsiaalmaksu 50% ulatuses ettenähtud maksumäärast." Küsimus on kooskõlastatud härra Roosega ja temalt on ka kirjalik nõusolek sellise variandi kohta. Samal ajal härra Veetõusme ütles, et majanduskomisjon ei ole siiski

nõus invaliididele seda hinnaalandust tegema ja nõuab ettepaneku hääletamist saalis enne lõplikku redaktsiooni. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 67 saadikut, puudub 37. Palun, kes on selle poolt, et vastu võtta proua Kolossova poolt ette pandud parandus? Poolt on 51, 1 on vastu, 9 on erapooletud. Parandus on vastu võetud.

Teise paranduse tegi härra Parder ja see puudutab pensionil olevaid talupere liikmeid, kes saavad tulu ettevõtlusest. Ettepanek on, et nad võiksid maksta sotsiaalmaksu vastavalt kehtivale korrale. Palun, kes on härra Parder'i ettepaneku poolt? Poolt on 52, vastu ei olda, 10 erapooletud. Ka see ettepanek leidis toetust.

Panen hääletusele seaduseelnõu tervikuna. Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi seadus paranduste kohta sotsiaalmaksu seaduses? Palun hääletada! Poolt on 64, vastu ei ole keegi, 4 on erapooletud. Seadus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi kodakondsuse kohta

Juhataja

Nüüd mul on Ülemnõukogule niisugune ettepanek. Nagu te näete, on meil juba suur hulk inimesi pannud ennast kirja kõnedeks selles päevakorralduses, kusjuures on selge, et me seda küsimust täna lõplikult ei lahenda. Samal ajal peame Ülemnõukogu otsusele vastavalt ära kuulama õiguskomisjoni seisukoha. Mul on ettepanek pikendada praegust istungit niikaua, et me jõuame ära kuulata õiguskomisjoni seisukoha ja samuti kodakondsuskomisjoni arvamuse õiguskomisjoni seisukoha suhtes. Läbirääkimised ja kõned jätaksime järgmisele istungjärgule. Palun, kes on selle poolt, et pikendada neil tingimustel istungi aega ca kella poole kolmeni? Palun hääletada! Kaks korda rohkem poolt kui vastu. Poolt on 37, vastu on 15, 3 on erapooletud. Oleme pikendanud istungi aega.

Ma paluksin härra Antonil esitada õiguskomisjoni seisukoht!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjon konstateerib, et arutatavas päevakorrapunktis on sisuliselt kolm erinevat alusdokumenti. Esimese on esitanud kodakondsuskomisjon, teise kristlik-demokraatlik saadikurühm ja kolmas on kolleeg Kaido Kama projekt. Esitatud alusdokumendid on omavahel halvasti võrreldavad ja seetõttu ei ole tõenäoline, et Ülemnõukogu liikmed saaksid teha poliitilisi otsustusi, tuginedes nimetatud kolmele

dokumendile. Õiguskomisjonil on ettepanek, et kodakondsuskomisjon koos ekspertide, kolleeg Kaido Kama ja kristlik-demokraatliku saadikurühma esindajatega viiks nimetatud kolm dokumenti kõige kiiremas korras sellisesse vormi, et Ülemnõukogu liikmetel oleks võimalik hääletuse kaudu teha oma poliitilised valikud. Kuna õiguskomisjoni arvates praegu niisugust valikut pole võimalik teha, siis on vaja täna arutelu katkestada, jätkates seda nii kiiresti kui võimalik, et langetada otsus poliitiliste valikute kohta.

Juhataja

Aitäh, härra Anton! Ma informeeriksin teid ka kodakondsuskomisjonis pärast õiguskomisjoni otsust toimunud arutelust. Kodakondsuskomisjon viibis eile õiguskomisjoni istungil, kus olid ka täna kuulnud projekti autor härra Kama ja kristlike demokraatide esindajana härra Laar. Kodakondsuskomisjon aktsepteeris õiguskomisjoni lähenemise ja täna hommikul me alustasime juba tööd sellest lähtudes. Nähtavasti ei saanud saadikutele, eriti aga nendele inimestele, kes jälgisid meie istungit ajakirjanduse kaudu, tõepoolest selgeks, et kodakondsuskomisjoni ettepanekud olid nende valikute variandid, mida tuleb siin saalis teha, et olid esitatud võimalikult need skaalad, mille ümber praegu vaidlused käivad. Siia lisanduvad veel härra Kama poolt täna esitatud seisukohad ja sisuliselt on ka kristlike demokraatide projektis ette nähtud poliitiline otsus muudatuste kohta selles 1938. aasta seaduses. Me alustasime täna seda tööd küllaltki tõhusalt, siis leppisime põhimõtteliselt kokku teile esitatava dokumendi struktuuris, kuid sisuliste valikute formuleerimine jätkub veel homme ja esmaspäeval koos juba nimetatud teiste projektide autoritega ja meil on tahe esitada teile siis see tekst kirjalikult paljundatuna ning tõlgituna. Ma usun, et me jõuame sellega valmis teisipäevaks või hiljemalt kolmapäevaks. Aitäh!

Lugupeetud saadikud! Sellega me oleme oma tänase tööpäeva ülesanded niivõrd täitnud, kui võrd aeg on lubanud. Suur hulk probleeme jäi veel ka järgmisele istungjärgule. Ma informeeriksin teid sellest, et kodakondsusküsimuses on kõnedeks registreerunud järgmised saadikud: Ignar Fjuk, Sergei Petinov, Tiit Made, Liia Hänni, Arvo Sirendi, Peet Kask, Kaljo Ellik, Vladimir Lebedev, Nikolai Zahharov, Andres Ammas, Johannes Kass, Jüri Põld, Jaan Lippmaa, Viktor Andrejev, Arvo Junti, Priidu Priks ja Ülle Aaskivi. 16 inimest kõnetoolis. Nii et meil seisab järgmisel nädalal ees väga põhjalik arutelu ja alles siis saame teha oma valikud. Ma usun, et need valikud on selleks ajaks läbi kaalutud ka kõigis fraktsioonides. Tänan! Töö jätkub järgmisel nädalal.